

Іван Овечко

ВИБРАНЕ

— 1970 —

*Вітаємо
всіх
з нагоди
Іван Овечко*

ІВАН ОВЕЧКО

В И Б Р А Н І

ПОЕЗІЇ

Друге (доповнене) видання

НАРИСИ

ОПОВІДАННЯ

СТАТТІ

що не були введені до окремих збірок:
“Вибрані статті” — ч. 1 і 2 (ЗСА, 1967 і 1969)

РЕЦЕНЗІЇ

diasporiana.org.ua

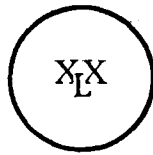
Накладом групи прихильників літературно-публіцистичної діяльності автора в його 50-ліття.

— 1970 —

**Selected
poems, stories, and articles**

BY

Iwan Owechko

Published by

*A group of Readers in celebration of the 50th Birthday of the
author and the 20th Anniversary of his literary and journalistic
works in the Free World.*

PRINTED BY — Lithographic Press, Loveland, Colorado 80537

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

Ця збірка виходить у 50-ліття життя і 20-ліття літературно-публіцистичної діяльності автора на чужині. З огляду на фінансово-видавничі труднощі до збірки **“Вибране”** ввійшла лише мала частина його дорібки. Всі матеріяли до цієї книжки вибрано з багатьох газет і журналів ЗСА, Канади, Південної Америки й Європи, в яких друкувався автор. Деякі з цих матеріялів уже були вміщені в таких його попередніх виданнях, як **збірка репортажів, нарисів і коротких оповідань “Ти був чужий”** (Бразилія, 1957), **декляматор “Не плач, Україно!”** (ЗСА, 1965), **2-ге (доповнене) видання** якого є тут, а деякі з них ще не були введені до окремих збірок: кілька канадцять нових поезій, кілька нарисів, статей, гуморесок.

Тому, що деякі передруки й офсетний спосіб видання не завжди дають можливість перевести заздалегідь відповідну, як звичайно прийнято, коректу раніше друкованого тексту, упорядник цієї книжки свідомий того, що це видання виходить не без помилок, за що просить вибачення у читачів.

Як і попередні видання автора, **“Вибране”** виходить завдяки фінансуванню добровинців, а серед них цим разом є такі:

Вальтер Телл — Ф. Колінс, Колорадо
Василь Кумпан — Лос Анджелес, Каліф.
Присутні на літер.вечорі автора в
домівці Пласту і Р.Школи — Денвер.

Від автора, упорядника і прихильників цього видання всім їм щира подяка.

Замовлення слати на адресу:

P. O Box 811

GREELEY, COLORADO 80631, U. S. A.

Набір тексту оповідань, поезій і гуморесок виконано в друкарні **“Батурин”** Лідії й Аскольда Ємця в Лос Анджелесі, Каліфорнія.

ПОЕЗІЇ

“Не плач, Україно!”

ДЕКЛЯМАТОР

2 — ге (доповнене) видання

БАТЬКІВЩИНІ

До Тебе, люба Україно,
З-за океанів і морів,
До Тебе, Рідний Краю, лине
Скитальця стомленого спів.

З тих пір, як я Тебе покинув
Та у чужі світи пішов,
Земної кулі половину
Злітав я й пішки обійшов.

Чим далі в світ, тим більш науки,
І бачу я: в своїм житті
Ти прийняла найбільші муки,
Як Він, розп'ятий на хресті.

За правду Божу і народну,
Ти мусиш хрест тяжкий нести
За всіх ображених, голодних,
Як Він страждав, страждаєш Ти.

Та вірю: прийде та година,
Коли зішле Бог дар з небес,
І Ти воскреснеш, Україно,
Як з мертвих Він колись воскрес!

"Наш Клич"
Аргентина, 1953

ЧИ Й ДОСІ ТАК?

Дороги всі позамітало,
Не видно й клаптика землі...
Чи й досі так там, як бувало
Колись у рідному селі?

Чи й знов маляр-мороз сердитий
Квітки малює на вікні,
Зі снігу „бабу“ ліплять діти
Під крик і регіт голосні?..

Чи, може, вікон і хатини
Нема і сліду вже давно,
В селі в тім — жодної дитини,
Й вогнем ворожим те село
На попіл спалено?

— Не знаю,

Бо так судилося мені,
Що й цей Новий Рік зустрічаю
— Котрий вже він! — на чужині.

Дасть Бог, наступного діждуся...
О, Доле, б'ю Тобі чолом:
Невже й тоді не повернуся
Бодай у спалене село?!

„Наш Клич“
Аргентина, 1950

ВЕЛИКА ТИ

Велика Ти безмежністю ланів
І піснею тужливого привіту,
Незламним духом лицарів-синів
І Кобзаря великим Заповітом.

Гартована шляхами Колими,
Ти матерів молитвами велика.
Оплакана дівочими слізьми,
Безсмертна Ти віддавна і довіку.

Чаруюча волошками в полях,
Що їх топтали й топчуть орди дикі,
Терпінням в муках, славою в боях
І смертю кращих з кращих Ти велика.

Велика Ти розп'яттям на хресті
І вірою в найбільший день з великих,
Коли Твоїм Великднем з висоти
Тебе звеличить Всесвіту Владика!

"Свобода", США, 1963

*Музику до цих слів написав
композитор Василь Шуть*

ОДНА

Це тобі милий гуркіт моторів,
Око вабить „гайвей“, „каділак“.
А мені — степ широкий, як море,
Битий шлях від села до села.

Це тобі шлють привіт хмародери.
Ти, щоб бути „окей“ та всім „лайк“,
Свою Мотрю змінявши на „Мері“,
Сам „Михайла“ позбувся на „Майк“.

Це тобі „ТіВі“ — чар в темній хаті,
І не бачив, як сонце зайшло.
А мені... Чую знов, як дівчата
Йдуть, співаючи, з поля в село.

Ти не знаєш безсонної ночі.
Уві сні тобі — „біч“, „рок-енд-рол“.
А мені — часом тихий ставочок,
Часом грізний в неволі Дніпро.

Мені сниться моя Україна.
Поза Нею — усе чужина.
Це тобі „друга“ тут Батьківщина,
А у мене — як мати — одна!

”Новий Шлях“, Канада, 1961

ЧИ ПРОСТИШ ?

Чи простиш, моя ньєко-Вкраїно,
Твого сина в чужому краю?
Чи простиш, що Тебе я покинув,
А не згинув за волю в бою,

Що покинув мій край у неволі,
Де в стражданнях конають брати,
Що в хвилини тяжкої недолі
Я пішов у далекі світи,

Де щоденного хліба у хаті
Не бракує мені вже давно,
Де вночі душогуби прокляті
Не чекають мене за вікном?!

Чи простиш, що, як вмерти боявся,
То казав, що я — з інших сторін . . .
Я Тебе, Україно, зрікався,
— Недостойний скиталець — Твій син.

Чи простиш мій улюблений Краю,
Як простив Син Господній Петра?
Чи вернусь ще до рідного гаю?
Чи почую ще гомін Дніпра? . .

"Рідна Церква", Німеччина, 1954

*На День Державности України
22-го січня*

МЕНІ ОДНАКОВО

„...Та не однаково мені,

Ох, не однаково мені...“

(Т. Шевченко)

Мені однаково, чи дзвони
В той день у Києві гули,
Чи війська вірного загони
В парадних строях там були.

До слів святих Універсалу
Кричали „Слава!“ всі чи ні,
І чи з гармат салютували,
Тепер — однаково мені.

Якою стежкою пізніше
Пішли творці в житті й борні,
Хто був з них праведний, хто грішний,
І це — однаково мені.

Та не однаково, чи Актів
Слова, народжені в огні,
Живуть в серцях у нас в багатій
Далекій вільній чужині.

Чи й справді душі наші й тіло
— Чи тільки співи голосні! —
Ми віддамо за наше діло...
О, не однаково мені!

“Новий Шлях”, Канада, 1964

КОВИЛІ

Була війна... В диму пожарищ
На захід хмари нас вели...
Мене в дорогу проводжали
Широким степом ковилі.

Кругом гармати гуркотіди,
Ходила смерть вже по селі,
То тут, то там уже горіли
Мій рідний степ і ковилі.

Тоді ніхто руки не стиснув
Від серця щирого мені.
Я тільки чув: співали пісню
Морським прибоєм ковилі...

І буду знову я вертатись
В країну рідної землі,
І знов — чи вийде хто вітати
Скитальця сивого в селі?

Чи знову, як у дні двобою:
Де роки юности пройшли,
Зустрінуть там морським прибоєм
Скитальця вірні ковилі?

"Наш Клич"
Аргентина, 1950

ДНІПРО

Коли б Дніпро міг говорити
Людською мовою віків
Або коли б ми розуміти
Могли його потоки слів,

Той рев його, той шум, той стогін,
З яким він хвилі розбива,
Коли б пісень його порогів
Могли ми збагнути слова,

Не треба б нам було творити
Нудних історій.

З-під пера

Ніхто не в силі повторити
Святої Правди слів Дніпра.

Ще вчора — величі країни
Великий свідок славних днів,
Сьогодні — свідок мук людини
Обох безмежних берегів.

А завтра — свідок сил незламних
В боях за волю і Добро —
Знов рознесе велику славу
По світі хвилями Дніпро!

"Наш Клич"
Аргентина, 1950

ПОЕТ І СОЛДАТ

Там, за високою горою,
Народ до бою вже вставав,
А на горі тій перед боєм
Поет, співаючи, стояв.

— Хто ти й про що ти тут співаєш?—
Солдат з докором запитав. —
Хіба ж не чуєш ти, не бачиш,
Що час до бою вже настав? . .

— Я, друже мій, Поет народу,
Того народу, що в боях
Іде вмирати за Свободу.
Про той народ в своїх піснях
Співаю я.

І в бій тих кличу,
Вогонь надії в кого згас,
А про героїв славу вічну
Співаю я в цей грізний час . . .

— Так, так! — сказав Солдат в задумі,
Тобі — поезія... пісні...
Таж Волі піснею здобути
Не в силі жоден з вас! О, ні!
Покинь вже тих пісень співати!
До чого той даремний спів?
Ходімо краще добивати
Країни рідної катів —
На нас чекає перемога! . .

Поет немов не чув тих слів:
Ще голосніше, ніж до того,
Лунав його могутній спів . . .

А бій нерівний з ворогами,
Бій за горою не вгавав.
Лице ховаючи руками,
Назад вже дехто повертав . . .

Та знов лунав ще голосніше
З гори Поетів клич і спів,
І знов змикалися тісніше
Ряди розкинутих бійців.

І так не раз, не два ходили
За рідний край на ворогів,
Аж поки сурми сповістили
Про перемогу козаків.

Солдат вертався з поля бою.
Він тяжко дихав, ледве йшов
Тією самою горою,
Де він Поета бачив.

Кров

Текла з грудей його козацьких,
А він очима все шукав
По всій горі щось і...

зненацька,

Як сніп підкошений, упав.

Підбігли люди до Солдата
Допомогти, хто чим як міг...

— О, люди добрі, врятувати
Мое життя не дав вам Біг:
Ворожа куля в ціль попала...
Коли я був під тим вогнем,
Там козаків багато впало.
Йдіть їх рятуйте, а мене
Ось тут... з ним разом... поховайте...

Він ледве чутко це сказав,
Й на тіло мертвого Поета
Солдат востаннє показав.

"Наш Клич"
Аргентина, 1950

ДАРМА!..

До Дня 22-го Січня

Дарма, що кажуть: січень - не весна.
Дарма, що в січні морози, хуртовини...
У Києві в той день була вона
Весна народу Нової України!

Дарма, що ми пішли в чужі світи,
Усе згубивши, крім Віри та Надії,
А там в кайданах змушені брати
Співати гимни червоній Московії.

Дарма, що радо руки тре москаль,
Мовляв: "Широка імперія, безмежна..."
Ще пролуна наш клич-Універсал:
"Від нині Вільна, Соборна, Незалежна!.."

І буде знов у Києві вона
Весна народу моєї України!
Дарма, що кажуть: січень - не весна,
Дарма, що в січні морози, хуртовини...

ДОСИТЬ! ГОДІ!

Досить сліз, нарікань і незгоди!..
Що ми ходимо довго в ярмі,
Що чекаємо “з моря погоди”,
Що в кайданах ми, — винні самі.

Годі плакати гірко в неволі!
Час нові гартувати мечі,
Бо ніхто ще не випросив волі,
Зворушивши серця палачів.

Досить, годі закованим спати
І чекати, що збудить нас хтось:
Ані мудрість чужа, ні гармати
Не допоможуть, щоб краще жилось.

Тільки власним Євшаном сповиті,
Оживуть наші села й міста.
Тільки вражою кров'ю умита,
Встане приспана Воля свята.

Тож — утрімо заплакані очі!
Загартуймо мечі — не слова!
Аж тоді дум Тараса пророчих
Правда збудеться в нас вікова.

1966

НЕ ПЛАЧ, УКРАЇНО!

Не плач, Україно! Не плач, рідна Мати!
Не вмерла ще доля Твоя.
Ще будемо, рідна, ми вкупі співати,
Збереться ще наша сім'я!

Ще вернуться діти з далекого краю,
Ще Сонце освітить поля.
Не плач, Україно! Не плач, рідний гаю!
Збереться ще наша сім'я!

Не плач, моя Ненько! Не плач, Україно!
Хай Віра, Надія, Любов
Замінять безмежні рани й руїни,
Синів Твоїх згублених кров.

Не плач, Україно! Не плач, рідна Мати!
Ті сльози — даремні твої:
Не чути вже бою, замовкли гармати,
Та дим ще навколо стоїть . . .

Ще вернуться діти з далекого краю.
Ще Сонце освітить поля.
Не плач, Україно! Не плач, рідний гаю!
— Збереться ще наша сім'я!

"Праця", Бразилія, 1952

*Музику до цих слів написав
композитор Григорій Китастий*

*З нагоди відкриття пам'ятника
Т. Шевченкові у Вашингтоні*

ТАРАСЕ !

Твоя наука не погасне,
І сам ніколи Ти не вмреш.
Твоєї величі, Тарасе,
Ні в які рими не вбереш.

Гонимий дикою Москвою
Цариць кривавих і царів,
Тримав Ти міцно Слово-зброю,
І ним палав Ти і горів.

Палав любов'ю до народу,
Що й досі мучиться в ярмі.
Молив по-батьківськи про згоду
І братолюбіє в сім'ї.

Учив чужому навчатись
Чи там, чи тут, в чужім краю,
Свого ж — ніколи не цуратись
І мудрість мати скрізь свою.

Тому й стоїш у Вашингтоні
Серед всесвітніх мудреців,
Пророче праведних законів,
Кріпацький сину з Моринців!

"Свобода", США, 1964

ЗАМІСТЬ МОЛИТВИ

(Роздуми про Т. Шевченка)

Мені кажуть, що Ти — не святий в небесах,
І молитись до Тебе не хочуть.
А чому ж тоді сльози у всіх на очах,
Як ім'я Твоє губи шепочуть?

Чому образ-портрет, що тепер на стіні
В рушниках найдорожчого взору,
Пронесли ми крізь бурі й ворожі вогні,
Як виходили з рідного двору?

І чому, як співаємо Твій “Заповіт”
На коліна всім хочеться стати?
Чому тулить так ніжно до серця сиріт
З “Кобзарем” у руках стара мати?

Нехай кажуть, що Ти — лише Геній-Пророк,
І молитись до Тебе не треба.
А я стану тихенько в хатини куток
І — полину молитвою в небо...

Україна розп'ята, та завжди жива,
— Хоч святим Тебе звати не можна —
Святих дум Твоїх вічно пророчі слова
Вимовлятиме завжди побожно.

Березень, 1968.

ПАШПОРТ

“А діждемось таки колись!”

Т. Шевченко

Як почую Софіївські дзвони,
Що за ними так довго тужу,
Я в хустину землі з Вашингтону,
З-під Тарасових стіп, зав'яжу

І, діждавшись священної волі,
— А її діждемось колись! —
Полечу я вклонитись тополям,
Що ворожим вітрам не здались.

А якщо запитає Україна,
Як спитають розкуті брати:
“В яких далях бував ти чужинних?
Чи не марно ходив у світи?

Чи “Кобзар” тобі зіллям євшанним
Був у колі байдужих, глухих?
Чи шукав ти там друзів незнаних
Для України в краях заморських?”

— Я хустину свою з Вашингтону,
З-під Тарасових стіп, розв'яжу
І — мов пашпорт! — її на кордоні
Україні моїй покажу.

1966

ЯКБИ МИ ВЧИЛИСЬ...

“Якби ви вчилися так, як треба,
то й мудрість би була своя...”

(Т. Шевченко)

Якби ми вчилися так, як треба,
Як нас Поет-Пророк учив,
Ми не чекали б “манни з неба”
— Змели б давно всіх палачів!

І не проснулися б запізно
Батьки, окрадені в огні,
І наші діти в час цей грізний
Не виростили б в чужині.

Була б одна сім'я велика
Без пихи, чварів і сварні.
Північних орд навали дикі
Були б Україні не страшні.

Якби ми вчилися так, як треба,
Як більш ста літ нас вчить Тарас,
Ожив би приспаний Мазепа
В серцях у кожного із нас.

І легко всім було б пізнати,
Як треба вивчивши “Кобзар”,
Де рідний брат в кайданах ката,
А де — модерний яничар.

І стали б ми до бою спільно,
Як стати нам давно пора.
І зажили б навіки вільно
На схід і захід від Дніпра.

Якби ж ми вчилися так, як треба,
Своєї мудрости... Якби!..
Благослови ж нас, Боже в Небі,
До навчання і — боротьби!

1967

ЗОРЯ ВОЛІ ВСМІХНЕТЬСЯ

Не над грізним палацом вельможі,
Не над пишним хоромом царя,
— Над убогими яслами Божа
Загорілася в небі Зоря.

І не в золоті-сріблі блискучім
Зійшло з Неба святе Немовля,
І не сильним, багатим, могучім
— Пастушкам усміхнулось Дитя.

Бо Христос — Бог-Надія убогих:
Бог удів по забитих борцях,
Що останніх синів у дорогу
Проводжають в гарячих сльозах;

Бог батьків, що страждають за Віру,
І дітей, що пішли за моря;
Бог закутих в темницях Сибіру,
Що над ними ще зійде Зоря!

Зоря Волі з небес України
Усміхнеться ще рідним полям,
Як малим пастушкам у пустині
Усміхнулось святе Немовля!

"Свобода", США, Різдво 1964 р.

КОЛИ Б ХРИСТОС СЬОГОДНІ НАРОДИВСЯ

О, скільки б іродів — не знати й звідкіля
Із піною б у роті появилось,
Коли б святе у вбогім хліві Немовля,
Як то колись, сьогодні народилось!

Шукали б іроди новітні Його скрізь,
Щоб Дух Святий і Тіло Святе вбити,
Щоб нашу Віру в те, що Він з Небес приніс,
У морі сліз Рахиллиних втопити.

Вони й тепер щодня за нашими дітьми,
Оті модерні іроди, полюють,
У душі янгольські вливаючи з п'їтьми
Пилатівською хитрістю отрую.

Та не знайшли б вони Дитяти і тепер,
Як не знайшли колись Святого Тіла...
Помруть всі іроди, як Ірод-цар помер,
І — сльози висохнуть в очах Рахили!

1965

НОВОРІЧНЕ ПОБАЖАННЯ

Здоров'я, щастя, многих літ
З усіх сторін нам зичать друзі.
І ми шлемо усім привіт
І побажання в тому ж дусі.

Бо дар здоров'я в боротьбі
— Найбільший дар з небес людині,
Його й бажаємо собі
І всім, що тут і в Україні.

Від того дару — щастя й вік,
У нім — живучість України,
Що, хоч в кайданах з року в рік,
Ніколи в світі не загине!..

Та все ж бувало в нас і так,
Що часто волю ми губили
Не через щастя-долі брак,
Не через брак здоров'я-сили...

Тому не тільки довгий вік
— Дай, Боже, ще одне в прилозі:
Щоб з роду в рід нас Новий Рік
Робив мудрішими, ніж досі!..

1968

ФРАНКО — НАШ

Гаряча іскра з кузні коваля
Запала в душу патріота-сина,
І кров'ю-потом зрошена земля
Вродила нам Каменяра України.

У рушниках висить Його портрет.
Півсотні літ минає в цьому році...
О, ні! Не вмер Мислитель і Поет,
Іван Франко у вишитій сорочці.

В Його словах я завжди чую гук:
Немов хтось б'є і рве міцні кайдани.
Щоб наш народ тяжких позбувся мук,
Він нас навчив, як лікувати рани.

Його "Лупай скалу!" і "Не пора!"
- Дороговказ і шлях до перемоги
Синам Карпат, Надсяння і Дніпра,
Що гордо б'є століттями пороги.

І жодна лють Москви й ворожий фальш
Не вб'ють Франка великої ідеї.
Він завжди був, як є і буде — наш
З ім'ям Борця, Філософа й Мойсея.

Ніхто й ніколи в нас не відбере
Того, хто сіллю став в московським оці.
В серцях у нас ніколи Він не вмере
Іван Франко у вишитій сорочці.

1966

БУЛО КОЛИСЬ

Зірки ще зрідка мерехтіли,
Ще сонце в небі не зійшло,
Як на всі дзвони задзвонили
Із краю в край — на все село.

„Христос Воскрес!“ — казала мати
І цілувала діточок.
Сім'я сідала розгівлятись
Навколо паски і свічок.

І так приємно, тепло-мило
Було колись. Давно було...
Немов крізь сон, курган-могилу
Ще й досі бачу за селом.

Ще й досі чую шум струмочка
В той день, як й колись говів,
Пташок весняних у садочку
Ще й досі чую переспів.

Та тільки дзвону щось не чути:
Напевно, знято з церкви хрест.
Дарма! — Нікому не забути,
Що нині все ж Христос Воскрес!

Воскресне й рідна Україна!
Воскресне Правда — зникне зло!
І поцілує мати сина,
Як то давно колись було...

„Рідна Церква“, Німеччина, 1956

І ВІН — ВОСКРЕС!

Перед розп'ятим Сином на хресті
У стіп святих молилась скорбна Мати...
І Він — Воскрес! У сяйві золотім
Воскрес, щоб більш ніколи не вмирати!

„Христос Воскрес!“ — в чужому небі спів.
„Воістину!“ — чужого моря хвилі.
А десь — село, і Київ десь, і Львів,
І матері, без нас вже посивілі.

„Христос Воскрес!“ — на стомлених устах.
„Воістину!“ — за долю України
Десь моляться вони у стіп Христа
Воскреслого, що встав із домовини.

І встануть — знаю! — села і міста,
І згинуть чорні сили сатанинські,
Бо вірю я в безсмертного Христа,
І в молитви я вірю материнські!

”Свобода“, США, 1964

„ВОСКРЕСІННЯ ТВОЄ, ХРИСТЕ-БОЖЕ...“

Пам'ятаю, немов уві сні:
„Так і Паску проспиш, любий сину!..“
— Кричав батько на вухо мені
І тягнув з мене теплу ряднину.

Потім свічку-лямпадку палив,
І здавалось, ніхто так не може,
Як мій батько співати умів:
„Воскресіння Твоє, Христе-Боже...“

Та прийшли посланці сатани,
В ланцюги мого батька скували.
І ніхто так не вмів, як вони
У в'язниці його катували...

Не питайте, за що він терпів
Безконечні тортури ворожі —
Бо співати колись він любив:
„Воскресіння Твоє, Христе-Боже...“

„Дзвін“, Аргентина, 1955

ВОСКРЕСІМОСЬ!

Воскресімо себе від недуги,
Воскресімо від бруду й брехні!
Возлюбімо ми серцем друг друга,
Обнімемо, брати, в чужині!

І за тих, хто завчасно загинув
Смертю вірних Україні синів,
Помолившись на свіжих могилах,
Воскресімо їх велич чинів!

Хай ніхто тих могил не забуде!
Щоб вогонь животворчий не згас,
Хай загинуть між нами іуди,
Хай шляхетність воскресне між нас!

Як були ми в кайданах братами,
Як братами пішли в чужий світ,
Щоб такими ми знову вертались.
Щоб Тараса воскрес Заповіт,

Щоб воскресла розп'ята Україна,
Рідні села і рідні міста, —
Будьмо варті страждань Батьківщини
І пролітої крові Христа!

"Дзвін", Аргентина, 1956

ГЕРОЯМ

Ви не за брязкіт заслужених медалів
Пішли в завзяті з ворогом бої,
— За найсвятіші народу ідеали
Поклали буйні голови свої.

За тих, що з вами прощались на порозі
Словами: „Сину, бережись як слід!“
І довго-довго стояли при дорозі,
Хустиною махаючи услід;

За тих, що вранці в садку біля криниці,
Коли ще спала зморена сім'я,
З відра давали напитися водиці
Під спів пісень весняних солов'я;

За тих, що спали, немов ті янголята,
В ту ніч, як ви ставали до борні;
За ті, що потім вам снились, рученята,
Простягнуті до вас у кожному сні.

За щастя-волю народу і людини
Ви положили душі і серця,
І чести-слави героїв України
Вже не сплести вам кращого вінця!

„Свобода“, США, 1964

До 50-ліття Січових Стрільців

УСуСусе, НЕ СУМУЙ !

Усусусе, пане-брате!
Де поділися дівчата,
Що співали про хороброго стрільця?
Про Стрільця про Січового,
Душі й серцю дорогого,
Що вести збирався милу до вінця?

Усусусе, пане-брате!
Де zostались батько й мати,
Що в сльозах благали долі у Творця?..
Сірим шнуром-журавлями
Над чужинними полями
Доля Січового повела Стрільця.

Усусусе, пане-брате!
Де ж та воля й рідна хата,
Що за них ходила в бій гарячий Січ?
Воля скована прутами,
Хата спалена катами,
Залягла над рідним степом темна ніч...

Усусусе, пане-брате!
Не сумуй! — Ще прийде свято!
На ряди майбутніх подивись бійців!
З духом батьківської слави
Вже ростуть могутні лави
Молодих, незнаних Січових Стрільців!

"Канадійський Фармер"

Канада, 1964

*Музику до цих слів написав
композитор Василь Шутъ*

ТОБІ, ГЕТЬМАНЕ!

Твоєї влади символ, волі,
Надію страждущих в неволі,
Твоєї слави Булаву
Ніс гордо Ти.

Свій меч у руки
Твоїх далеких вірних внуків
Віддав, піднятий на Москву.

І ми взяли.

У заповіті,
Що понад все на всьому світі,
Як ціль Твого життя-стремління,
Нам мусить бути змаг до слави
І животворчий дух Полтави
За волю й щастя покоління.

Дарма, що чверть тисячоліття
Народ в кайданах і страхіття
По всьому світі шле Москва.
Ще прийде час! Проб'є година!
Побожно ставши на коліна,
Святої клятви ці слова
Промовить люд мій:

„О, Гетьмане!

Ти ненавидіти кайдани
Навчив нас жертвою життя.
Тож хай тремтять ворожі мури
За кров пролиту, за тортури,
За право нашого буття!“

З Твоїм ім'ям Народ повстане!
Й Тобі клянемося, Гетьмане, —
— Хай шле прокляття знов Москва! —
Підемо в бій за Волю й Славу,
За Україну, за Полтаву!
— Твоя нам світить Булава!

„Батьківщина“, Канада, 1960

ЛИСТОПАДОВИЙ ЛЬВІВ

Я ніколи у Львові не був,
У тім городі збройного чину,
Що в цей день волю Зривом здобув
І прославив мою Україну.

Я не бачив, як славно зустрів
Святий Юр листопадовий ранок,
Як у сьйві прокинувся Львів,
Щоб столітні загоїти рани.

Як засяяло сонце в полях,
Як зігріло міські кам'яниці,
Як замаяв на ратуші стяг
Українських небес і пшениці.

Я не чув свисту куль, коли знов
Грабував ворог волю здобуту...
Славних воїнів згублена кров
Хай ніколи не буде забута!

Прийде знов Листопадовий Зрив,
Що колись народився у Львові!..
Я ніколи у Львові не жив,
Але Львів — в моїм серці і слові!

1965

СМОЛОСКИП

С. Бандері — у 5-ту річницю смерті.

Хоч був на світі ніби мир,
Мовчали вже давно гармати,
Ти все ж упав — як командир,
Упав, як падають солдати.

Своє життя ще молоде,
Дітей покинувши й дружину,
Приніс у жертву Ти на те,
Щоб ми — любили Україну.

Ти ненавидіти учив
Катів розп'ятого народу.
Твій заповіт — це збройний чин
За власну хату і свободу.

І тим, що прийдуть по Тобі,
Ти став героя прототипом.
Ти не прожив — у боротьбі
Згорів, щоб стати — смолоскипом!

Каліфорнія, 1964.

БУЛА ЗИМА...

Учасникам 1-го Зимового Походу

Зима жорстока. Морози. Снігом хати
Вітри у вихрі шаленім замели.
Зими тієї було їх небагато,
Та славу вічну вони нам здобули...

**
*

Була зима. Та в серці клекотіло.
Козацька шабля — на ремні.
Мороз і вітер — тіло коченіло,
А Він, мов вихор, — на коні.
Він знав, що ворог з півночі і сходу
Ось-ось замкне вогонь - кільце,
Та в боротьбі за Честь і за Свободу
Не віддають себе живцем!

І Він рубав.

Направо і наліво.

Кругом — шматки голів і ніг.
Нічого там ні мерзло, ні боліло...
Лише під кров'ю танув сніг.
Козак рубав за Неньку-Україну!
“За волю!” — крикнув і...

упав

З коня на сніг і руки геть розкинув,
Та в правій шаблю все ж тримав!..

**
*

Зірки нічні на небі миготіли.
Вітри снігами ті трупи замели.
Ряди козачі з хвилинами ріділи,
Ворожі орди з хвилинами росли.
І як, вже вранці, було все снігом вкрите.
Не стало видно тіл мертвих козаків,
З-під снігу Він, сяйвом сонячним залитий,
Тієї шаблі кінець, мов клич блистів!

**
*

Так за Україну ходили, за спасіння,
За Україну й під снігом полягли.
О, як би вдячне було нам покоління,
Коли б ту славу ми з честю зберегли!

1959

ВЕСНА

Весна! Весна!..

Пташки щебечуть,
В саду співають солов'ї,
Старенький дід злізає з печі,
— Встає все спляче на весні.

Високі верби зеленіють.
Коротша ніч, вже довші дні.
Як сніг під сонцем, тають-мліють
Серця коханих на весні...

Ще сміх лунає десь дівочий,
Вже кличуть півні і птахи.
Сяк-так протерши сонні очі,
Спішать на вигін пастухи.

Товчеться батько.

До світанку
Щось мати шкварить у печі.
На власну ниву спозаранку
Виходять вільні орачі.

Пищать під припічком курчата.
Вже вишні ось-ось зацвітуть.
Ще тиждень-два — Великі Свята
Велику радість принесуть...

Весна! Весна!..

Закривші очі,
Віддам за неї чужину.
Такою бачити я хочу
Мого майбутнього весну!

"Наш Клич"
Аргентина, 1950

ОСІНЬ

Плаче листям сухим листопад . . .
Ти, непрохана, знов на порозі,
Повна чару й солодких принад,
Ти — чужа в чужині мені осінь.

Я не можу тебе полюбить,
Бо люблю ще свою, рідну й милу.
Я забути й на хвилику, на мить
Моїх зустрічей з нею не в силі.

Була гарна. В своїй простоті
Вона сміливо стукала в двері:
Я тоді календарних листів
Не лічив ще, як тут, на папері;

Не сріблив золотий листопад
Мені щорік на скронях волосся;
У коханні не знаючи зрад,
Не тужив я, вітаючи осінь.

Та настав час розлуки і втрат.
Того дня я забути не в змозі,
Як прощав-шелестів листопад
Сухим листям по битій дорозі.

Там під гуркіт ворожих гармат
Його пісню я слухав крізь сльози
І поклявся: любить листопад
Тільки там, де любив його досі.

Ти ж — чужий тут мені листопад,
Мов непроханий гість на порозі.
Повна чару й солодких принад,
Ти — чужа в чужині мені осінь!

ПРОШУМІЛИ ДАВНО

Прошуміли давно мої весни,
Мов ті коні баскі вороні,
Та признатися в тому вам чесно
Не хотілося довго мені.

Прошуміли вони безупинно.
“Прошуміли!” — я чув звідусіль,
Хоч, недавно зустрівши дівчину,
Прошуміли — я думав — не всі.

Як колись, я хотів джентельменом
Привітати красуню — дівча,
Вона ж перша: “Добридень!” — до мене
Ще й вклонилась у всіх на очах...

І з тих пір моя пісня — тужлива,
Тому й слів моїх повінь — нудна:
Бо ж — чи перша вітає вродлива,
Якщо з вами ще ваша весна?..

1965

ЗИМА В КАЛІФОРНІ

Між пустинею і морем
Зодягнулись пишні гори
В сиві шапки снігові.
А внизу — у всьому літо...
Тільки так, як скрізь на світі,
Дні короткі зимові.

В грудні стигнуть авакади,
В січні — рож живих паради.
Помаранчі гнуть гілки.
Ваблять зір рососою вмиті,
Раннім сонечком зігріті
Пайракентьї ягідки.

І оспівані поетом
Різдвяні квітки — пойнсети
З Новим Роком розцвіли.
Мов килими в хаті, чисті
Автостради в'яжуть в місті
Лябіринтами вузли.

Переспів пташок небесних,
Тих, що ними милі весни,
— Тут без них і дня нема! —
Без жару і без морозів,
Тим, чим десь багата осінь,
В Каліфорнії — зима.

"Свобода", США, 1962

НА ЧУЖИНІ

Немов закутий в клітці звір
В залізні ґрати б'ється,
Всьому і всім наперекір
З грудей так серце рветься.

Куди? — Воно й само не зна,
Та й знаючи, не скаже,
А на чолі ще не одна
Глибока складка ляже . . .

І полетять за днями дні.
Життя — одні лиш мрії.
І голова на чужині
Завчасно посивіє,

І очі сліпнути почнуть,
В руках не стане сили,
І ноги вже не понесуть
Шляхами, як носили.

Та серце, серце ще, мов звір,
Не раз в грудях заб'ється
Всьому і всім наперекір
І — кров'ю обіллється...

"Наш Клич"
Аргентина, 1950

І ТУТ — І ТАМ

І тут, і там співають солов'ї...
І хоч кругом чужі мені обличчя,
Чужі міста і стежки не свої, —
Весна і тут в свої обійми кличе.

І тут, і там радіє діввора,
На цілий рік ховаючи санчата...
І хоч нема тут другого Дніпра,
І тут, як там, кохаються дівчата.

І хоч блакить небесна тут не та,
Не тих пісень співає в полі вітер, —
І тут, як там, колосяться жита,
І тут своя краса чужого світу.

Та все ж чогось мені бракує тут...
А там? — Того, за що так тут тримаюсь.
І так живу — чомусь життям це звуть! —
Ні тут, ні там — караючись, не каюсь.

"Свобода", США, 1962

БРАТОВІ

У рани свіжі і глибокі
Тупим встромляє хтось ножем,
Коли згадаємо з тобою
Минуле, рідне і — чуже...
Коли згадаємо, що їли:
Як кусень хліба в двісті грам
Ми мотузочками ділили
З тобою, брате, пополам;
Як кукурудзяне зернятко
Ловили ложками в „борщі“,
Як мати плакала, а батько
Вставав з-за столу і мерщій
Виходив, згорбившись, із хати,
Сідав на призьбі під вікном,
Щоб сліз своїх не показати
Голодним дітям за столом;
Як кровожадно-озвірілі
На „чорнім вороні“ кати
До хати нашої влетіли...
З тих пір не бачив батька ти.
А там — війна... вогонь надії,
А потім — знову розпач, гнів.
Згубили все ми — тільки мрії
Про Рідний Край та безліч снів
Ми пронесли тими шляхами,
Які нас знову приведуть
Туди, де нині кров ріками,
Де сльози без кінця течуть,
Туди, де ти колись родився,
Де батька рідного згубив,
В той край, що нам так часто снівся
— В країну вільних козаків!

„Свобода“, США, 1963

У День Матері

НАВЧІТЬ МЕНЕ, МАМО!

І книг прочитав я, здається, немало,
Вже й батьком став Ваших коханих внучат,
Та жити на світі — навчіть мене, Мамо,
Як Бог все життя Ваше довге навчав!

Навчіть мене бути у темряві зрячим,
Навчіть в лябіринті незнаних ідей,
Де розум безсильний, там серцем гарячим,
Очима душі пізнавати людей!

Навчіть мене, Мамо, прощати образи,
Як Ви їх прощали всім, завжди і скрізь!
В найбільшому горі, в болючій екстазі
Навчіть мене плакати мовчки, без сліз!

Навчіть мене, Мамо, тієї молитви,
Що нею Ви нас зберегли у війні!
Навчіть, як Великого Бога хвалити
За хліб і свободу в чужій стороні!

Як Ви, хочу бути таким до загину,
Тому Вас від щирого серця молю:
Навчіть мене завжди мою Україну
Любити, як Вас я — о, Мамо! — люблю.

"Свобода", США, 1964

**Музику до цих слів написав
композитор Володимир Божик**

СЛОВО ПРО БАТЬКА

Бувало, будучи хлопчиськом,
Прокинусь, зляканий у сні,
А він: “Спи, сину! Я тут... близько”,
— І враз зникали сні страшні.

Свою мозолисту долоню
Він клав на голову мені.
Крізь сон я бачив білі скроні
І очі батьківські сумні.

Чому — не знав я, тільки бачив,
Що часто так бувало з ним:
Уста сміються — очі плачуть
Тоді не думав я над тим.

А як підріс, молив я Бога,
Щоб він вернувся в рідний двір.
Слізьми я вмив би йому ноги,
Що ними зміряв він Сибір.

І тут тепер його долоні
І очі добрі і сумні,
У зморшках чоло, білі скроні
Я цілував би в чужині.

Бо встиг і я давно пізнати,
Про що не думав молодим:
Як легко в світі батьком стати,
Як часом тяжко бути ним.

1965

І ТИ СКОРО ПІЗНАЛА

Дружині М. — в альбом

Ти не бачила неба рясного,
Ні Чумацького сліду на нім,
Бо немає на світі такого,
Як над краєм моїм голубим.

Ти не чула Дніпрових порогів,
Ні вечірнього співу дівчат,
Жайворонків над степом розлогим,
Ані шепоту темних левад.

Тобі все те з-під рідної стріхи
Я приніс, розділив пополам,
Щоб у серці твоїм знайти втіху,
А для ран моїх — вічний бальзам.

І ти скоро пізнала Україну,
Її мови красу чарівну,
І, покинувши власну хатину,
Ти зі мною пішла в чужину.

Тепер кажеш ти щиро і просто:
„Славен Бог, що докупи нас звів!..“
А в душі моїй радісно-млосно
Від тих ніжних і ласкавих слів.

І під смертним ударом недолі
Не скажу я, що марно прожив,
Бо любив я, як, може, ніколи
Ще нікого ніхто не любив.

”Свобода“, США, 1962

ЖУРБА

*„... Там три верби схилилися
та й жураються вони...“
(Нар. пісня)*

Тут пальми вік не жураються,
Нема тут холодів,
І листя з них не сипляться
Від грому та вітрів.

Тут люди ситі й вільними
Давно привикли жить.
Чому ж у мене серденько
Все ж ние і болить?

Чому журюсь за річкою,
Де три стоять верби?
Й нікому не розвіяти
Великої журби,

Журби за тими вербами...
Чи й досі їх там три?
Чи, може, з корнем вирвали
Ворожії вітри?..

”Наш Клич“
Аргентина, 1950

Юнакам — в альбом

МОЯ ЗАЗДРІСТЬ

Усяка заздрість — гріх відомий.
Хоч бачив досить я біди,
Не хочу заздрити нікому.
Кого чим Бог нагородив:

Одних грішми, других красою
І таланом обдарував,
А третіх — славою земною,
Ще іншим — все те разом дав...

Так має бути, мій Юначе!
В житті, в коханні, в боротьбі
Одні сміються — інші плачуть...
І все ж, по щирості, Тобі

Я заздрю їй долі не питаю:
Вона щаслива чи лиха
— Всерівно, Друже, заздрість маю,
І в тім не бачу я гріха.

Моя бо заздрість — не багатим:
Кого чим Бог нагородив,
З них кожний все готов віддати,
Щоб тільки стати — молодим!

"Юнацький Світ", Аргентина, 1956

КОБЗА

Пісень багато
 про кобзу, про бандуру,
Пісень про наших
 славних кобзарів.

Їх чули бані
 святих Софії й Юра,
Їх чули сотні
 сіл і хуторів.

У них співалось
 про радість і страждання,
Про сни і мрії
 юного бійця,
Про кров і сльози,
 про боротьбу й кохання,
Про щастям вічним
 сповнені серця...

Та ось на зміну
 бандури-кобзи співу
Заграли сурми
 піснею гармат.
До бою встали
 народи, повні гніву,
Сини і дочки
 степу і Карпат.

І, мов на морі,
 знялась велика буря.
В похід за волю
 стали й кобзарі.
Була ще вчора
 через плече бандура,
Тепер ще й різав
 плечі скоростріл...

Та не судилось!...
Священна кров'ю й словом,
Не встала воля,
скроплена в Дніпрі.
Замовкла кобза.
Від Києва до Львова
Мовчать, закуті,
славні кобзарі...

Тепер в столицях
ще вільних і безжурних
Лунає-кличе
кобзи пісня-гра:
— Завчасно, світе,
пізнай зі струн бандурних
Недолю й славу
нашого Дніпра!

"Батьківщина", Канада, 1961

РІКА Й ОЗЕРО

(байка)

Пишалось Озеро одне
На всю околицю красою
І в гордощах своїх, дурне,
Завжди сварилося з Рікою.

Коли ж тому прийде кінець?
— Ріка терпіла та чекала.
Та ось урвався їй терпець,
Вона, розгнівавшись, сказала:

— Я воду чистую свою
До тебе, Озеро, вливаю.
І що ж за доброту мою,
Нікчемне, я від тебе маю?..
Кришталних вод моїх сріблом
Ти вабиш люд ввесь і чаруєш.
За те ж, що б'ю тобі чолом,
Ти з мене ще й глузуєш?!...

І враз шлях власного русла
Ріка, сказавши це, змінила
І в Море спів свій понесла
Бурхлива непокорна хвиля...

Засохло Озеро пихате,
Болотом нині його звать:
Шануй себе, та шанувати
Ніколи й інших не забудь!

1952

МИ — ВНУКИ ГЕРОІВ

За Ваш героїзм, за любов і відвагу
Прийміть від нащадків наш низькопоклін.
Гей, діти України! Готуйтеся до змагу
За волю і щастя нових поколінь!

Ми — внуки героїв, що кров проливали
За наше майбутнє, за “Геть від Москви!”,
Щоб слава про них з роду в рід не вмирала,
Ми хочемо бути такими, як Ви!

1965

БОЖА ЗІРКА

Юркові — синові присвячую

Божа зірка золота
Землю освітила,
Про народження Христа
Людям сповістила.

З неба янголи святі
Пастушків збудили,
Бога нашого в Христі
Славити навчили.

Славлять тиху ніч святу
Всі народи світу,
І вклоняються Христу
Українські діти.

Каліфорнія, 1963

ПАСТУШОК

Мені всього сім літ минуло.
Я вчуся в школі перший рік,
Та знаю я, чому проснулись
Від світла ясної Зорі

Ті пастушки в пустині дальній
— Всі чемні, добрі, як один! —
Це їм з'явився в бідній стайні
Ісусик-хлопчик — Божий Син!

З тих пір бабусі, мами, тати
Не сплять вночі перед Різдвом.
І я не сплю, щоб не проспати,
Щоб бути ніби — пастушком!

Каліфорнія, 1963

І ЗНОВ — РІЗДВО...

І знов — Різдво в неонових реклямах.
І знов — Різдво у гуркоті машин...
А в серці — біль і туга до нестями
За тим, що зветься рідним — не чужим.

І знову — „клавс“ в червоній кожушині,
Сухе й безбарвне „мері“ на вустах...
А в серці — знову рідної країни
Різдвяний Вечір в селах і містах.

Там вогник свічки блимає повільно,
Там на столі святий узвар-кутя.
А за столом — чиє то крісло вільне?
Чому не вся вечеряє сім'я?

То, мабуть, син старенької матусі
Десь забарився довго по війні.
Чи згинув він в страшенній завірюсі?
Чи десь Різдво справляє в чужині?..

І тихий сум, і радість в хаті тиха
В ту ніч святу за батьківським столом.
І хоч багато бачено там лиха,
— Різдвяний дух витає над селом!

Каліфорнія, 1964

В ОЧАХ — ВЕСЕЛКА...

В очах — веселка, водограй,
Уста солодко-жартівливі...
Про них, кобзарю, ти заграй,
Про молодицю уродливу!

На потиск ніжної руки—
Лукавий усміх, — і в незнане
Пливуть, п'яніючи, думки
І щось у грудях млосно тане.

Я не прошу нічого більш,
— Вона ж бо — в іншому полоні!—
Мені б уста ті й очі лиш
Та пальці ніжно-безборонні...

Про них, кобзарю, ти й заграй!
Про молодицю уродливу,
Про ту, що очі — водограй,
Уста — лукаво-жартівливі.

"Свобода", США, 1961

*Музику до цих слів написав
композитор Василь Шуть*

Підслуханий монолог

**
*

Ти не слухай, що кажуть злі люди,
І ревнивому серцю не вір !
Тебе завжди чекала я, любий,
Тож — прости їм за злий поговор!

Нехай кажуть, що, мов, уродлива,
Я без тебе тебе не люблю...
Бідні духом! Тому й неможливо
Їм заглянути в душу мою.

Якщо хочеш почути, як плаче
Серце кривджене протягом літ,
І у нім, в моїм серці гарячим
Розтопити твій сумнів, як лід,

То — не вір і не слухай, що диму
Не буває, мовляв, без огню...
Завжди вірна тобі, до загину,
Я любила тебе і — люблю!

НАРИСИ

КОРОТКІ ОПОВІДАННЯ

ГУМОРЕСКИ

ОСТАННІЙ ПРИВІТ

Мені здавалося, я не любив Її. В усякому разі, не відчував того... То була не любов — скорше привычка. Я привик до Неї. Привик відчувати Її близько. Привик бачити Її кожного дня. Бо ж Вона була зі мною скрізь: за писемним столом, на річці, в степу... Скрізь... Завжди... В холод і в голод, в години радості і відчаю Вона не покидала мене... Та в біганині і клопоті я небагато думав про Неї.

Потім — війна, ешелони, фронт... Але й там Вона була зі мною. Під градом куль, під свист ворожих бомб я припадав до Неї грудьми і... молився. Я відчував Її дихання — гаряче, рідне — і мені було легше.

А Вона? — Вона більше мовчала.

Йшов час... Наближався день розлуки. Накінець, і він настав.

Наш потяг летів на Захід. Нас було багато. І тут Вона не покинула мене. Я не знав, що ця розлука буде довгою. А Вона? — Вона, мабуть, знала. Знала, та... мовчала.

Потяг наближався до кордону. Зоставалися хвилини. Вона готувалась покинути мене.

Якесь тяжке почуття, досі невідоме мені, враз схопило мене. Якось вмить, в один момент я відчув, що це неможливо, занадто тяжко... Неначе тільки тепер мій мозок врозумів всю тяжкість цієї розлуки. Вперше за все своє життя я відчув, що люблю... Люблю глибоко, гаряче, вірно... Люблю і не можу розлучитися...

А Вона в останній раз так ніжно обдавала мене своїм подихом і... мовчала.

Я оглянувся: мої друзі теж зажурено дивилися на Неї. У декого з них в очах я помітив сльози... Я зрозумів, що не тільки я так гаряче люблю Її. Та я не заздрих. Навпаки, я був гордий за Неї. Мені хотілося обняти Її, пригорнутися до Неї грудьми і... плакати, плакати без кінця...

Зоставалися секунди... Уже видно було спереду прикордонні стовбці. Ще мить — і я зостанусь один. Мені захотілося закричати, зупинити потяг...

Я миттю розпахнув вікно: повз мене стрілою пронісся прикордонний стовб... Щось із бодем обірвалося в грудах. Коли я оглянувся, її вже не було зі мною. Я вибіг на плятформу: в сірім ранковім тумані, звідти, із-за прикордонних стовбів посилала мені свій **останній привіт** Вона — покинута в нестерпних муках — моя Батьківщина...

ОСІННЬОЇ НОЧІ

Мені було десять, а братові моєму і половини того не було. Зоставивши меншого брата в добрих людей, ми з матір'ю повинні були дістатися до наших родичів, які жили на хуторі в дванадцяти кілометрах від нашого села.

Йти треба було тільки вночі, бо вдень всюди літали відділи червоних активістів, які мали за завдання збирати по селах жінок і дітей розкуркулених батьків. Не дивлячись ані на кількість дітей, ані на їх вік, їх садовили з матерями на колхозну гарбу і везли до районного містечка, а звідти, зібравши цілий етап, відправляли на північ, в Сибір...

Треба було десь переховатися, поки дізнаємося, де знаходиться наш батько, який також десь ховається від червоних головорізів. Була болотяна, холодна ніч. Ніби крізь дрібне решето, трусив дощ. Туман не давав можливості бачити за декілька метрів від себе.

Але якось вийшли за село.

Мати ще раз оглянулася, перехристілася в той бік, де колись була церква, а тепер зроблений з неї хлів та склад колхозного збіжжя, і повела мене в темний, болотяний степ.

Через півгодини ми дісталися до залізниці.

— Тепер буде трохи легше, — промовила мати, — можна буде чугунки триматися.

Проїшли ще два-три кілометра. Дорога повернула через переїзд. Біля переїзду стояла самотня хатина. Там жив залізничник, що наглядав за цим відтинком залізної дороги. Можна було б постукати до хати, пересушитися й відпочити, але... хто знає, що він за чоловік, той залізничник? Та й шлях ще далекий. Треба поспішати, щоб ще за темної ночі дістатися до хутора.

Перейшли через переїзд. Дорога знову повертає вбік

від чугунки. Вже заховалася з очей хатка-будка залізничника. Повернули. Темно. Мокро. Холодно.

Йшли півгодини, годину, а може й більше. Вже, здається, повинен би й хутір бути близько. Але його не було. Жодного знаку, що десь близько живуть люди.

Враз крізь туман помітили ми якийсь вогник. Настрій піднісся. Накінець, можна буде спочити, висушити одяг. Вогник наближається. Ось він уже перед нами...

Але що це? Один-єдиний вогник? Одна самотня хатка? Тут не повинно бути самотньої хатки. Мати про те добре знає: за своє життя вона не раз ходила в той хутір.

Підходимо ближче: будка. Хатина залізничника. Та сама хатка, біля якої ми були годину-дві тому. Той самий переїзд. Ми тільки з другого боку залізниці, але переїзд і будка — ті самі. Не може бути!

Мати тре чоло. Шепоче якусь молитву...

Як це могло вийти? Ми перейшли чугунку в якомусь місці, самі того не помітивши...

Я бачу, як по материних щоках течуть сльози. Вона прикусує уста. Щось шепоче. Тулить мою голову до себе...

Жодного сумніву — ми на тому самому місці, де були декілька годин тому. До хутора — стільки ж, як і перед тим.

Темно. Мокро. Холодно. Босоніж...

Он там, біля залізниці лежить купа дощок-снігозахисників. Мати спішить туди, сідає, щоб хоч трохи відпочити, зібратися з думками і під дошками тих снігозахисників хоч трохи сховатися від дощукульного дощу.

Я притуляюсь до її колін і, зігрівшись, кріпко засипаю...

**

На ранок, коли ми все ж дісталися до наших родичів, нам оповіли, що цієї ночі чотири рази під'їжджали активісти до їхньої хати і все питали про нас. Душогуби ніяк не хотіли вірити, що нас там не було. Вони шукали скрізь, навіть в кодовбах, де була засолена на зиму капуста...

Та Всевишній зберіг нас тієї ночі, хай навіть і під дошками снігозахисників, від рук ненависних кровожадних узурпаторів моєї Батьківщини, для яких вже від тоді я був чужий.

“МИ ВАМ НЕ ВІРИМО...”

Кожний день приносив все більше і більше жертв. Із міст, сел і хуторів зникали люди в льохах величезної в'язниці в центрі міста.

Жінки, які хотіли передати щось своїм чоловікам, братам чи батькам, утворювали довжелезні черги біля високого муру в'язниці. Вони майже не розмовляли одна з другою — боялися і не питали одна одну, за що сидить її батько, чоловік чи брат. Всі добре знали, що нізащо. Бо ж не могло бути, щоб таке мале місто з кількома селами і хуторами навкруги мало декілька тисяч злодіїв. Скоріше питали “коли?”. Коли взято того чи іншого? І якщо якась із жінок похмуро відповідала, що її чоловік сидить ось уже кілька місяців без суда і слідства, то інша, чоловіка якої взято день-два тому, впадала в ще більший відчай...

**
*

Через місяць після арешту батька до нашої хати постукав листоноша і вручив мені лист. У ньому мені “предлагалося” з'явитися до відділу міського НКВД рівно о 5-ій годині вечора. Хоч мені тільки “предлагалося”, все ж точно о 5-ій я був там. Мене зустрів кремезний НКВДист. Прочитавши записку, він показав мені на лавку, яка стояла в коридорі, а сам пішов десь на другий поверх.

Час ішов, а черговий кремезний не повертався. Напроти мене в двох-трьох кроках я розглядів важкі залізні двері, що вели у двір в'язниці. З правого боку — широкі східці до другого поверху, де були кабінети слідчих.

Я вже було занепокоївся, чому це мене так довго не кличуть і чого, власне, вони хочуть від мене. Думки про те, що і мені вже більше не побачити світла денного, стискали мені мозок...

Та враз залізні двері, що вели у двір в'язниці, відчи-

нилися, а в них я побачив...свого батька в супроводі двох НКВДистів з револьверами наголо...

Ніколи в своєму житті я не забуду того моменту!

Батько більше не був подібний сам на себе: його голова стала зовсім біла, щоки висохли... З неймовірним зусиллям він переступав з ноги на ногу...

Я не стерпів і кинувся до нього:

— Тату! — вирвалося з глибини мого серця. Та враз де не взявся той кремезний черговий НКВДист і сильним ударом по голові примусив мене повернутися на своє місце.

Батько не чув мого крику. Не бачив мене. Як живий кістяк, він тяжко ступав по широких східцях туди, де чекав на нього слідчий.

Але, ставши на передостанній східець, він помалу повернувся й подивився вниз. Наші погляди зустрілися. Він пізнав мене. Хотів щось сказати, але я помітив тільки дрижання його вуст і не чув слів.

Дві хвилини пізніше підійшов до мене черговий і дуже ввічливо заявив, що мене покликано "помилково" та що я можу йти собі додому...

Нічого не розуміючи, я вибіг на вулицю і швидко пройшов центр міста. В кінці його не міг більше стримати гарячих сліз, що ввесь час стискали мені горло...

**
*

Через пару днів після "помилкового" виклику мене до НКВД щоденної передачі для заарештованого батька не прийняли.

— Ваш чоловік більше не потребує передач, — заявив черговий НКВДист моїй матері.

Коли таке говорять жінці арештованого, то це значить, що його або вже нема живого, або кудись вивезено. Мати бачила в той день, як санітарна автомашина в'їхала в двір в'язниці і скоро виїхала з нього, тому була певна, що батька замучили. Вона більше не плакала. То був не плач, то було внутрішнє ридання від виснаження, бо з тих пір, як батька взято на муки, я не пам'ятаю лиця матері, сухого від сліз, як не пам'ятаю ночі, в яку б вона хоч трішки заснула...

З центральної станції я почав телефонувати до всіх мені відомих лікарень, надіючись, що батька, можливо, хворого відправлено до однієї з них. Але звідусіль мені відповідали, що такого імени нема на списку хворих, інтернованих в тій чи іншій лікарні.

Але ось я чую ласкавий голос у телефоні.

— Хто говорить? — допитуюсь.

— Та хіба ти не вгадуєш? — відповідає жіночий голос.

І вона назвала своє ім'я.

Так, я пам'ятаю цю дівчину. Колись разом до школи ходили. Навіть, мені здається, що й їй я колись "поезії" про моє кохання до неї писав. Було колись...

— Ну, що — згадав? — допитується вона ще ласкавіше.

— Слухай, мені не до забав. Скажи краще, чи не лежить мій батько в твоїй лікарні, де ти працюєш?

— Батько? Ні, ні — нема його тут. Але слухай, приходь сьогодні ввечері до нас... У нас йде гарний фільм сьогодні. Ми так вчора сміялися, що й сьогодні хочеться побачити. Ти не бачив того фільму? Приходь, слово чести, що не пожалієш. Як стемніє... Я чекатиму. Чуєш? На тому самому місці, де ти колись мені такі гарні поезії читав. Пам'ятаєш? Чи, може, забув? Ха-ха-ха...

Не встиг я зібрати слів обурення, щоб вилаяти безсердешну дівчину за таке відношення до мене в такий болючий для мене час, як телефон був виключений. Зі злості і болю я не знав, що робити...

Та враз моє серце щось почуло. В один момент я був уже повністю переконаний, що батько був там. Там! Вона просто боялася телефоном це відкрито сказати. Бо ж невже можливо, щоб молода дівчина, та ще та, що оце щойно говорила зі мною, так безсовісно глумилася з чужого горя!..

Лікарня, в якій вона працювала, була в чотирьох кілометрах від нас. Щойно стемніло, я був на умовленому місці.

Моє серце не помилилося: батько був там. Ховаючись від людей, недавня шкільна подруга оповіла мені, що батька привезено сьогодні, що він ще й досі не може рухатися, ані говорити. Під час допиту в НКВД його так збили, що тільки в лікарні він прийшов до пам'яті. Але ми мали щас-

тя, що до нього приставлено якраз цю молоду дівчину, яка мала за ним доглядати. І вона доглядала за ним, як за рідним батьком.

Батька було приміщено на третьому поверсі та заборонено який би то не було зв'язок із зовнішнім світом. Та все ж при допомозі тієї ж шкільної подружки якось чудом удалося перевести його на нижчий поверх, а через тиждень, коли він міг бодай говорити, вдалося навіть мати нам зустріч із ним під вікном кімнати тієї лікарні.

На ті таємні зустрічі ми ходили всією родиною, і одна з тих зустрічей була останньою...

Спираючись на підвіконник (стояти він не міг) зперев'язаною головою, з вибитими під час допитів зубами, ледве живий батько оповів нам востаннє про всі знущання, які йому прийшлося перенести від моменту, коли "чорний ворон" забрав його з нашої хати. А ми по цей бік відкритого вікна в серцях своїх записували його повість. А повість його була такою, якою могли б бути повісті багатьох мільйонів людей, коли б вони могли воскреснути з мертвих, могилами яких вкриті степи моєї Батьківщини...

Після арешту батька його покликав слідчий і заявив:

— Ви обвиняєтесь, як вредитель, шпигун і ворог народу. Тут ваше признание в виновности. Будьте ласкаві, підпишіть.

— Я не розумію, в чому я винен? — перепитав батько.

Той прочитав "признание". В ньому говорилося, що він, батько, визнає себе винним у тому, що... і далі список всяких "злочинів", які ніби то батько доконав. Чого там тільки не було! І шпигунство, і саботаж, і пропаганда і просто "вредительство"... У батька мурашки пішли поза спиною.

— Таж я ніколи цього не робив. Я — простий селянин і нічого в таких речах не розуміюся.

— Для чого ти все скриваєш? — все ще лагідно говорив слідчий. — І тобі краще буде, як признаєшся, і нам мороки менше. Недавно тут був твій син і всі твої провини підтвердив, а ти скриваєш...

Батько бачив мене тоді в коридорі, хоч і не знав, що мене навіть і до кабінету не запросили, заявивши, що ме-

не викликано “помилково”.

— О, ні! — оповідав нам батько під вікном лікарні, — у них помилок не буває. Все було підлагоджено так, щоб я скоріше підписав “прізнаніє”.

Зрозумівши, що батько добровільно не підпише брехні, слідчий почав пристосовувати всі методи знущань, які він тільки знав.

Батько терпів. Але коли слідчий посадив його на ніжку перевернутого стільця і, приклавши до живота кінець півметрової палки, вдарив із усієї сили дерев'яним молотком по другому її кінці, батько впав, як підкошений: все тіло було паралізоване.

— Підпишеш? — шипів слідчий, тикаючи напір під ніс напівмертвого батька.

“Уб’є, як не підпишу, — подумав батько. — Підпишу, може хоч бити перестануть”.

Підписавши, лежачи на підлозі, він знепритомнів...

**

*

Скоро після останнього побачення з батьком під вікном лікарні, я був у Києві, в кабінеті головного прокурора України.

Прокурор дуже ввічливо запросив мене сісти і запитав, у чому полягає моя скарга.

— Це не скарга, скоріше прохання, — почав я і розповів йому всю правду про життя мого батька і всієї родини, починаючи від того часу, коли я став взагалі пам'ятати, і аж до останнього дня.

Коли я дійшов до повісти мого батька про знущання над ним, невинним, збоку слідчого в міському відділі НКВД, брови прокурора стягнулися.

— Звідки ви це знаєте? — запитав він тоном, далеким від того, яким він мене зустрів.

— Декілька днів тому я говорив з батьком, — відповів я.

Після того, як я те сказав, мене кинуло в холодний піт. Але й досі ще не втямлю, чому прокурор не запитав де і з допомогою кого мені вдалося зустрітися з батьком. Натомість він, прижмурившись, запитав:

— І ви вірите вашому батькові?

Я був спантеличений питанням. Безперечно, я завжди вірив своєму батькові. Я знаю, що він не міг робити жодного “шпіонажу”, “саботажу” чи “вредітельства”.

— Він простий селянин, — почав я, відчуваючи, що наша розмова приймає небезпечний для мене характер.

— Я вірю, що він не міг...

— Но ми вам не верім! — сказав він коротко і встав, дивлячись у вікно, показуючи тим, що авдієнцію закінчено...

У мене затрусилися ноги. Я не знав, що робити і ще менше, що казати. Мені здалося, що я не вийду більше з того приміщення.

Коли я проходив повз багаточисельну охорону прокуратури довгими коридорами того приміщення, я дрижав усім тілом, як у пропасниці.

Тільки в потязі, коли він вже відійшов від станції Київ, я трохи заспокоївся. В голові шуміло. А колеса вагонів, викликаючи біль у моїх висках, вибивали весь час у такт словам, що супроводять мене все життя:

“Но ми вам не верім!”

М А Т И

Сонце вже зайшло за обрій, коли ми постукали до першої хати на краю села. Хата та стояла на невисокому горбку, з якого видно було все село. Внизу за декілька метрів від хати протікала річка, поділяючи село на дві майже рівні частини.

Нам назустріч вийшов ще зовсім молодий чоловік і ласкаво запросив нас до хати.

Першим нашим питанням було:

— В селі німці чи “наші”?

— Нічого не бійтесь і почувайте себе, як вдома, — відповів господар. — Німців в селі нема лише тому, що їм нема чого тут робити.

Після цих слів він заходився біля печі, щоб щось підігріти до вечері. Але ми з подякою відмовилися: їсти не хотілося. Хотілося просто відпочити. Не стільки від фізичної втоми, як від страху, що супроводив нас останні дні.

Але хата, до якої ми потрапили, з її самотнім молодим господарем наводила на нас якийсь сум. Не вірилося, що ми знаходимося в безпечному місці. До того ж ми багато чули про червоних партизанів, які полювали за так званими “ізмінниками родіни”.

Мучило питання, що воно за чоловік, цей господар? Чому один в хаті? Адже по всьому видно, що тут ще хтось мешкає або, принаймні, мешкав недавно. І чому ми зосталися в цій хаті на краю села, а не пройшли далі, до центру?

Та всі наші підозріння і страх розвіялися враз, як дим, коли, після звичайного “звідки і куди”, молодий господар оповів нам про своє недавнє трагічне...

**

— Перш, ніж дістатися на іншу сторону села, вам, напевне, прийдеться завтра переплисти річку, бо моста через неї зруйновано...

— Ні краплі горючого, ні грама хлеба, — з іронією на адресу советів вставив один з моїх приятелів. — Прокляті!

— Так, так... — продовжував господар, — але цього моста зруйновано при інших обставинах...

Видно було, що йому не легко оповідати про якусь подію.

— Позавчора, — після короткої павзи продовжував він, — коли я, як оце і ви зараз, вертався з фронту додому, він був ще цілий. В цьому місці він — єдиний шлях через село. За селом є ще один, але треба робити великий обхід, щоб дістатися до нашої хати через той міст.

Тікаючи від швидкого наступу німецьких військ, червоні підклали під цей міст міни, щоб, як вони надіялися, затримати ворога. Ви ж знаєте, що “наші”, тікаючи в паниці, руйнували все, що тільки піддавалося руйнуванню. Висадити в повітря цього моста вони не встигли, а тільки підмінували.

Німці ж навіть і не зайшли до нашого села, обійшовши його широким шляхом, тому й ніякої таблички з написом про безпеку не було зроблено.

Коли я входив в село з тієї сторони, ще тільки починало світати. Люди по ту сторону моста спали й теж не могли мене попередити про безпеку.

Та не спала моя бідна мати по цю сторону ріки, виглядаючи мене з вікна цієї хати. Не одну, мабуть, ніч проплакала, бідна, чекаючи свого єдиного сина.

Вона знала, що моста підміновано і що іншої дороги через річку нема. Вона боялася проспати момент мого повернення... Про те, що я повернусь, вона теж знала, передчувала. В кожній матері є, знаєте, таке передчуття. Серце матері задалегідь чує і радість, і безпеку...

І вона чекала. На той випадок, коли б вона побачила мене з вікна, вона приготувалась зразу ж бігти до мосту і своїм криком попередити, щоб я краще переплив річку, а не йшов через міст...

Так оповіла мені пізніше сусідка, з якою моя мати за кілька днів перед моїм поверненням про це говорила.

Два роки не бачив я матері. Рівно ж стільки пройшло з того часу, як “чорний ворон” лишив мене без батька. Два тижні я йшов лісовими та степовими доріжками, хо-

ваючись то від “своїх”, то від німців. Питання, чи жива ще моя мати, мучило мене весь час моєї мандрівки. Бож, крім неї, — жодної рідної людини на світі я більше не мав. Тому вам буде зрозуміло, яка радість охопила мене, коли, накінець, підходячи до того мосту, я враз побачив, як з іншого боку до нього швидкими кроками наближалася моя мати.

З радощів, що ось через кілька секунд я буду в обіймах моєї матері, я теж прискорив хід. Серце рвалося з грудей. Сльози радості здавили мені горло. Я був за якихось двадцять кроків від мосту, коли почув, що мати щось кричить. Я не міг розібрати її слів. Але що то могло бути, як не радісні вигуки. Адже ж перед нею її син, — живий, з фронту.

Я не чув її слів. Але й не намагався розібрати їх. Скоріше б тільки в обійми її старечих рук! Мати в одчаю продовжувала кричати і махати руками, вказуючи то на міст, то на річку.

Нічого не розуміючи, я побіг ще швидше. Зоставалось два-три кроки. Ще мить — і я на мосту. Але... мати попередила мене. Бачучи, що я не розумію її слів і ось-ось стану на підмінований міст, вона звела руки догори і... першою стала на нього.

Грянув страшенний вибух... Мене силою повітря відкинуло на декілька метрів і засипало землею. Але, як бачите, я зостався живий. Коли я прийшов до себе, переді мною лежав зруйнований міст.

Матері я більше не бачив...”

**
*

Мати!.. Скільки тепла, любови, відданости в цьому слові!

Мати!.. Вона — і тільки вона — готова в кожний момент віддати за нас своє власне життя.

Мати!..

ПІСЛЯ ВЕЧІРНІ

— Андрійку?!.. Сину мій!

— Мамо!

Раптова і несподівана поява Андрія на порозі рідної хати після довгих місяців розлуки паралізувала, мов електричним струмом, руки й ноги старої Оксани. Лише в обіймах свого єдиного сина вона ніби прийшла до себе і дала волю материнському серцю...

— Не плачте, мамо! — намагався заспокоїти її Андрій. — Бачите ж — живий, повернувся...

По хвилині додав:

— Але мені зараз же треба безпечного місця, щоб добре сховатися.

І він почав ретельно оглядати закутки рідної хати.

— Для чого ж ховатись, сину? Адже ж советів, кажуть, відігнали геть далеко за річку.

— Так, так, але вони повернуться. Завтра. Можливо, ще навіть цієї ночі. Я маю завдання...

Андрій не міг заховати свого хвилювання. А мати з тривогою дивилася в очі синові. Їй хотілося запитати, звідки це він так точно знає про повернення советів? Про яке завдання він говорить? Але переконливий погляд Андрія, тризуб на його кашкеті, нечувані досі й незрозумілі їй слова й звороти мови сина не дозволили Оксани сумніватися в правдивості його слів. Розгублена, вона теж почала метушитися по хаті, не знаходячи відповідного сховища.

А в голові шуміло. Материнське серце відчувало щось недобре в тому: "Вони повернуться... Я маю завдання..."

— Може б ти щось перекусив, а тоді вже...

— Ні, ні, мамо, пізніше... А де це тато? Чому ви нічого про нього не кажете мені? Чи не скоїлось з ним чого?

— Ох, лишенько! Я й забула. Він на вечірню пішов. Сьогодні ж субота. Я теж збиралася.

І Оксана наспіх накинула хустку, щоб піти до церкви й старого Онуфрія гукнути.

— Але сусідам ні слова про мене, чуєте? Заки ви до церкви, я на горище заберуся...

— Добре, сину, я зараз...

**

Але Оксана помилилася: старий Онуфрій не пішов цим разом до церкви. Він вирішив провідати свого кума, що жив у протилежному кінці села. І в той час, коли Оксана бігла, спотикаючись в темноті, до церкви, Онуфрій вже іншим краєм села повертався додому.

Оксана зупинилася, щоб передихнути. Назустріч їй ішло кілька жінок, що поверталися, мабуть, з вечірні.

— Мого не бачили? — звернулася вона до них.

— Ні, Оксано, його, здається, не було сьогодні в церкві, — відповіли ті.

— А що трапилось, Оксано? — помітивши її тривогу, приставали сусідки.

— Трапилось?.. Нічого!.. Нічого не трапилось, нічогосінько...

Жінки переглянулися між собою.

— Автім, може ми не доглянули, — обізвалась котрась з гурту. — Ти ще запитай чоловіків, он там — бачиш? — І вона показала в бік церкви.

— Старий пень, — лаяла в думці свого чоловіка Оксана, простуючи до гурту мужчин. — Люди вже з церкви, а він коли б знову не до кума помандрував!

Раптом почувся гуркіт автомашин і в дальньому кутку села заблмали вогні.

“Але вони повернуться, — майнули в голові Оксани слова Андрія. — Можливо, ще цієї ночі...”

— Совети! — вирвалося з грудей Оксани.

— Дурне балакаєш, Оксано! — пробурмотів кривий Панас. — Звідки їм взятися? То німці знову за курочками та свіжими яечками приїхали. Хитрі, клятї німці, знають, що вночі легше...

Хоч село давно знаходилось під окупацією німців, військових частин у ньому не було. Призначивши старосту, вони зайняли пост у сусідньому селі, час від часу на-

відуючись за свіжими яйцями, курми чи поросятами, якщо таке ще в когось залишилось.

У селі були майже виключно старі жінки, понад 60-літні дідусі та діти. Та й самого села майже не існувало: напівспалене, зруйноване останніми військовими подіями, воно більше було подібне до занедбаного цвинтаря. Найпомітнішою будовою в селі була дерев'яна церковця, яку селяни встигли збудувати власними силами після втечі советів.

— Ой, не німці! — запевняла Оксана, коли одне з вантажних авт направилось просто до церкви, засліплюючи своїми прожекторами очі людей під церквою. І тільки коли авто зупинилось за кілька метрів перед селянами, всі побачили, що то й справді не були німці.

— Ей, ви, — богомольці! — крикнув один з групи озброєних солдат у формі советського війська, оточуючи півколом селян. — Марш в церков!

Оксана заметушилась і хотіла було повертатися, щоб іти додому, але вояк загородив їй шлях:

— Куда, баба?

— Я додому, до хати...

— Нельзя! Пулю в лоб хочеш? Всякое двіженіе заперщено. Відіш, там патруль тоже. Приказ — стрелять без предупрежденія...

— То як же воно буде?

— До утра всех богомольцев в церкве подержім! Смірнов!

— Слушаюсь!

— Запереть всех у церков до утра!

— Так точно!..

**
*

Тим часом у другому кінці села відбувалась така сама подія. Майже перед самою хатою до діда Онуфрія причепився вартовий вояк:

— Почему бродіш, дед? Ти где бил?

— Кума провідати ходив, хіба не можна? — відрізав нехотя дід.

— Ти очень много гаваріш, старік! Іді і до утра не вилазь, слишіш? Імей у віду, ми здесь недалеко, у тво-

его соседа...

“Нечиста вас принесла, — бурмотів про себе Онуфрій. Гадалося, що назавжди позбулися, аж ось, на тобі...” І він смачно сплюнув перед порогом своєї хати.

Заснути дід не міг. Не спало і все село тієї ночі. А тут ще й Оксани нема. Чи не трапилось чого зі старою? І він хотів було вийти на вулицю, щоб пошукати за Оксаною, але згадав наказ вартового, повернувся.

Враз Онуфрієві ніби щось почулося. Ніби щось на горищі затовклося. Трохи якось не то боязко, не то сердито стало. “Невже вони мене так бояться, що й на горище позабиралися, щоб слідкувати?” — подумав Онуфрій. І, розкривши вікно в сторону свого сусіда, закричав на всю силу до вартових:

— Ей, ви — гаспада, чи пак товарищі! Ану ходіть сюди! До хати вбігло троє військових.

— Що це за порядок? — сварився дід. — Навіть у хаті не даєте спокою: дідька якогось мені на горище поставили. Шарудить, що спати не можу...

Не встиг він закінчити своєї скарги, як на порозі з'явилася Оксана. “Добрий” червоноармієць таки зжались і розпустив тих, кого захопили біля церкви, додому.

Вона переступила поріг саме в ту мить, коли Онуфрій, вказуючи пальцем на горище, посилав вояків звільнити його від “якогось дідька”, що не давав йому спокою. Зрозумівши, в чому річ, Оксана помітно затремтіла й інстинктивно перегородила собою хід на горище.

— Він... він, — почала вона, вказуючи на Онуфрія. Але їй бракувало слів, вона не знала, що далі казати.

— Він... хворий, товарищі! На горищі нема нікого, то йому так причулося... Я знаю... він п'яний, товариші, йому так часто буває...

Солдати розгублено поглядали то на Онуфрія, то на Оксану. Онуфрій теж ніби щось зрозумів, але що саме, він не знав.

— Воно... тее... стара може й правду каже. Мені інколи буває...

Він благальними очима дивився на Оксану, ніби запитати хотів: що ж там таке є, що вона знає, а він — ні?

— Киньте, товарищі... то, мабуть, коти...

Але солдати не хотіли кидати. Заінтересовані розгубленістю й заляканими очима Оксани й Онуфрія, вони вирішили перевірити.

Андрій тим часом кусав губи, не знаючи, що робити. Кинути гранату — батьків жаль. Тікати — нікуди, скрізь застава...

Раптом на горищі зашаруділо, відкрилася ляда, і на землю скочив Андрій. Миттю він був у колі солдат.

— Беріть, але дайте з батьками попрощатися! — звернувся він до вояків.

— Ти?! — ледве вимовив Онуфрій. В його очах потемніло. Затремтіли глибокі зморшки навкруги вуст. Він у розпачі поглянув на Оксану. Секунда мертвої тиші. Навіть солдати не знали, як їм триматися.

— Андрійко?! Тут? Я.. я не знав...

І раптом божевільно, в безмежному розпачі, закричав:

— Я.. я — вбивця мого рідного сина! Андрійку!..

Вони кріпко обнялися.

— Не дам! Не дам! — несамовито кричала Оксана. — Стріляйте тут. Всіх разом!..

Не ховав і Андрійко гарячих сліз ув обіймах батька й матері. А обнявши їх востаннє, звернувся до розгублених вартових:

— Ведіть!..

**

Другого дня мали Андрія розстріляти. Але цього не сталося. На ранок все вияснилося: навіть загін “червоноармійців” — то не були ніякі совети. То була сотня Української Повстанчої Армії.

Довідавшись про намір одного з відділів червоних головорізів захопити в ту ніч село, щоб криваво розправитися з його населенням за його підтримку харчами партизанам УПА, сотня виконала бойове завдання і поголовно знищила ворожий відділ ще далеко за селом. Захопивши зброю і переодягнувшись в одяг ворога, сотня УПА, щоб не викликати підозри і довести виконання завдання до кінця, намагалася в першу ніч поводитися в селі “по-червоному”, щоб не притягнути уваги інших відділів червоних головорізів до цього села.

Про блискавичний плян сотні не був завчасно повідомлений Андрій, який не міг пізнати в переодягнених українцях своїх братів по зброї, із-за чого його родині, та й йому самому, прийшлося пережити драматичні хвилини тієї ночі.

Вирушаючи наступної ночі в похід, Андрієвих батьків відвідав сам командир сотні:

— Прошу вибачити, дідусю, за клопоти вчорашньої ночі! — звернувся він, посміхаючись, до Онуфрія. — В нашому житті всяко буває...

Не ви мали б вибачатися, — вмішалася Оксана, зав'язуючи дрижачими руками клунок з харчами "на дорогу", — а він — старий пень...

Онуфрій не заперечував. Натомість, цілуючи Андрія на прощання, переконливо промовив:

— Ні, більше ніколи мене не бракуватиме на вечірні в церкві...

“ О Т Ч Е Н А Ш ”

Кожного разу, коли я буваю в церкві і Служба Божа доходить до того моменту, коли всі стають на коліна, а хор починає співати “Отче наш”, мені робиться якось загадково-приємно на душі, бо згадується одна невеличка подія з Другої світової війни...

Ми потрапили в повне оточення німців, і ніякого виходу майже не було. Власне, ми тільки цього й чекали, хоч ніхто з нас не смів вимовити цього вголос, бо один боявся другого, другий не довіряв третьому і так далі. Ми не довірялись один одному навіть і тоді, коли нас сталося всього-навсього п'ятеро. Бо, хоч ми і були вже в оточенні, все ж німці були ще далеко від нас, а “свої” надто вже жорстоко розправлялися з так званими “ізмінниками” — зрадниками. А серед нашої п'ятірки було двоє з комсомольськими білетами, а один навіть з червоною партійною книжечкою...

Чому, як та при яких обставинах одержали вони ті білети — ніхто не міг знати, а тому й не можна було знати, наскільки їх власники віддані “генеральній лінії” Москви. Але цього було досить, щоб один боявся іншого та всім разом бути “за родину” до останнього слушного кінця, бодай на язиці.

Та все ж почувалося, що напруження серед нашої п'ятірки з кожною хвилиною наростало і ось-ось могло вилитись у якусь непередбачену небезпеку. Було ясно, що так довго бути не може. Треба було рішати: або йти до німців і тим самим зробитися “ізмінниками”, або шукати зв'язок зі “своїми” військовими частинами і тим самим зробитися... найбільшими дурнями.

Безпартійні боялися комсомольців, ті ж — комуніста, а останній, мабуть, всіх разом. Ніхто і нікого нічого не питав, і ми стихійно блукали степами й лісами, говорячи тільки про те, де б роздобути харчів та захистити-

ся від німецьких бомбардувальників, які все сильніше й сильніше стискали кільце оточення.

І ось рішення прийшло само по-собі.

В один із найлютіших налетів німецьких літаків ми так змучились біганням з одного місця укриття на інше, що надвечір були докраю стомлені й голодні. Вирішили заночувати цього разу в першому-ліпшому селі, на яке натрапимо.

Так і зробили.

Старенька жінка подала, що було, до столу і запросила нас вечеряти. Не встигли ми і за ложки взятися, як у небі раптом загуло і в ту саму хвилину ми в сотій раз почули знайомий свист бомб просто над нашими головами, а за ним страшні вибухи: один, другий, третій...

Ми попадали на підлогу і... тяжко сьогодні пригада-ти, що діялося й думалося в ту хвилину! Здавалося, весь запас своїх бомб ворог навмисне скерував на ту бідну хатину. Ось-ось, здавалося, вона рухне і накриє нас своїм тягарем...

Трах!.. Бах!.. Трах!..

Я підвівся з підлоги:

— За мною, хлопці!

І хотів було бігти геть з хати, щоб десь надворі краще заховатися, але пронизливий свист чергової бомби примусив мене знову прилягти. Бомба попала в задню стіну хати і розстрожила більше половини. Шматки стелі посипались нам на голови.

— В дворі є льох! — крикнув хтось, і в один мент ми були в ньому.

Льох мав настільки слабе накриття, що міг нас захистити хіба лише від шматків розірваної бомби. Але, якщо, не дай, Боже, бомба попаде на льох...

І ось в цю саме секунду, коли всі ми зі страхом гляділи на слабеньку стелю нашого сховища, в небі страшенно засвистіло. Так близько, що жодного сумніву про наш кінець уже не було. Ми ближче притиснулися один до одного і в той, здавалося, останній момент нашого життя, крізь свист падаючої бомби ми почули чиясь виразне, від глибини душі, від чистого серця благаюче:

— Отче наш...

Розрив бомби за якихось п'ять-шість метрів від нашого сховища заглушив дальші слова молитви. Годі було розібрати, хто з нашої п'ятірки промовив ті слова...

Та ось після хвилини напруженого чекання четверо нас, мов змовившись, разом глянули на п'ятого.

— Він! — промайнуло в головах друзів.

— Він! — підказало почуття.

І всі ми разом протягнули йому наші дрижачі руки.

А він, перш ніж кріпко їх потиснути, дістав свою червону книжечку, розірвав її на дрібні шматки і шпурнув з огидою геть. Те саме зробили зі своїми комсомольськими білетами і ті, що їх мали, і всі разом нерозлучною п'ятіркою направились туди, куди давно тягнуло їх бажання...

Тому й робиться мені якось загадково-приємно на душі в церкві, коли всі стають на коліна, а хор починає співати благально: "Отче наш..."

Л Я М П А Д К А

— Кажете, чому я так пильно на лямпадку дивлюся? — перепитав він, збираючись з думками. Витягнув цигарку, запалив і, глибоко втягнувши дим, продовжував:

— Згадав я, бачте, свою рідну хатину, де я колись на світ Божий народився. Давно це було, але, здається, мов учора... В кутку тієї хатини висів великий образ Святої Богородиці з Ісусом-Немовлятком на руках. А перед образом — лямпадка блимала. Не така велика й гарна, як оце сьогодні я бачив у вашій церкві, і не на такому гарному й довгому ланцюжкові, а на звичайному шнурочку до стелі прив'язана, але... дорога вона мені, та лямпадочка. Дивлячись на неї, я бачу все своє дитинство перед собою, мов у дзеркалі. Отож і сьогодні, зайшовши до вашої церкви, не міг я від неї відірватися. Не в церкві в далекій і чужій мені країні я побував сьогодні, а вдома, в Україні, в моїй рідній хатині...

Він знову затягнувся так глибоко димом своєї цигарки, що здавалося, в ній він шукав заспокоєння своїх болючих ран від кількох десятків років.

— Щоб ту лямпадку запалити, — продовжував він, намагаючись придати своєму оповіданню характер безтурботних спогадів, — мати завжди кликала батька: високо від підлоги висіла та лямпадка, так що матері треба було кожного разу стілець підставляти, щоб до неї дістатися. І щовечора під тією лямпадкою молилася моя мати. Щиро молилася до Пречистої з Немовлятком на руках.

— Молився і я в тому куточку кожного вечора. А коли й забував якого вечора, змучившись за денну біганину з сусідськими хлопцями, то нагадував мені про те батько, соромлячи за недбалість. Бувало, так інколи спати хочеться, що й ікони перед собою як слід не бачиш, а батько жодного слова з молитви не пропустить, проказує, а я за ним повторяти мушу. Перехрещує, бувало, скорень-

ко після останнього “амінь” та й швидше до ліжка.
А батько:

— Е-е, хлопче! А поклін Бозі та й забудь. Не годиться!..

Та ось одного разу сталася під час вечірньої молитви одна подія, після якої батькові вже не треба було мене до молитви кликати, ані соромити. Навпаки, я перший нагадував йому, щоб він мені слова молитви проказував. А скоро після того я й сам усі молитви напам'ять знав. А сталося це ось як.

Одного вечора батька не було близько біля мене. Я стояв сонний, ледве втримуючись на ногах перед святою іконою і проказував молитву. Щойно, закінчивши молитись, став на коліна, щоб зробити останній поклін та бігти мерщій до ліжка, як на мою голову посипались... цукерки.

— Цукерки, тату, цукерки! — закричав я з радощів і побіг до другої кімнати.

— Звідки цукерки? — здивовано запитав батько, якось кумедно поглядаючи на матір.

— Посипались. На мою голову, коли я молився.

— Посипались? — знову перепитав батько, прижмуривши око в бік матері. — А чи не з матеріної скриньки ти ті цукерки висипав?

— Ні, тату! Цим разом ні! Посипались на голову.

Батько встав з-за столу і повів мене за руку до кімнати, де я перед тим молився.

— Кажеш, посипались? — перепитав. А потім, ніби вперше святий образ в кутку побачив:

— А-а-а, та це ж, мабуть, Божа Мати з Немовлятком тобі цукерки послала. Ти, мабуть, цим разом щиро молився, правда?

— Так, тату, щиро...

— І поклін не забудь?

— Не забудь, тату!

— І спати під час молитви не хотів?

Тут я трохи зам'явся, але збрехати побоявся: Мати Божа в куточка на мене дивилася.

— Спати то я хотів, але...

— Так, так, то нічого, сину, — перебив батько. — Ти за день і справді так набігаєшся, що надвечір і ніг не чуєш.

Але молився, кажеш, щиро? Ото ж за те, що ти час і для молитви знайшов, Мати Божа тобі й сипнула...

І справді, кожного разу, коли я щиро молився, на мене сипалися кожного вечора цукерки. Коли один, коли два, а іноді й три перепало. Залежно, мабуть, від того, наскільки щирою була моя молитва.

Ясна річ, про всі ці події я не міг не оповісти своїм друзям по вулиці. Маленька Орися, моя наймолодша подруга, зразу повірила ще й сама собі пообіцяла також не пропускати жодного вечора з молитвою до Пречистої Діви, але Гриць конопатий — ні. Той на сміх мене підняв.

— А ти, — каже, — дурний і повірив? Та ж то твій батько, коли ти молився, на твою голову цукерки кидав. Я знаю — мене не одуриш!

Я не любив Гриця. Але він старший від мене й інколи оповідав такі речі, про які я й справді не знав і не чув ніколи. У всякому разі я став обережнішим. Перш за все оповів батькові про Грицеві твердження. Батько засміявся і порадив не вірити Грицеві. І я не вірив. Але — стежив.

І ось одного разу, коли батька не було вдома і я знав, що він повернеться аж вночі, я вирішив помолитися ще заки прийде батько.

— Якщо й цим разом посипляться цукерки, — думав я сам про себе, — тоді ніколи не буду гратися з тим брехуном — Грицем: бо ж як може батько кинути щось на мою голову, коли його зовсім нема вдома?

Було тихо в хаті. Лямпадка блимала в кутку напівтемної хати. Мати десь поралася біля вечері. Зі страхом я почав “Отче наш”.

І коли я проказав останнє “амінь”, коли вже навіть і три поклони зробив перед святим образом, в хаті було так же тихо, як і перед тим. Я зачекав ще одну хвилику, але... мене охопив розпач. З жалем, що цим разом Ісус-Немовлятко зі Своєю Матір'ю не послали мені ні одного цукерка, весь в сльозах я побіг до матері.

— Виходить, Гриць правду говорив?! — кричав я на всю хату. — Правду! То тато мені кидав цукерки. Бог не любить мене. Тато весь час дурив мене!

І такого крику й галасу наробив, що мати не знала, як заспокоїти мене.

Який же ти й нетерплячий! — повчала мати. — А може ти сьогодні не зовсім щиро молився? Може кого образив на вулиці? Може збрехав комусь?

— Ні! Ні! Не образив нікого! Не збрехав нікому! Щиро молився, аж три поклони...

І хотів було вискочити з хати, як почув ржання коней: батько вертався з подорожі. Я до нього. А він, немов угадуючи мій біль:

— Стривай, сину, не спіши. Так не можна. Гріх Бога гнівити! Почекай...

І, не розпрягаючи коней, він уважно вислухав моє горе. А потім, здіймаючи шлейки, ніби щось згадав:

— Слухай, сину, а ти... теє... в лямпадку ти заглядав?

— Ні, тату. Вона високо. А чому я мав би туди заглядати?

— Гм, який же ти і недогадливий! А може ж цим разом не Мати Божа, а Син Її, Ісусик, сам хотів тобі цукерки кинути. А Він же, ти ж сам бачиш, який маленький. Може в Немовлятки сил не вистачило так далеко, аж тобі на голову, цукерки кинути. Ану, подивись!

Промінь надії блиснув у моїх очах. Мерцій витер я сльози і давай підставляти стільці один на другий, щоб до лямпадки дістатися...

І яка ж радість мене охопила, коли й справді на лямпадці, навкруги вогника, що в ній блимав, я знайшов... аж три цукерки! В той момент мені показалося, що Ісусик-Немовлятко всміхається до мене з образа. І я знову розплакався. Але в очах виблискувала радість — з радощів плакав...

Тому й не міг сьогодні відірвати своїх очей від лямпадки у вашій церкві перед вівтарем на довгому й гарному ланцюжкові. Згадав бо нашу лямпадочку на звичайному шнурочку, прив'язану до стелі рідної хати...

ВІЛЬНИЙ ПТАХ У НЕВОЛІ

Коли це було, я навіть уже й не пам'ятаю. Іду якось з моїм приятелем побіля одного багатого та гарного дому з верандою та великим садом у дворі. А в саду тім птахів різних — безліч. Кожний співає на свій лад. Поміж високими та густими деревами — доріжка з кольорового каменю. Райський куточок та й годі.

Дивлюсь: під стріхою того дому ще й клітка пофарбована висить. А в клітці тій якийсь птах невеличкий на сонці різними фарбами виблискує.

— Що то за птах? — питаю мого приятеля.

Він назвав мені якоюсь, мабуть, латинською мовою птаха і хотів було йти далі. Але я знову до приятеля:

— А чому він так гарно співає? Невже йому подобається в клітці краще, ніж на волі?

— Е, ні! — каже приятель. Жодному птахові в клітці не краще, ніж на волі. А співає він, може, через те, що їсти або пити хоче. Хіба не бачиш: в таку спеку в клітці навіть води нема?!

Справді, в клітці не було нічого.

— А навіщо ж цей багатий пан так мучить цю птицю? Там он, в саду, він має досить співу вільних птахів.

— Смішні питання ти мені ставиш! — почав трохи сердитись приятель. — Цей багатий пан хоче не тільки слухати спів птаха, а й бачити його гарне пір'я і то тоді, коли він хоче. Ось він зараз пообідає, вийде на веранду, прочитає трохи газету і почне дрімати в своєму м'якому кріслі під спів цього різнофарбного птаха...

— А як птах не захоче співати? — знову я до приятеля.

— То він не дасть йому їсти чи пити, то й мусітиме... Та що ти причепився до мене зі своїм птахом? Ходім краще!

Та я на цьому не заспокоївся. Мене дуже цікавив спів того птаха. Для мене то не був більше спів — то був плач,

ридання безвинної жертви, яка ні в чому не винна перед тим паном, хіба тільки в тому, що вона дуже гарна. За її красу, за її гарний голос, за все те, за що людина повинна б любити й жаліти цю маленьку істоту, людина знущається з неї і держить самотньо від того вільного світу, де і для якого вона народилася...

Мною заволоділо бажання звільнити птаха.

Як тільки стемніло, я переліз через невисокий мур до того саду, а звідти поза хатою незабаром добрався до клітки. Швиденько витяг з кишені ніж, поперерізував кілька тоненьких прутиків клітки, витяг пташку, погладив її по голівці і, поцілувавши в різнокольорову чупринку, підкинув вище себе...

Не встигла пташка як слід заховатися з моїх очей, як я відчув страшний біль: хтось щосили скрутив мені вуха, тягнучи до себе. Скрикнувши від раптового болю, я оглянувся: переді мною стояв бувший власник тепер уже вільної птиці.

— А-а, так ти красти?! — закричав він мені на вухо. — Я тебе...

Скільки я йому не доказував, що я нічого не збирався красти — нічого не допомагало. Бачачи, що він і справді не пізнав, чому я опинився тут, я став йому пояснювати, що я прийшов сюди лише для того, щоб... звільнити бідного птаха.

Коли я це вимовив, він миттю кинувся до клітки.

Побачивши, що вона порожня, він, мов той тигр, знову до мене і ще з більшою люттю почав тягнути мене за вуха.

Я кричав, як несамовитий. Обіцяв йому відробити всі гроші, що він заплатив за птаха, за клітку. Нічого не допомагало. Він все сильніше тягав мене за вуха, приказуючи:

— Мого любимого птаха! Мого любимого птаха!..

На крик збіглися люди. За кілька хвилин була вже ціла юрба. Одні кричали:

— До поліції його!

Другі:

— Навіщо до поліції? Ми й тут йому покажемо! Зна- тиме, як в чужий двір лазити...

Тільки від одного чи двох присутніх чулося несміливе:
— Відпустіть його! Він думав, що добре діло робить.

Але настирливі й багаточисельні вигуки “До поліції” заглушили всі інші. Мені зв’язали руки й повели до найближчого поліцейного відділу.

Не знаю, чим би все скінчилося, якби не та обставина, що заки мене туди довели, я враз... проснувся. Мої очі були повні сліз, а на лобі виступив холодний піт...

**
*

Може, розчаровані, кажете: “То тільки сон?”

Так! А скільки гіркої правди такої на білому світі?!

І то — не з птахами!..

В О Г Н И К

Щоб дістатись із Сан-Паула до Парани — іншої області Бразилії на південь країни, треба проїжджати залізницею, яка так покручена, що, розглядаючи її на мапі, думаєш, що то не залізниця, а якась гірська річка. Навіть тяжко собі уявити, як то потяг може робити такі круті повороти, не перевертаючись...

Час був пізній. Сонце вже давно заховалось за обрій, а місяць та зорі, які мали б прийти йому на зміну, не в силі були проникнути через густі хмари, що нависли над землею. Та навіть коли б тих хмар і не було, я не побачив би того зоряного неба, як це бувало в нас, в Україні. Нема тут зоряних ночей, а мій брат навіть твердить, що небо тут, здається, нижче нашого й якимось давить людину, особливо в переддощову погоду...

Потяг наближався якраз до найбільш покрученого відтинку залізниці. Вагони почали дужче гойдатися й скрипіти. Потяг вигинався то в один, то в другий бік, немов гадюка. Від електричного освітлення в вагоні ніч за вікном здавалася ще чорнішою, ніж вона була насправді.

Не було видно безмежних плянтацій кави, які займають величезну площу цієї частини області. Не було видно й високих обгорілих пальм, якими так рясно помережані ті плянтації після відвоювання просторів дикого лісу Парани вогнем і лопатою.

Петро Сергійович, який перед тим так весело гуторив, враз став сумний. Розмова не йшла. Він мовчки дивився в вікно, якимось сумно-боязко. Його густі брови зішлись до купи, вуси опустилися. Здавалося, він про щось згадав, про щось сумне, тяжке...

Мені зробилося ніяково. Я подумав, що, може, Петро Сергійович боїться. Боїться цих крутих поворотів потягу, що в цей час почав так гнутися, що, здавалося, ось-ось

або локомотив наздогоне останній вагон, або всі ми полетимо в густий бразилійський ліс...

— Що, боїтесь? — не стерпів я, намагаючись продовжити нашу розмову.

— Так... боюсь... — сумно й тихо відповів він, все ще дивлячись у вікно.

А через хвилину: “А ви — ні?..”

В той момент мені здалося, що я помітив сльози в його очах. Я не знав, що сказати. Я не боявся, ні. Але те, з яким сумом Петро Сергійович вимовив своє “боюсь”, його погляд — все говорило про щось інше, важливіше, ніж я думав.

— Ні... я... не боюсь, — почав було я.

Але Петро Сергійович перебив мене:

— І маєте рацію! Ви — молода людина. Вам не слід боятися!

— Я... я нічого не розумію.

Він гірко посміхнувся. Одним ривком руки розпахнув вікно: свіжий вітер ударив мене в лице.

— Дивіться! — якось сумно і в той же час урочисто сказав він, показуючи в далечінь. — Кругом темно, хоч око виколи... А он далеко, бачите: вогник якийсь миготить?

То станція. До неї спішить наш потяг, до того вогника... Але залізниця в цьому місці дуже покручена. Ви чуєте, як скриплять колеса вагонів? Ми то наближаємось до нього, до того вогника, то знову віддаляємось. А все ж до вогника їдемо! Ось, бачите: тепер його майже не видно. Залізниця в цьому місці йде круто вліво, щоб обігнути занадто густий ліс. А тепер, дивіться, вогник знову наближається. В цьому місці залізниця повертає круто вправо, щоб обійти занадто глибокий яр. Гляньте: вогник зовсім близько! Може з півкілометра. Але перед нами висока гора. Дорога йде поза нею. І ми знову будемо віддалятися від станції, до якої їдемо. Знову вогник заховається з наших очей...

І справді вогник то наближався, то віддалявся, то знову наближався.

— Так, — сказав я, дивлячись із вікна на той вогник, — але ж чи є тут причина боятися, що наш потяг не

дійде до того вогника — станції?

— О, ні! — усміхнувся Петро Сергійович. — До тієї станції він дійде, але...

Петро Сергійович зам'явся:

— Я не про те...

— А про що ж? — допитуюсь.

— Друже мій! — почав він лагідно, по-батьківському поклавши свою широку мозолисту долоню мені на коліна. — Ось уже понад тридцять років пройшло з того часу, як я покинув рідне село під Києвом...

Його голос тремтів.

— Де я тільки не побував за ці довгі роки! І до Бразилії прибувши, не солодко мав. В ті роки ця країна не так приймала емігрантів, як оце вас тепер. О, скільки цікавого для вас могли б оповісти оці мозолі й плями на моїх руках і ногах!.. Але все пройшло. Сьогодні, слава Богу, нічого мені в господарстві не бракує.

І все ж думки мої весь час линуть туди, в мій рідний край, в моє рідне село...

І ось тепер, дивлячись на отой вогник, до якого ми то наближаємось, то віддаляємось, пригадав я собі своє життя-буття на чужині... Скільки разів було вже так, що той рідний Вогник був так близько, що, здавалося, ось-ось доберусь до Нього, то знову так далеко віддалявся, що й сказати тяжко...

І хоч знаю я, що все ж до Нього веде наш шлях, як знаю, що он до тієї станції з вогником спішить наш потяг, та дуже вже крутий той шлях. Не менш крутий, ніж оця залізниця. І тому боюсь я, друже, що не доберусь я з моєю старістю до того рідного Вогника...

Петро Сергійович стиснув зуби, щоб не заплакати.

Тим часом наш потяг підійшов до станції і через кілька хвилин став біля вогника, якого ми бачили весь час із нашого вікна в потязі.

— Дай, Боже! — сказав Петро Сергійович, подаючи мені на прощання руку.

— Дай, Боже! — відповів я, кріпко тиснучи його старечу руку.

Прощаючись, кожний з нас добре знав, про що ми просили Бога: — Дай, Боже!

Зоставшись один біля вікна вагону і продовжуючи далі свою першу подорож на велику віддаль у Бразилії, я довго ще вигадав з вікна на той вогник, віддаляючись від нього. Тільки Вогник, про якого нагадав мені Петро Сергійович, і досі все ще стоїть перед моїми очима...

ЖЕБРАК

Місто. Звичайне собі місто з гуркотом і грохотом автомашин, з безчисленними барами і ресторанами, з криком радіо-голосників і підпилих ротозеїв, з неймовірною різноманітністю жіночих вбрань і пахоців-парфюмів та з усім тим, чим найменше цікавиться отой жебрак, якого я бачу на лавці біля святочно прибраного міського саду. Він, жебрак той, — справжній жебрак-каліка, а не ледар-волоцюга, що, пропивши останнього гроша, перев'язує бинтами здорову ногу та шкутильгає вулицею, намагаючись викликати співчуття людей до свого "нещастя".

Ні, цей жебрак справді користується співчуттям прохожих. Ніхто не знає, хто він і звідки та що привело його до такого стану. Нікого це не цікавить. Кожний, проходячи повз нього, кидає в його капелюха дрібний гріш і йде собі далі. Дехто, може, зупиниться на хвильку біля каліки безрідного, подивиться на нього, щось, мабуть, подумає і — йде собі геть.

Сьогодні ж особливо нема кому діла до нього. Сьогодні бо кожний спішить додому з різними подарунками під пахвою, бо ж вдома його чекає родина з дітьми. Чекають, щоб зустріти в дверях батька, поцілувати його, поздоровляючи з празником Різдва Христового, а від батька одержати подарунки з тієї нагоди, а потім всю ніч пити, їсти, грати, веселитись. Сьогодні ж бо велике свято! А там знову Новий Рік... О, чого тільки не чекають люди від Нового Року!

Отож і не дивно, що кожному не до жебрака сьогодні. Та й чого ж може чекати отой каліка від Нового Року? Хіба свічку в руку...

Про це кожний знає і намагається, кинувши гріш під ноги старому, скоріше відвернутися від нього, навіть не глянувши йому в очі.

Проходив і я повз жебрака. Як і всі, поклав і я невеликого гроша в капелюх старого. Як і всі, поспішив і я швиденько відвернутись від очей каліки і — не зміг. Вони прикували мене до нього, оті очі, повні благань, розпачу, Солючих переживань і ще чогось, чого я й сам не знав, але що відчув усією своєю душею. І я не пішов геть, а сів на іншій лавці того саду-парку і не зводив очей із каліки.

Не знаю, що примусило мене так близько до серця взяти положення того жебрака. Адже я бачив його на тому самому місці і вчора, і позавчора, і рік тому. Вже навіть звук був бачити ріг цієї вулиці біля саду обов'язково з жебраком. Чому ж якраз сьогодні він викликав у моїй душі якийсь особливий біль? Може, тому, що в такі святочні дні хочеться бути особливо добрим до своїх і чужих людей і хочеться щось таке добре зробити і для цього нещасного? Бодай в такий день. Але що?

Вернутися до нього й віддати йому всі гроші, що маю в кишені? Зайти до першої-ліпшої крамниці й купити йому нове вбрання? Чи завести до ресторану й погодувати як слід? Або, може, допомогти старому віднайти відповідну допомогову організацію, яка б ним заопікувалася?

Багато дечого мислив я сам собі на лавці поблизу старого, але тільки “мислив”.

Не віддав я йому тих грошей, що мав у кишені, бо їх (тих клятих грошей) у моїй кишені було якраз стільки, щоб не допустити себе й своєї родини до подібного стану. Не повів я старого й до ресторану, щоб нагодувати, бо... Чи відвертний читач міг би мені сказати, що мав би я сказати після отого “бо”? Адже ж і він, мій добрий читач, не раз і не два проходив повз подібних жебраків і... не вів їх до ресторану. Не допоміг я бідному і відповідну організацію знайти, бо, здається, не її він шукав сьогодні. Навіть більше, мені здається, що не такий вже й голодний був той жебрак. Він якось холодно, байдуже дякує сьогодні за пожертви, що їх отримує від перехожих. Мені здається, він чекає сьогодні чогось іншого, особливішого, незвичайного. Он він уже бере свого капелюха в руки, потім натягає його на голову. Робиться вражіння, що йому й гроші вже непотрібні. Але люди продовжують кидати

Йому під ноги, тепер просто на землю. Та він не звертає на те особливої уваги, лише механічним рухом голови ніби дякує жертводавцям, а сам дивиться кудись далеко, понад голови перехожих, в небо...

А перехожі, зустрічаючи на вулиці знайомих, кріпко тиснуть один одному руки, голосно вітаються з веселими святами Різдва Христового і, проходячи повз жебрака, знову й знову кидають йому під ноги дрібні гроші. А старий?

Я добре бачу його очі, повні сліз. Старий плаче. Плаче мовчки. Плаче, не кліпаючи очима. Плаче так, як тільки може плакати людина, що думкою літає десь високо-високо за синії хмари, де нема "ні власти, ні кари..."

І ось назустріч жебракові йде якась людина. Прямує просто на старого. Не кладе під ноги каліки жодного гроша і не йде геть від нього, як це роблять перехожі. Ні! Людина зупиняється зовсім близько перед жебраком, дивиться якийсь час йому просто в очі і простягає свою руку до нього:

— Брате мій! — почув я тихий і ніжний голос, що брав за серце, — Брате мій! Я прийшов поздоровити тебе зі світлим празником Різдва святого. Дай, Боже, і тобі, друже, всіх благ Господніх у Новому Році!

Жебрак, немов почув голос з тієї височини, куди він так пильно дивився очима, повними сліз, враз здригнувся, з неймовірним зусиллям підвівся на костурах на свої спаралізовані ноги і — впав ув обійми тієї людини.

Я лише бачив, як спина жебрака ще довго здригалася в обіймах того чоловіка в сутінках Різдвяної ночі...

Що ж то за людина була, що враз дала жебракові-каліці куди більше, ніж усі ті перехожі того пам'ятного вечора? Чи не блудний син, що повернувся до свого батька?

Ні!

То був такий же, як і він, з іншої вулиці жебрак.

ДАЙ, БОЖЕ!

На суботу нас запросили на бразилійське весілля.

Але спав я тієї ночі перед суботою досить неспокійно. Не міг я ніяк зрозуміти (і сьогодні ще не розумію), чому півні в Бразилії починають співати звечора, а не після 12-тої, як це в нас бувало. Дехто, жартуючи, твердить, що півні в Бразилії почувають себе європейцями і європейського часу притримуються... У всякому разі, те співання півнів звечора та цілу ніч через короткі інтервали не давали мені заснути. А тут ще моя малолітня донька звечора таку розмову завела, що сон зовсім пройшов і на душі якось болюче стало.

— Тату, а на Україні кавуни є?

— Є, доню, є, — кажу, — ще більші, ніж тут. І солодші, ніж ці.

— І виноград є?

— І виноград є.

— І банани теж є?

— От бананів нема. Що нема — то нема...

Обличчя дівчинки враз прийняло зажурений вигляд. Та й як же не журитися, коли все є на Україні, а бананів і нема? А вона ж так любить ті банани, що й годі говорити!

Ну, а я візьми та й пожартуй:

— Знаєш що, доню? Як тобі так милі ті банани, то зоставайся тут, а ми, як тільки час прийде, поїдемо додому, на Україну. Там хоч і нема бананів, зате які там вишні, сливки, яблука! Шовковиця, ясмін який, а дині! Дині куди смачніші від твоїх бананів!

Дівча від тих слів вже хотіло розхнюпатися, але я попередив:

— Ні, ні, доню! То я жартував. Поїдемо всі, поїдемо разом.

Донька знову повеселішала і, ніби виправдовуючись:

— Я й не хочу тих бананів, коли там дині є. Дині ж кращі від бананів, правда?

Погуторивши ще про те, про се, донька пішла до ліжка, проказуючи тричі “Отче наш” до маленької іконки, що ще з України возить із собою бабуся.

Вже й світло в хаті погашено, і бабуся почала дрімати, як чую: “Ку-ку-рі-ку-у-у”! Знову півні. Ніби крізь сон чую, як донька голосним шепотом гукає:

— Тату, тату! Ти вже спиш?

— Ні, доню, а що таке?

— Тату, а на Україні Бог є?

Коли б наступного дня мені треба було на роботу, а не на весілля, я може б і розсердився за те надокучання, але завтра — субота. Це — традиційний день бразилійських весіль. І не хотілося перед тим собі настрою зіпсувати.

— Є, любя доню, є. Бог є скрізь. По всьому світі. Він Один. Де б ми не були — Бог над нами. Бог чує твої молитви, де б ти до Нього не молилася: в хаті, в церкві, в Бразилії чи в Україні. І якщо ти хочеш, щоб ми всі скоріше додому повернулися — молись, доню! Господь — милосердний, особливо до дітей. Він все може дати, що в Нього просять... Але тепер уже пізно, спи!

Надворі знову закукурікали півні. А донька і не думала спати. Через хвилику знову:

— Тату, ось ти казав, що на Україні все є. А чи справді все? А чого нема на Україні?

І хотіла, мабуть, про якийсь інший смачний бразилійський овоч запитати, але я перепитав голосно:

— Чого там нема?!

І тисячі думок заройлися в голові. Ніхто в темноті не бачив, як самі по собі стулилися мої брови, ніхто не чув, як заболіло серце скитальця. Забувши, що маю перед собою дитину з дитячим розумом, я відповів:

— Волі нема, там, доню! Волі!

Мій голос, мабуть, дрижав, бо донька якось боязко, тихенько після того перепитала:

— А що то таке “воля”, тату?

А потім, не дїждавшись відповіді, немов щось згадавши, весело заленетала:

— То нічого, тату! Я буду Богу молитися, щоб Він ту “волю” дав Україні. Він же — милосердний, ти ж казав, Він все може дати, що в Нього попросять, правда ж? Він і волю їй дасть!..

Чи після таких розмов з дитиною можна спокійно спати?

— Дякую тобі, доню, — сказав я їй у відповідь. А сам встав, запалив лямпку і сів за писемний стіл.

“Дай Боже!” — так починався мій черговий репортаж до української газети тієї ночі про своє життя-буття в Бразилії.

“БІФІ а КАВАЛО”

До цього часу, про який оце хочу розповісти, мені не приходилося ще ніколи обідати в бразилійському ресторані. По-перше, кишеня не дозволяла, а по-друге, і не було жодної необхідности: робітник, що працює на фабриці, бере завжди з дому “малміту” — невеличкий казанок з приготовленим в ньому обідом — риж, квасоля, шматок м'яса і т. д.

Але після трьохрічного нашого перебування в Бразилії я вже не був фабричним робітником, а співником у фірмі мого брата. Правда, крім назви фірми та наших вільних рук, готових до праці на свій власний рахунок, у нас нічого більше не було. А все ж ми були вільними і мали надію дістати необхідну кількість клієнтів — багатих людей міста, яким ми були готові робити електричні інсталяції алярмів проти можливих злодіїв у хатах та магазинах. А як ти будеш з тією “малмітою” тих клієнтів — “фрегезів” шукати?

Отож і був я змушений піти до ресторану обідати. Воно можна було б і в звичайний собі бар зайти. Там навіть все далеко простіше. Можна було тикнути пальцем на річ, яку бачиш і з'їсти хочеш — і все в порядку. А в ресторані не тикнеш пальцем. Там “меню”, як належиться. Бо ж ресторан, до якого мене занесло, був один із вибагливіших в самому центрі Сан Паула.

Отож і пішов я до ресторану.

Та воно не так вже й зле вийшло б, коли б не така настирливість тих “гарсонів” — прислужників в бразилійських ресторанах. Та й не тільки в ресторанах! Не встигнеш стати перед якоюсь вітриною магазину чи лавки, а він, той прислужник, тут як тут. Просто тягне тебе до середини, купи, мов! Ти йому: “грошей нема!” А він тобі: “не треба грошей — помісячно сплатиш!” І давай

приміряти, показувати та перед люстром тебе вертити. А таки переконавшись, що в мене не тільки запас бразилійських слів малий, а й крузерів в кишені і справді кат-ма, з такою злістю подивиться з-під лоба, що й мурашки по спині забігають...

Але в ресторані — інша справа. Коли вже сів за столик, то не вивернеш гаманця — грошей, мовляв, нема. Отож сів я і не встиг до людей як слід приглянутися, як “гарсон” тут, як тут. Звичайно, бразилійці такі мляві і сонливі на роботі, а тут тобі, мов вжалені, бігають. Підбіг, всунув мені “меню” в руки, а сам стоїть над душею, чекає, поки накажу йому щось принести.

А що я йому замовлю, коли я жодної назви тих страв не знаю? Аж ось на відділ “біфів” надібав. “Біфі” — це той же біфштек — шматок битого ручкою пожа м’яса і добре або зле піджарений. Бразилійці дуже люблять зовсім слабо піджарений “біфі”, так що коли його кусають, то з того м’яса ще й кров тече. А що видів “біфі” теж існує багато, то я й став вибирати по меню: чи “біфі” португальське, чи “біфі” мисливське, чи “біфі” домашнє, чи... о, добре, що глянув — тут навіть “біфі” а “кавало” є. Ніколи не думав, що бразилійці кінське м’ясо вживають. “Кавало” по-бразилійському “кінь” означає... Заки я роздумував, яке з тих “біфів” замовити, гарсон стояв біля мене, переступаючи нетерпляче з ноги на ногу.

— “Біфі”! — сказав я голосно, відкинувшись поважно на спинку стільця.

— А кавало? — зрадів гарсон.

— Но! Но! Но! — злякався я, ніяких “кавало”! Що я вам — татарин? Біфі по-домашньому!

Гарсон вклонився злетка і з усієї сили гаркнув в бік віконечка до кухні, передаючи моє замовлення. Я думав, він так крикнув з-пересердя на мене, але потім помітив, що він так само передавав замовлення інших присутніх, кричучи через всю залу ресторану до кухні. А серед присутніх, треба сказати, були поважні люди, з шиком одягнені і зі знанням своєї справи розмальовані пані — сеньори і сеньорити та, хоч і з великими лисинами на голові, зате в шнурочок виведеними вусиками, комерціанти і фабриканти. Один з них апетитно порався біля свого “біфі”

з парою гарно піджарених яєчок...

— Сеньор гарсон! — гукнув я несміливо. — А чи не можна було б і мені до того “біфі”, що я замовив, пару яєчок піджарених?

— Чому ж ні! — весело відповів гарсон, і тут же гаркнув знову до кухні:

— “Біфі” а “кавало”!

— Та ні, — кажу, — який там “кавало”! Я ж бо православний християнин — не їм конини. — “Ово”, — кажу, — яєчко до того “біфі”. Розумієш?

Гарсон, як спеціаліст справжній, розуміючи чи ні, враз замахав руками, поляпав у долоні, трохи присів до землі: “ку-ку-рі-ку!” І, показавши на пальцях, імпровізуючи яєчко, запитав, чи це я маю на увазі? Я зрадів, що добрий гарсон таки второпав, чого я хочу.

— Сім, сеньор, — кажу, — оце якраз те, чого я хочу: “біфі” з “ку-ку-ріку!” — з яєчком.

Від того, що ми дійшли до порозуміння, не менше зрадів і гарсон і з усієї сили передав замовлення:

— “Біфі а кавало!”

За кухонним віконечком заметушилися, а мене кинуло в піт.

— Ні! — кричу, як і гарсон, на все горло через залю до кухні. — Не їм я “кавало”. “Біфі” хочу, розумієте, але не з “кавало”! Що хочете, — кажу, — несіть, тільки “кавало”, ради Бога, не хочу! Не вживаю конини, панове!..

Тим часом розмальовані сеньорити почали чомусь чмихати потроху собі в ніс, навіть той пан з лисиною і акуратними вусиками залишив свого “біфа” — сміється.

“Що ж тут смішного, — думаю собі, — правду люди казали, що в Бразилії все не по-нашому”.

І знову до гарсона:

— “Біфі”, — кажу, — але з яєчком. — А він знову:

— По-домашньому? —

— Так, — кажу, — по-домашньому, тільки з яєчком!

— А кавало? —

— Та ні, — кричу, — без “кавала”, не їм конини!

Пізніше один німець підійшов до мене і шепнув мені на вухо. Після його слів мене ще більше охопила злість, бо ж як я міг прожити три роки в Бразилії і не знати, що в Бразилії хоч кінь і зветься “кавало”, все ж “біфі а кавало” не є жодна конина, а тільки той же “біфі”, тільки з яйцем зверху...

ДІД ОСТАП “ПОЛІТИКУЄ”

(Про “о”, “і” та машину “абіак”)

Не дай Бог, дізнається дід Остап про те, що я такого заголовка цьому дописові придумав — політикує... Та за одне тільки це слово дід так розсердиться, що куди тобі!

“Яка тут, в лисого Батька, політика, коли суцця правда!” — крикне він з такою злістю, що й сказати не можна. Дуже не любить дід, коли кажуть, що він... політикує.

— Посудіть собі самі, — звернувся він якось до мене, — може й ви скажете, що я оце політикую?

І дід Остап приготував щось оповісти мені. (Хто він такий, той дід Остап, я вам якось іншим разом розкажу, як також і те, як та чому він якраз до Бразилії потрапив).

“Отож, — почав він, — був у мене ще в Німеччині один добрий знайомий. Вчена голова — що й казати. Його навіть ніхто по імені не називав, а тільки “пан професор” або “гаспадін доктор”. Але мало того, що вчена голова був, та ще й себе “старшим братом” серед українців вважав. Отож, якось і розговорились ми з ним колись про те, як він любив говорити “так називаємою українською мову”

— Про какую взагалі українську мову ви балакаєте, дозвольте вас запитати, гаспадін...

— Остап, Остап, — підказую я йому.

— Гаспадін Остапій!

— Я про ту саму, — я йому у відповідь, — якою я книжки читаю та зі своєю Горлиною про наше минуле згадуємо...

— Та це ж, — знову “вчена голова”, — та ето ж тот самий руський язик, только трохи іспорчений (так і сказав, трасця його бабці, “іспорчений”). Та ж кожний з нас

тією самою мовою говорить, — каже. — Досить, — каже, — змінити трохи наголос в деяких словах та скрізь, замість правильного “о” ваше “і” поставити — вот і всьо: не “стол”, а “стіл”, замість “вол” — “віл”, не “нос”, а “ніс” — вот і вся ваша, так називаємая українська мова.

Ну що я мав тому професорові — вченій голові на те сказати? Звісно, я людина проста собі.

— Маєте рацію, — кажу я йому, — треба тільки деякі літери позаміняти, і все буде по-українському. Скажемо, наприклад, із вашого слова “камиш” викинути тільки **к, а, м, и і ш** та вставити наші **о, ч, е, р, е і т** — і все готово. А що “камиш” має п’ять, а “очерет” шість літер, то не біда. Адже і в російській мові є такі слова, що потребують більше літер, ніж в українській. І не тільки літер, а навіть і слів. Пишуть же росіяни, замість короткого і ясного “Україна” довге і темне “Українская Советская Социалистическая Республика”...

— О-о-о! — заревів мій приятель — вчена голова. — Так ето ви вже, — каже, — на політику повернули.

— Та яка ж тут, у бісового батька, політика, — кажу, — коли суцця правда! Ось і зараз, кажу, нас двоє. Хай я вже темна голова, а ви ж все ж таки освічена людина, а чомусь обоє — ми говоримо на вашій рідній мові. А скажу вам, навіть німець (націоналіст відомий!) і той, коли з чужинцем зустрінеється, мову якого він знає, намагається до нього на його рідній мові говорити. А ви... Чи може і вам так ідеться, як тому Ніколаю Алексеєвичу... А як ні, то чому б ото вам в розмові зі мною і не робити оті мультиплікації з “о” та “і”?

— Ви что то про Ніколая Алексеєвича нагадали, то розкажіть краще щось про нього, — намагаючись звести нашу розмову геть з “політики”, попросив мій добрий знайомий — вчена голова.

— А приходить одного разу Ніколай Алексеєвич до кляси і, замість давати лекцію російської мови, так собі, між іншим, запитує своїх учнів:

“Скажіте, пожалуста, товарищі, што ето за машина такая есть — “абіак”?

Учні тієї класи були майже всі українці. Вони добре знали, що Ніколай Алексеевич, не дивлячись на те, що прожив і провчителював багато років на Україні, в українській мові ні ногою, але такої машини ані по-українському, ані по-російському вони і самі не знали.

“Абіяк? Абіяк?” — запитували вони один одного і ніяк не могли собі придумати, що б то за машина така була — абіяк?

— А може Ви, Миколо Олексійовичу, не дочули добре або зле по-українському прочитали? Нема такої машини, вперше чуємо: “абіяк”, — кажуть йому учні.

— Що ж то з вас за українці, — каже з докором Микола Олексійович, — коли самі не знаєте. А щоб, каже, я зле почув, то того бути не може, бо ж Іван Петрович (де інший учитель — українець) досить виразно сейчас в канцелярії лаявся і говоріл до мене з великим незадоволенням на якогось майстра, який, як він декілька разів повторив, **“ремонтує машину абіяк”...**

Я замовк, надіючись, що мій приятель — вчена голова із так називаємих старших братів, второпав зміст мого оповідання, та пан гаспадин професор тільки й спромігся заперечити мені, співчуваючи тому Николаю Алексеевичу: “А откуда і міг би знати вчитель російської мови про всі назви якихось машин. Він же не інженер!”

“РАСТЯЖІМОЄ ПАНЯТІЄ”

Люди все більше про політику, а я так собі, все про звичайне таке, домашнє. Оце й сьогодні про своє.

Надумав я, бачите, виїхати геть з Бразилії кудись там, ну, хоч би й до Канади. Клімат, кажуть, там краще для нас підходить. Та розрадили добрі люди. Життя, кажуть, може там і дешевше, і клімат сам, можна сказати, більш відповідний, але, знаєте, поки обживешся знову на новому місці, то й жити, кажуть, ніколи буде (це вони на моє волосся натякають, що не по роках чи днях, а по годинах сивіє). В Бразилії, мов, хоч і припікає інколи сонечко немилосердне, та всеж ані про кожухи, ані про чоботи тут думати не треба. А хату — так-сяк, щоб тільки дощ за шию не капав — вже й побудував. Подумав я, погадав — і, справді, люди рацію мають. А що торкається кожухів, то ми їх в Німеччину ще привезли, але далі — ні. Казала мені мати, давай візьмемо, може й згодяться. Ні, — кажу. Зоставимо тут. А будемо до рідного краю колись вертатися, заїдемо і заберемо, бо все рівно будемо ще мати деякі справи в Німеччині залагодити. А в Бразилії на дідька ті кожухи? Доки мати не погоджувалася, вказуючи на деяких з наших ДП, що були з нами в еміграційному таборі. Ті, мовляв, навіть вугілля лантухами до пароплава вантажили, дехто картоплі баварської з півпуда зав'язав, а один з емігрантів (це вже й я сам бачив) саночки до багажу заколотив. Та воно, я вам скажу, не дуже й смішно з того, бо ж щось таки повинен був везти з собою бідний ДП до Бразилії. А що він візьме, як нема нічого? Ну, то й лантух баварської картоплі чи дитячі саночки не завадять.

Отож, не взявши з собою кожухів і не маючи ще досить гроша, щоб там все це і тому подібне враз купити, і вирішили ми ще трохи в Бразилії погрітися і до жадної Канади не рипатися.

А вирішили ми все це на чисто демократичних засадах: після обіду, за столом, всією родиною. Не встигли ми з-за столу встати, як чуємо, що хтось на дворі в долоні ляпає. В Європі так ляпають в театрі після закінчення якогось виступу, в ССРСР-ії — після слів якогось заповідача, що вигукує “хай живе...”, а в Бразилії це так господаря хати викликають. Зайти до двору чи до хати, не поплескавши в долоні, навіть найкращому приятелеві чи сусідові тут не вільно: такої халепи можете набратися, що й не вилічиш.

Я до дверей — а назустріч мені: “А-а-а! Здрасте!”

“Старший брат”, як то кажуть. На однім пароплаві до Бразилії приїхали. Власне і старший він від мене може на якихось 2 чи 3 роки, а все ж “старший”.

Сіли, як годиться, поготорили. Про те, про се і до Канади дійшли.

— Напрасно (даремно), ей-Богу, напрасно ви передумали, — каже “старший”.

Я йому було про все докладно тлумачити почав, про кожухи нагадав, але він все за своє:

— Про кожухі, так ето ви, просто я вам скажу, чепуху гародіте (тобто “нісенітницю верзете”). Канада, — каже він далі, — ето, я вам скажу, очень і очень растяжимое панятіє. Точно то самое, што і наша мать — Расея”.

Я підсунув йому поповнішу чарку горілки. Цікаво, знаєте, про “мать-Расею” послухати, бо тоді, як ми на пароплаві були, він якось дуже замкнутим був. Мабуть, не Разнуздаєв там в анкетах стояло, а Разнуздаєнко.

Випивши чарку і закусивши огірками та кислую капустою, він продовжував:

— Так вот я і говорю: растяжимое панятіє ета Канада. Возьмьом вот, к примеру, і нашу Родіну. На севере, где я жіл, ні черта, я вам скажу, там не растьот. Берьозкі одні і те такіє карліковіє, что із-под снега не вилазят. А што-би там яблуні і сливи ілі там вішні — і в поміне нет.

А тепер возьмьом, к примеру, наш Київ ілі Полтаву ілі, скажем, Запорожскую область. Не то, что яблукі, сливи і вішні, а просто — чево твая душа желает. А туда к Криму поближе, там, брат, совсем рай земной. Там, говорят, бивают годи, когда люди совсем снегу не увидят. Да-а, брат, вот какова-то страна наша!

Він знову перехилив чарку.

— То же самое і Канада: в одному місці мороз — дух забиває, а в другому кінці країни — літо тебе полтавське. Так што, напрасно ви раздумалі, холодоф іспугались. Одного слова Канада боїтесь, мол, сніг, мороз. Нет, брат! Говорю тебе: растяжимое панятіе ета Канада, то же что і наша Росія... Ну, что хлебньом ещю по одной?..

Вибачте, дорогий читачу, що я на початку не запитав Вас, чи не за столом Ви зараз, обідаючи або готуючись обідати. У декого з Вас, може, і апетит після цих слів “старшого” братика пропасти зі злості. Але прочитати ще не те, що вислухати. Добре, що я вже по обіді був. Занудило, правда, трохи і злість взяла, але нічого, пройшло. Хоч і “старший” він, все ж гостем у мене того дня був у хаті. А з гостями слід чемно поводитися. Та й злого він, мабуть, нічого не думав, доводячи мені, що то за “растяжимое панятіе” та Канада.

Тільки Шевченко суворими очима дивився на все це з портрета, що висів на стіні. Він, здавалося, живий і чує нахабні слова москаля. Його густі темні брови зтулилися майже, докупи, він якось з-під лоба сердито дивився і, здавалося, ось-ось промовить слова, повні невимовного гніву:

“Геть, москалю! Геть із нашої хати!”

Якось ненароком я бликнув очима на портрет, і мені зробилося ніяково, соромно перед ним, що я дозволяю цьому “старшому” бидлові не тільки про “карліковие берьозкі”, як про свої, говорити, а навіть про полтавські сади...

Гість помітив мій погляд і собі підняв голову.

— А ето кто же, — питає, — не атец лі твой?

— Так, — кажу, — батько. Батько всієї України!

— А-а, ето, наверное, тот самый Шевченко, о котором...

— Так, — кажу, — він: Тарас Григорович Шевченко.

— А почему он такой суровий на портрете? Мне кажется, он только на меня і смотрит. Вот посмотрите: куда ні отойду, он всьо на меня сердито із-под лоба смотрит... Он што, і в жізні такой бил?

П'яний москаль не бачив чи не розумів слів, написаних під портретом: “В своїй хаті своя правда і сила, і воля”.

“ МАМИН СИНОК ”

(Замість китиці квітів — моїй мамі на згадку)

Так сталося, що день народження моєї мамі і “День Матері” в Америці припадають завжди на той самий тиждень. Так сталося і в цьогорічний, 81-й День Народження. Але скільки я не намагався вивідати в неї, який би подарунок їй найбільше подобався з нагоди цього подвійного ювілею — нічого з того не вийшло: нічого мені не треба, все в мене є, нічого не бракує, — така була її відповідь. Тож хай бодай цей спогад мій буде їй на згадку — замість китиці квітів. До речі, щодо квітів узагалі, то, мушу признатися, недбала я людина. І то не тільки як син своєї матері, а й як чоловік своєї жінки. Моя жінка ніколи мені не простить і згадує і, мабуть, усе життя буде згадувати, висміюючи мене, про те, що я навіть у день народження нашого сина 12 літ тому прийшов привітати свою дружину в шпиталі... без китиці квітів. “Я мало не згоріла зі сорому за свого чоловіка перед чужими людьми за його недбальство”, — згадує й досі вона. А я просто — забув. Люблю квіти, в душі і на папері часто співаю про них (вголос не відважуюсь), а от якось не привик дарувати їх кому б то не було. Тому то залюбки вживаю вислову “замість китиці квітів”, коли хочу комусь якусь приємність зробити. Замість китиці квітів хай буде і ця згадка про правдиву подію, що сталася 35 літ тому.

**
*

Як відомо, діти в певному віці дуже не люблять, коли їх хтось називає “маминими синками”. Тому вони намагаються в розмовах з іншими дітьми не вживати слова “мама”, а переходять на “мати”; не кажуть більше “моя мама сказала”, а “моя мати сказала”, хоч, звичайно, вдо-

ма до матері продовжують ще звертатися словом “мама”, “мамо”. Так було й зі мною. Бо й я не хотів бути в очах своїх ровесників-однолітків якимсь там “маминим синочком”. Але сталася одна подія, після якої, як би я не говорив у присутності інших — “мама” чи “мати” — про свою матір, я ще надовго зостався “маминим синочком”.

Це було в тому році, коли по селах України ще лютував організований московським окупантом голод, косив людей на вулицях, на шляхах, у нетоплених хатинах. Але по містах і в більш-менш індустріяльних районах ще можна було сьак-так пережити те лихоліття. Переживали й ми його в Донбасі. Хліб і дещо до хліба видавалося тоді по харчових картках. Мали й ми чотири картки (я мав ще молодшого брата) найнижчого розряду — нам, дітям, по 400 грамів хліба щоденно, а батькові й матері трохи більше. Воно ніби й не мало, якщо міряти сьогодні американською міркою, бо й нині ми не з’їдаємо хліба більше, як по 400 гр. денно. Але, взявши до уваги, що ми з’їдаємо нині поза хлібом, а в ті часи під советами жити треба було майже виключно на тих грамах хліба, стане зрозумілим наш ніколи не вгасаючий апетит, якщо не голод у тому дослівному й страшному розумінні, що його переживали люди в селах.

При такій ситуації батьки були дуже раді, коли дізналися про можливість відживити свого сінка трохи краще, бо якраз того літа я потрапив у список групи дітей, яких школа відправляла на кілька тижнів до табору за кільканадцять кілометрів від міста. Радів і я побувати в таборі, серед природи і багатьох однолітків, де ще ніколи не бував перед тим.

А щоб потрапити до того табору, кожна дитина мала віддати свою харчову картку до правління табору, щоб батьки вдома не могли нею користуватися, бо інакше то було б “подвійне” харчування. Але батьки радо на те погодилися, бож надіялись, що в таборі все ж таки буде ліпше харчування, ніж з тією самою картокою вдома. І я поїхав.

Не знаю, чи було там краще, чи ні. Пам’ятаю лише, що першого дня після нашого прибуття на вечерю нам дали свіжі огірки з медом. Може вони й смакували іншим

дітям, але мені вони чомусь застрягли в горлі. Якби з сіллю — о, так, я любив огірки з сіллю! Але й не в огірках річ. Річ у чомусь іншому.

Справа в тому, що вже другого дня мене охопило якесь дивне почуття самотності. Ані гамір дітей, ані купання в річці, ані збирання колосків у полі (нас використовували для допомоги в зборі врожаю в сусідньому колгоспі) — ніщо мене не веселило. Вночі я не міг спати. Чогось бракувало. Хотілось плакати, ніби я щось згубив. Я не міг дочекатися тих двох тижнів, коли згублене я знову віднайду. Але що? Кого?

Мені бракувало матері. Мама! Моєї рідної мами.

І нерви дванадцятилітньої дитини не витерпіли: я вирішив повернутися додому.

Коли я ненароком натякнув одному-двом із табору про свій намір, мене налякали: не можна!

— Як то не можна? — думав я сам про себе, перевертаючись з одного боку на другий, коли всі інші спали, як убиті. — Я хочу до своєї мами — і не можна?

Кільканадцять кілометрів пішки — це мене не страшило. Я привик, бо 10-літнім, коли батько втік від ешалону на Соловки, а мати збиралася приїхати з нами, дітьми, до нього в Донбас, я ходив-блукав самотою в темну осінню ніч невідомими мені шляхами, та ще й з тягарем за спиною. Дійду й тепер. Але що робити з харчовою карткою, що тепер у канцелярії табору? Як піду за нею, спитають, чому й пощо. Ні, не можна йти за нею. А без неї? Без неї ми матимемо ще менше хліба, як перед тим мали. А тут ще, пам'ятаю, якраз того місяця ми мали взагалі не чотири, а лише три картки на всю родину, бо одному "за браком посвідки з місця попереднього побуту" зовсім не дали. Отже, повернувшись, ми вчотирьох мусять жити лише на дві картки.

Але думки про матір, про рідну маму випередили й заглушили думки про загрозу голоду вдома. І я — втік.

А коли вийшов за кілька кілометрів від табору, на рівному шляху в степу я побачив невеличку групу якихось однолітків перед собою. Наздогнавши їх, я впізнав кількох із того самого табору.

Ми йшли, весело розмовляючи та критикуючи поки-

нутий табір, харчі в ньому, порядки і т. п. Але ні один із нас не признався вголос іншому, що це тільки одне-однісіньке почуття вигнало всіх нас із того табору і гонить якнайшвидше додому, до рідної сім'ї, до рідного батька, до рідної мами. Так, до мами, а не до матері!

А не признавалися ми один одному тому, що кожен із нас боявся стати в очах іншого “маминим синочком”. Не признався й я своїм колегам. Навіть власній матері не признався, коли опинився в її теплих обіймах. І їй я нарікав на табір, харчі і порядки в ньому. А вона?

Вона по очах своєї дитини пізнала, що притягнуло мене додому. Це була туга дванадцятилітнього, туга до свого рідного, до батька-матері, до рідної мами.

Пам'ятаю, з яким жахом дізналася мати про те, що харчової картки з собою я таки не приніс! Але також пам'ятаю, з якою материнською любов'ю і жертвенністю вона віддавала-підсувала за кожним обідом свій шматочок хліба мені. О мамо! Ніякі китиці квітів, ані найкращі поезії, жодні слова не в силі передати їй від мене сьогодні ту вдячність, що лежить на дні мого серця.

**
*

Пізніше в школі деякі діти-однолітки називали мене за мою втечу з табору “маминим синочком”. А я у відповідь на те ніколи більше не намагався бути настільки “дорослим”, щоб соромитися називати свою матір не “мати”, а “мама”. І сьогодні, в “День Матері” і в 81-й День Народження моєї мами, рівно 30 років після того, як узято на мученицьку смерть в льохах НКВД мого батька, я хочу бути лише “маминим синочком” і завжди казати: “Мамо!”

1968

СТАТТІ

ч. 3

РЕЦЕНЗІЇ

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

СКОРОЧЕННЯ:

- Н.Кл. - "Наш Клич", Аргентина
- Хл. - "Хлібороб", Бразилія
- Дзв. - "Дзвін", Аргентина
- Р.Ц. - "Рідна Церква", Німеччина
- Н.Шл. - "Новий Шлях", Канада
- Н.С. - "Наше Слово", Каліф.ЗСА
- Св. - "Свобода", Америка
- Н.Б. - "Наша Батьківщина", ЗСА
- У.Ж. - "Укр.Життя", Чикаго, ЗСА
- У.Г. - "Укр.Голос", Канада
- К.Ф. - "Канад.Фармер", Канада
- В.С. - "Вільний Світ", ЗСА/Кан/
- У.Д. - "Укр.Думка", Англія
- М.Св. - "Ми і Світ", Канада
- УПсл. - "Укр.Прав.Слово", ЗСА
- Пром. - "Прометей", ЗСА
- Юн.Св. - "Юнацький Світ", Аргент.
- Пр. - "Праця", Бразилія
- Ш.П. - "Шлях Перемоги", Німечч.
- Б. - "Батьківщина", Канада

А МИ — БАТЬКИ?

Діти — вічна проблема для батьків. Але мусимо з повною свідомістю признати, що й ми, батьки, буваємо час-то проблемою для наших власних дітей. Ось живцем узятий приклад із моєї вчорашньої візити до голярні.

Як усі ми знаємо, наші 12 — 14-літні хлопці тримаються довговолосої моди. Одні більше, інші менше. Не кажемо тут про тих кудлатих і нечесаних. Маємо на увазі звичайних і дуже порядних хлопців, які все ж таки люблять сьогодні трохи довше волосся, ніж — як нам здається — вони мали б любити. Я й сам мушу час від часу шептати на вухо голяреві, щоб він, як прийде мій хлопець підстригатися, відтинав йому на інч більше, ніж він замовляє... І ось до тієї самої голярні заходить один батько зі своїм уже кудлатим сином.

— Сідай тут і заки я повернуся, щоб ти підстригся.

А до голяра досить поважно:

— Вріжте йому щонайменше два інча!

— Два — забагато! — заверещав синок. — Півінча досить!..

Батько дуже розгнівано:

— Кажу два — мусить бути два!

І хоч як хлопець просився на півінча, батько настояв на своєму. І додав, вказуючи пальцем собі на груди:

— Не ти, а я вирішую, що й як ти маєш робити. Розумієш? Тож — дивись...

І пішов собі батько.

Скажете, що ж тут такого цікавого й ненормального? Батько так і мусить у таких випадках зі своїми дітьми говорити.

Воно то так, але якби ми, шановні читачі, подивилися на самого батька, то таки прийшли б до висновку, що не тільки він має проблему зі своїм сином, а й сам він — проблема для свого власного сина. Чому? У самого голова кудлата?

Ні, голова не кудлата. Але...

Річ у тому, що “дуже поважний” батько, який так суворо наказував синові бути порядним хлопцем і підстригтися бодай на два інча, не мав часу посидіти разом із сином, поки він підстрижеться. А не мав часу тому, що на розі тієї самої вулиці, де голярня, є... бар. І коли він привів хлопця до голярні, то сам виглядав ще так-сяк, коли ж прийшов удруге, щоб подивитися, чи вже обрізали волосся синові (була черга), його очі вже посоловіли, а як прийшов утретє, щоб сказати синові, хто має наказувати, а хто слухати, то вже майже на ногах не тримався.

— Кажу два інча, значить два!.. Ти мусиш батька слухати, чуєш? Я (тут він знову тикнув пальцем в свої груди), а не ти, вирішую, що й як мусить бути...

Хлопець мовчав, а батько, звертаючись до присутніх у голярні, ствердив:

— Оце така мольдь тепер пішла: ти йому одне, а воно тобі — інше. Кудлатим хоче бути, як бітельси нещасні... Не дозволю!

І пішов утретє до рогу вулиці.

Звичайно, голяр відрізав хлопцеві два інча волосся, і синок мав гарний вигляд. Але чи від того світ став кращим? Що скаже син сам собі, коли підросте за пару років?

Результат буде один із двох: або син буде таки кудлатим, гіршим від бітельса, бо думки й переконання п'яного, навіть батька, ніяк не можуть імпонувати молодій людині; або буде таким же п'янюгою, як і його батько. І треба лише дуже доброї й мудрої матері, дбаючої про своїх вірних церкви, доброзичливих учителів у школі та непоганих сусідів-однолітків, щоб був третій результат: залишитися на все своє життя незіпсутою молодою людиною.

Так, діти — наша вічна проблема. Але як часто ми — також проблема для наших дітей! Особливо ми, батьки. Бо матері таки більше дбають про виховання й власний приклад для своїх дітей. Тому то в жидів мати вважається коренем сім'ї-родини. І коли жид, приїхавши до Ізраїлю, старається про своє жидівське громадянство, він мусить доказати, що він — син матері-жидівки. Бо якщо він по батьковій лінії буде й тричі жидівського походження, а мати буде нежидівка, його старання будуть безуспішні.

ПСИХОЗА БОЯЗНІ УКРАЇНСЬКИХ ІНТЕЛЕКТУАЛІВ

Останнім часом мені прийшлося стільки наслухатися і начитатися про факти дивного поступовання нашої інтелігенції в Америці, що про це варто сказати кілька слів у пресі, щоб бодай трішечки спричинитися до покращання того поступовання. Мова тут про те, як ми, українці, свою приналежність до української нації, до українського народу часто приховуємо перед американцями. Часто майже з примусу, але найчастіше через наше почуття вічної меншевартості та через боязкість. Боязкість — чого? перед ким? чому?

Нема сумніву, що в Америці трапляються випадки рафінованого переслідування нас, українців, лише за те, що ми — українці. Хоч дискримінація в цій країні заборонена законом, все ж... закон далеко, а чарка близько, як каже наша приказка. Рафінованим ненависникам українського імені, не кажучи вже про українську національну самостійницьку політику, вдається рафінованими способами позбавляти деяких українців охоти й запалу до громадської діяльності. Ось недавно мені оповіли такий приклад. Інженер-українець працює кілька літ у одному з поважних "корпорейшнів" за своїм фахом, має добрі успіхи, повагу серед колег і визнання від шефів. Одночасно той інженер веде певну громадську діяльність. На його адресу приходять українські книжки, на його робочому столі можна побачити різні українські друки і т. п. І ось одного дня його шефові стало все це "підозріле", і він запитує нашого земляка, що то за книжки до нього приходять і що то за папери,

що він з ними носиться так часто. Наш інженер у добрій вірі в розуміння свого шефа до його громадських обов'язків як українця оповів усе, як є: що то українські історичні праці, що то його записки-доповіді, приготовані на якийсь торч українське свято, що він, мовляв, також трохи пише... Шеф вислухав нашого земляка, для "годиться" навіть щось таке похвальне сказав на адресу інженера. А кілька днів пізніше наш інженер отримав повідомлення: в зв'язку зі скороченням продукції фабрики він звільняється...

Ну й спробуйте тут доказати якусь там дискримінацію! А тому інженерові вже не 25 літ, знайти працю в іншому місці не так легко. "Але якщо тепер десь улаштуєшся — годі політикою займатися!" — каже інженер. І ми його розуміємо і співчуваємо йому. Розуміємо й співчуваємо кожному в такому положенні.

Але таких випадків, як тут описаний, так мало, що на них будувати певні висновки було б просто національним гріхом. На жаль, багато наших інтелектуалів якраз на тих рідкісних випадках і будують свою "філософію" мовчання й бездіяльності в українській національній політиці, культурі, мистецтві та взагалі в громадській праці на еміграції. Найбільше ці мої рядки торкаються цілого легіону українських професорів і викладачів американських високих шкіл. Не того легіону, про діяльність якого ми маємо нагоду часто чути й читати, а про тих осіб, що про них преса мовчить, бо й вони — ані гу-гу! Скільки їх є — важко навіть сказати, але досить то-

го, що дуже багато. Вони викладають в американських каледжах і університетах різні предмети: математику, мови, історію, літератури різних народів. Вони бувають на різних всестейтових або й всеамериканських конференціях, з'їздах, диспутах. Воникладають у скарбницю американської культури й науки дуже багато своїх сил і талантів. Вони — українські патріоти. Але тільки в душі. Свій патріотизм вони ховають глибоко-глибоко від очей своїх шефів і колег. Чому? Бо вони будуть переслідувані або рафіновано знівчені в своїй кар'єрі педагога чи науковця? Зовсім ні! Вони просто бояться. Чого — вони й самі добре не знають.

Ось один із викладачів потрапляє на наукову конференцію, де можна було так вигідно для української справи взяти якусь тему для доповіді, але він цього не робить. Бо думає, що такою тематикою він поспе собі репутацію в університеті. Бо також думає, що українська тематика для американців не така цікава, як скажемо, московська. А тим часом якийсь інший український викладач ув іншому кінці країни на якійсь іншій науковій конференції доповіддю на українську тему не тільки не псує собі репутації, а ще й здобуває признання й поліпшує свою кар'єру. Чому так? Бо він не боїться того, чого нема підстав боятися. Назагал американська наукова еліта, за виключенням одиниць-україножерів або ігнорантів, не цурається української проблематики, цікавиться нею та належно оцінює праці українських інтелектуалів у ділянці української літератури, філософії,

культури чи мистецтва, ба й навіть політики.

Перед написанням цієї статті я отримав від багатьох українських викладачів високих американських шкіл підтвердження висловлених тут думок про те, що нашим професорам і викладачам нема чого боятися порушувати українську тематику при тих нагодах, що трапляються в науковому світі в цій країні. Тому на фоні тих підтверджень дуже дивно виглядає поступування багатьох наших інтелігентів за засадою "моя хата скраю", коли йдеться про такий чи інший спосіб пропагування українського імені там, де вони працю-

ють. Велика кількість наших інтелектуалів є в стані якоїсь ніби психози боязнi за свою кар'єру, якщо вони будуть активніші в громадській діяльності на чужині та свої становища будуть використовувати для поширення доброго українського імені серед студіюючої молоді в американських високих школах, як також серед американської професури. Позбутися цієї психози боязкості — негайне завдання кожного українського інтелектуала, що займає поважне становище та вважає себе справжнім патріотом.

За економічну солідарність еміграції!

За "високою" політикою й високопарними маніфестаціями на словах про наш патріотизм і національну єдність, свідомість чи солідарність ми не присвячуємо належної уваги економічній солідарності української еміграції, тобто солідарності не тільки в сфері політики та в виконанні національно-визвольних завдань, а й у щоденному житті — в ділянці економічної взаємної допомоги.

Колись таке рідне й самозрозуміле гасло "Свій — до свого!" ми, живучи десятки літ у тій чи іншій країні вільного світу, починаємо трактувати як немодерне гасло, застаріле. Не так давно приходилось нам читати в українській пресі навіть такі голоси, що це гасло, мовляв, дискримінаційне чи дискримінуюче, бо, мовляв, про яких там "своїх" мова може бути,

коли тут, у вільному світі, всі свої? Пропагувати купувати в своїх або продавати своїм — це, мовляв, ненормальне й неморальне явище...

З одного боку дивлячись на справу, можна й погодитися з таким способом думання, бо ж і справді ні в одній газеті англійською мовою ми не зустрічаємо щось подібне до "Німці! Купуйте в німців!" або "Свій до свого — жид до жида!", або "Айреші, купуйте в айрешів!" Яюсь смішно звучить таке в пресі...

Але з другого боку приглянувшись, бачимо, що смішного в тому дуже мало: хоч німці, жида чи айреші так не пишуть, зате... так роблять. Різниця між нами й ними лише та, що ми, українці, все ще настільки відстає в ділянці так необхідної економічної солідарності між нами, що нам таки варто самим собі

пригадувати те гасло "Свій — до свого", а їм, німцям, жидам і іншим, нема потреби про це так багато писати.

Недавно в українському народному домі одного великого міста було одне з багатьох весіль. Чотири сотні людей було. Понад 60 пакунків з подарунками отримали молоді. А чи хоч один з тих пакунків був куплений в українському склепі? Так, один! Лише один. А тим часом в єдиному українському "гіфт-шопі" того міста якраз не бракує отих речей, що так гарно надаються для подарунків на весілля. І власник склепу за місяць-два перед весіллям вів пропаганду й робив рекламу, щоб купували. І ціни в нього чи не найдешевші. І безпартійний він патріот, той власник склепу. І активний у культурно-мистецькій діяльності. І лагідного характеру людина, яка не має ворогів серед наших людей. У чо-

му ж тоді справа? У чому річ?

Брак свідомости про потребу економічної солідарности серед українців на чужині — і нічого більше.

Хай уже мельниківець іде купувати до чужинця шigarки, бо українець, що ними торгує — бандерівець. Хай якийсь там "двійкар" купує горілку в чужинця, щоб не купити в бандерівця чи мельниківця. Хай гетьманець обходить третьою дорогою склеп республіканця або навпаки. Хай, хоч це дуже зле, але хай, бо хоч усього цього ми не зможемо виправити, але бодай можемо зрозуміти, беручи до уваги нашу партійницьку розсвареність. Але як можна збагнути, зрозуміти, не кажучи вже про якість виправдання, коли українець обходить український склеп

лише тому, що він — той склеп — український?

Українська преса на чужині втримується здебільшого комерційними оголошеннями бизнесменів. Особливо преса понадпартійна, вільна й незалежна. А як може український бизнесмен поспішити зі своїм оголошенням в українській газеті, коли читачі тієї газети ігнорують своїх бизнесменів?

Тому й кажемо, що читати українську газету, передпачувати її, писати в ній патріотичні статті, виголошувати патріотичні промови на академіях і маніфестаціях, працювати на культурно-виховному полі, натискати на визначних політиків усього світу з пропагандою нашої української справи, бути готовими вмерти за нашу ідею визволення й усамостійнення України

— все це ще не все, якщо не дбатимемо про солідарність нашої еміграції на економічному полі. І порожніми звуками будуть наші слова й заклик про єдність української еміграції в політично-визвольному сенсі, якщо не буде взаємної допомоги й солідарности в економічному сенсі. Не забуваймо, що й у майбутній вільній, незалежній, самостійній Україні не буде добра, якщо українці не будуть виховані в душі економічної солідарности між собою. Бо й у вільній самостійній державі капітал може плисти чужими ріками в чужі моря й океани...

ЗГАДАЙМО І "СІРИХ" ГЕРОІВ!

Щороку в травні-червні ми вшановуємо померлих та ще живих героїв української визвольної боротьби. Серед тих героїв ми згадуємо й відзначаємо в першу чергу найвизначніших, заслужених провідників і воїнів нашої Визвольної Боротьби, починаючи від давніших часів і кінчаючи сучасним етапом наших змагань за волю й самостійність України: політиків, державних мужів, письменників, військовиків. Ми робимо так, як роблять усі народи світу, що шанують своїх героїв. Робимо для того, щоб віддати пошану героям, а нас самих і наших дітей мобілізувати до героїчних вчинків у майбутній боротьбі за Україну.

Але ми, українці, як ніякий інший народ на світі, маємо ще іншого типу героїв — так би мовити, "сірих" героїв, яких не мають інші, вільні, народи світу. Не мають якраз тому, що вони — вільні в вільних країнах. А наша, потом і кров'ю зрошена, українська земля вродила дуже багато тих "сірих" героїв. І про них варто сьогодні також згадати.

Хто ж це — "сірі" герої?

Це ті, що не мали й не мають ані титулів, ані рангів. Вони не були ані державними мужами, ані політиками, ані провідниками в тих чи інших подіях. Ані імен, ані прізвищ їхніх не перчислити, бо їх — забагато.

Немає де правди діти, ми тими “сіримими” героями навіть інколи нехтуємо, дивимося на них “згори”, не бракує серед нас навіть якогось упередження до ще живих “сірих” героїв. Бувають випадки неоправданого якогось антагонізму по відношенню до тих “сірих”. А тим часом?..

Ми, ясна річ, схиляємо наші голови перед героїзмом тих, що майже 50 літ тому зі зброєю в руках змагалися за вільну й самостійну Україну в рядах українських армій того часу. В такій же пошані схиляємо наші голови перед героїзмом тих героїв, що 25 літ тому боролися за ті самі ідеали в рядах УПА. Але ми проти проявів антагонізму поміж учасниками тих і інших формацій і військових з’єднань, яких ділить лише час, а не ціль і мета, за які вони боролися. На жаль, проявів такого антагонізму все ще не бракує серед учасників визвольної збройної боротьби в рр. 1917-20 і 1941-45. Одні недооцінюють других, ще інші заперечують всенациональне значення тих чи інших подій, а все разом узятє створює атмосферу непорозумінь серед синів однієї Матері - України, тих синів, що в різні часи, але з однаковою думкою й бажанням готові були вмерти на полі бою за Україну. А багато з них і загинуло. Тож заради пам’яті про тих, що вже відійшли від нас, ми мусимо раз і назавжди покінчити з проявами того антагонізму, що роз’єднує, а не спонує українську еміграцію в монолітну масу майбутніх героїв майбутніх етапів нашої визвольної боротьби.

Не менш від’ємно впливає на справу єдності нашої еміграції й факт існування ще більшого антагонізму поміж окремими (хоч і не численними) учасниками наших визвольних змагань з-перед 50 літ і тими “сіримими”, що в тих змаганнях збройної участі не брали, бо були змушені рости, жити й поневірятися в поневоленій ворогом Україні протягом 25-ти і більше літ. А тим часом і ті “сірі” були свого роду

героями. Так, героями! І дуже глибоко помиляється той, хто вважає героями лише тих, що були в ті грізні часи на конях, з шаблями чи рушницями та протягом року-двох чи трьох щодня дивилися смерті в очі. Також “сірі” герої дивилися смерті в очі, не рік-два чи три, а протягом чверть століття й більше щодня, щогодини, щохвилини чекали “чорного ворона” під вікном. Ті, що ризикували власним життям протягом кількох літ на фронтах, бодай решту свого життя провели в вільному світі, користуючись певними благами демократичних країн. А “сірі” мусіли їсти коріння з лісу, носити передачі своїм родичам у тюрмі, треміти за своє життя протягом довгих-довгих літ. Не один із них хотів би взяти зброю в руки і, якщо й умерти, то бодай змагаючись до останнього. Але — не той був час, не ті обставини...

Тому то, згадуючи мертвих та ще живих героїв наших Визвольних Змагань, не забуваймо й про героїзм “сірих” героїв — тих, що впали від ворожої руки, тих, що zostалися там, в Україні, як і тих, яким пощастило вирватися з ворожих кайданів у вихрі останньої світової війни.

Але — дехто запитас — в чому ж полягає героїзм тих “сірих”? Адже героєм — це той, що зробив щось надзвичайне. Не можна, мовляв, вважати героями всіх, що ані збройно не боролися проти окупанта, ані нічого надзвичайного не зробили під ворожою окупацією — лише страждали, лише поневірялися, терпіли, боялися і — вмирали...

Не будемо тут зупинятися на інтерпретації слів “герой” і “героїзм” аж так докладно, щоб цитувати різні енциклопедії й філософів. Подивимось лише на факти. А щодо енциклопедій, то вистачить заглянути до хоч би й Вебстера: “Герой — це людина надзвичайної сміливості, хоробрості, відваги...” Отже, в чому ж полягала й полягає сміли-

вість і відвага тих "сірих", про яких тут мова?

Якщо ж мріяти мірилом національного самозбереження, то багато з тих "сірих" прислужилися українській національній справі стільки, що їхні дії можна і треба вважати і сміливими, і хоробрими і відважними, і надзвичайними. Досить пригадати собі роки т. зв. колективізації: чи не було досить фактів відкритої боротьби українських "сірих" героїв проти тієї затії советського режиму? Досить пригадати собі численні судові (відкриті й закриті) процеси на Україні проти тих "сірих": чи не було подиву гідних постав тих "сірих" проти режиму? А під час "ежовщини" також не всі були покірними "козлами відпущення". Та й навіть факт відмовлення від боротьби зі зброєю в руках "за Сталіна, за родину, за комунізм" сотень тисяч українців в червоноармійських шинелях, коли почалася 2-га світова війна, коли за най-

менший прояв нельояльності до советського режиму карали негайною смертю — це не героїзм? А допомогою відділам УПА, чи безперервна боротьба тепер тих мільйонів "сірих" героїв України не варта відзначення і святкування?

Самозрозуміло, ми далекі від того, щоб узагальнювати всіх і все, бо були, с й будуть випадки не тільки невинуватеної пасивності окремих "сірих", а й хрупітства, продажности й зрадництва. Але таких випадків не бракувало, не бракує й ніколи не бракуватиме й у військових з'єднаннях усіх народів усіх часів. Не бракувало їх і українцям.

Але назагал українські "сірі" герої — там, на Україні, і тут, на вільній чужині — заслуговують на увагу, розуміння й пошану, тому й під час згадки про героїв-військовиків і відомих національних провідників згадаймо в ці дні й їх — тих "сірих" українських героїв!

У ДУСІ ШЕВЧЕНКОВОГО БРАТЕРСТВА

Цього року ми святочно відзначили по наших скупченнях 50-річчя з дня проголошення Соборности України. І ми слішно підкреслювали на тих святах значення не лише соборности в територіальному розумінні для нас, а соборности духа і дії. Іншими словами, ми говорили про національне братерство, носієм якого був і залишається назавжди для нас Тарас Шевченко. Бо що таке соборність земель без соборности духа і дії? Це лише нагода й можливість ворогові знущатися над усією нашою нацією на соборній території. Соборність території української майже доконав сам Сталін, об'єднавши наші землі в одне ціле-сцільне. Але через брак соборности нашого духа українського, нашої дії ми так і не маємо "свої хати", ані "свої правди, і волі".

Шевченко був і залишається назавжди для нас найпершим і найбільшим соборником в духовому розумінні. Навіть більше: у всеслов'янському масштабі. І ще більше: ідеї його братолюбства зробили нашого Шевченка також вселюдським, всесвітнім соборником. Не отим соборником-односвітязцем, що мріє про знищення національних кордонів духовости поміж народами заради їх "соборного" поневолення, як це ми бачимо на наших очах намагання різних інтернаціоналістів-змовників проти вільного світу, а соборником людського братолюбія, братерства. А нам зокрема, українцям, залишив силу-силенну золотих слів-порад і наказів про плекання і збереження українського духа соборности і братолюбія-братерства.

Кольсь дух братерства-соборности

кликав українців до справжньої одностайности:

У Яр тоді сходилися,
Мов із хреста зняті,
Батько з сином і брат з братом —
Одностайно стати
На ворога лукавого...

Чи стали ми?

Так, ніби й ставали. Ще й зовсім недавно і ми сходилися в яр, щоб дати відсіч і московському, і німецькому ворогові лукавому. Але одностайности, тієї, про яку говорив Шевченко, не було. Нема її й тепер, коли не в ярах воюємо, а... на папері та в українських народних домах.

Ми любимо нарікати на ворогів. Це вони, мовляв, зробили з нас таких, якими ми є: розсварені, неорганізовані, неодностайні навіть у багатьох кардинально-національних питаннях. Нарікав колись і Шевченко. Нарікав на німоту, яка

запалила велику хату. І сім'ю,
Сім'ю слов'ян роз'єднала
І тихо, тихо упустила
Усобищ лютого змію...

Картав колись і Шевченко поляків, ксьондзів і магнатів:

Отак то, ляше, друже-брате!
Неситії ксьондзи, магнати
Нас порізли, розвели...

І це — свята правда. Аж до сьогодні ми бачимо, як "усобищ лютого змія" між нами роз'єднує не лише взагалі слов'ян, а й нас самих між собою — українців. Аж до сьогодні бачимо, як ми й самі себе "порізли, розвели" — без німоти, без поляків, ксьондзів, магнатів. Ось тут, на вільній землі чужого світу, Шевченко мав право і підстави нарікати й картати, говорячи про наших "ворогів лукавих". Але цікаво підкреслити, що, коли йдеться про нашого сучасного най-

більшого ворога лукавого — Москву, гостре вістря слів нашого Пророка звертається не менше й проти нас самих, що коримося тому ворогові. Чому?

Бо ляхи й німота — минуле рабство, а московське — сучасне. Було воно сучасним для Шевченка, сучасним воно є й для нас по сьогодні. Тому не досить нарікати чи картати ворогів лукавих. Потрібна дія. Одностайна. Соборна. Тому й кличе Шевченко:

Розкуйтеся! Братайтеся!

У боротьбі проти сучасного ворога лукавого Шевченко гостро висміює рабський дух тих, що служать ворогові:

Чого ж ви чванитеся, ви!
Сини сердешної України!
Що добре ходите в ярмі,
Ще лучче, як батьки ходили...

Як бачимо, брак братерства-соборности поміж самими українцями, серед яких багато таких, що залюбки ходять в ярмі та ще й інших до нього закликають, довів до сучасного стану сердешної України. Тому й кажемо, що не час тепер звалювати всю вину за наш стан на трохсотлітнє панування москалів в Україні, що цьому, мовляв, нема ради. Ні, рада є! Рада в отому "братайтеся!", в отій сокирі, яку треба нагострити та й заходитися вже будити приспану волю. Рада в отому "розкуйтеся!"

Звичайно, не петиціями до советського уряду. Не боротьбою за "ленінські принципи" в советській конституції. Не проханнями про помилування. Не культобінами і торгівлею людськими душами. Не прославленням талановитих слуг московського сатрапа у всіх ділянках підсоветського життя — в політиці, в літературі, в

мистецтва, в економіці, навіть у спорті! — лише тому, що в жилах тих слуг тече українська кров. Бо якраз через надзвичайно велику кількість тих слуг українського роду, через їхнє гнучкошійство Україна опинилася в такому жалюгідному стані. У творі Т. Шевченка "Сон" співав козак:

Блукав я по світу чимало,
Носив і свигу і жупан...
Нащо вже лихо за Уралом
Отим киргизам, отже й там,
Йй же Богу, лучче жити,
Ніж нам на Україні . . .

А сьогодні? За тим же Уралом справді краще жити й сьогодні, ніж в Україні, не кажучи вже про такі роки, як голодний 1933-ий, енкаведиський 67-68-ий та інші. А чому?

Бо в осягненні своєї цілі, волі і

кращої долі ми діємо, як і діяли, не спільно, не соборно, не одностайно. Ми благання нашого Пророка, нашого Генія, нашого найпершого і найбільшого Соборника й досі не беремо як слід до серця:

Обніміться ж, брати мої,
Молю вас, благаю!

Тому й не можемо досі пом'янути "незлим тихим словом" нашого Батька "в сім'ї великій" (тобто соборній), "в сім'ї вольній, новій" (тобто в самостійній соборній українській державі), а згадаємо його — безсмертного — тут, розкиданих по всіх закутах чужого світу. А наші брати і сестри там, в московському ярмі.

Тож — не чваньмося! братаймося!
розкуймося! обнімімося, брати мої!

1968 р.

"Ворожа мова" — абсурдний новотвір

Щораз частіше на сторінки українських газет потрапляють статті, в яких автори порушують проблему тақ зв. ворожої мови, тобто мови, якою говорить наш національний ворог Москва. Дійшло вже до таких абсурдів наших супер-патріотів, що вони твердять: викладати "ворожу мову" в американських школах — це національна зрада. Мовляв, кожний українець, який здобуває науковий ступінь у ділянці студій російської мови, а потім ту "ворожу мову" викладає в американських школах, робить злу прислугу нашій національній справі та що він мусів би стати інженером або лікарем, а не викладачем російської мови, тобто "ворожої мови".

Такі статті та поважне трактування абсурдних тверджень таких авторів у нашій пресі свідчать лише про наш примітивізм. Що значить ворожа мова? Чому та чи інша мова може нами трактуватися ворожою? Кажуть, бо нею говорить наш ворог.

Якщо так, тоді чому лише російська мова мала б бути для нас ворожою?

Якщо думати категоріями деяких супер-патріотів, то українці не мали б бути ніколи ані викладачами російської, ані німецької, ані польської, ані румунської, ба навіть англійської мови. Бож більше або менше, але нашіми ворогами в минулому були і німці, і поляки, і румуни. Чи, може, Англія, Франція і цілий ряд інших країн прислужилися під час наших визвольних Змагань настільки, що вони були нашими друзями і приятелями?

Відповідь може бути лише одна: "ворожа мова" — це взагалі абсурдний новотвір. Ворожих мов взагалі не існує. Можуть бути ворожі уряди, системи, ідеології, навіть цілі країни. Але нема й бути не може ворожої мови. Поняття "ворожої мови" застудувалося якраз у нас, українців, якраз тому, що ми знову показуємо себе перед собою й перед іншими як народ,

який більше думає серцем, ніж головою. Москва нас біла й б'є, біла Москва, червона, а ми, замість мобілізувати наші маси на боротьбу проти Москви як імперіяліста, проти Москви як носія ворожої нам ідеології, проти Москви як поневолювача України — в політичному, територіяльному, національному, економічному, культурному, мовному розумінні — ми або деякі з нас супер-патріоти хочемо мобілізувати на боротьбу проти... мови, якою говорить ворог та яку накидає й Україні. З такою "політикою" нам справді ніколи ворога не здолати. З такою "політикою" нам нема як взагалі й на світову арену вийти — нас засміють. Навіть Америка, амбасадори й консули якої ще кільканадцять літ тому, репрезентуючи ЗСА в різних країнах світу, часто не володіли мовами тих країн, де вони займали посади, сьогодні готує майбутніх дипломатів у спеціальних мовних школах. А ми хочемо, щоб наші студенти виростили в Америці та готувалися до визволення України з лабет Москви навіть без знання мови ворога. Це один бік справи.

Другий — щодо доцільності не лише знати мову ворога, а й викладати в американських школах. У цьому питанні можу сказати слово вже з власної практики, як також зі спостережень практики інших українців, що викладають російську мову в американських каледжах чи університетах.

За свій 5-тимісячний побути на посаді тимчасового викладача російської й німецької мови ув одному з каледжів у Кензасі мені прийшлося дати аж три доповіді для американських студентів про Україну. Слухали доповідь студенти різних відділів зі своїми професорами, і треба було бачити, з якою зацікавленістю вони слухали.

За той же короткий час свого побуту в кензаському каледжі, викладаючи аж дві "ворожі мови", я мав два інтерв'ю для американської преси: студентська газета та міський щоденник вмістили обширні статті, в яких слова "Україна", "українець" і "український" вживалися по кілька разів. А тепер питаю отих наших супер-патріотів, чи були б ті доповіді й ті статті, коли б ті "ворожі мови" викладав не українець, а росіянин, німець чи жид? Якщо б і були, то не про те, про що говорив викладач-українець. І це ж тільки щодо позалекційних моментів діяльності українського викладача "ворожих мов".

Хтось може сказати, що це окремі випадки. Навіть якщо й так було б — нема підстав танцювати навколо абсурдного новотвору "ворожа мова", пришиваючи ярлик антипатріотизму викладачам російської чи німецької мови. Але це й не окремі випадки. Я міг би списати всю цю сторінку іменами українців, що викладають російську мову в високих американських школах і тим не шкодять, а прислужуються українській справі. Цього всього не робили б інші, неукраїнці, на їхніх посадах.

Зрештою, вибрики деяких авторів статей про "ворожі мови" можна було б і не брати поважно, коли б ця хвороблива нехоть до викладання "ворожих мов" та засудження тих, що викладають, не мала підтримки в редакціях деяких наших ура-патріотичних часописів. А що деякі наші редакції плекають відразу або щонайменше ігнорують національну українську діяльність тих, що викладають "чужі мови" в американських школах — нема сумніву. Про це я переконався на власній практиці: ані про мої три до-

повіді про Україну студентам каледжу, ані про два інтерв'ю американським газетам з метою поступового ознайомлення американського читача з українською проблемою деякі газети ані словом не згадали, хоч вирізки тих матеріалів їм були вислані. І це в той час, коли про якийсь лист українця до американської редакції, вміщений дрібненьким шрифтом у відділі "поштової скриньки" газети, рекламується нашими газетами досить широко. Ігноранція, засудження, а пізніше й цькування проти тих українців, що викладають "ворожу мову" в американських високих школах — все це може свідчити лише про примітивізм нашої "політики".

РУСИФІКАЦІЯ — ОБМОСКОВЛЕННЯ — КОМУНІЗАЦІЯ

Читаючи нашу пресу на чужині, ми в кожній газеті щодня щось знаходимо про факти русифікації українського народу на батьківщині. І ми слухно всіма доступними способами поборюємо ту русифікацію. І не тільки ми, еміграція, тут, а й сміливіші, відважніші й свідоміші українці на рідних землях.

Але, поборюючи русифікацію, ми часто виступаємо й дімо надзвичайно однобічно, тобто лише проти русифікації, забуваючи або відсуваючи на задній план проблему боротьби з обмосковленням і комунізацією. Ми навіть утотожнюємо русифікацію з обмосковленням, ба навіть з комунізацією. А тим часом варто б над цими окресленнями подумати уважніше. Бо хоч русифікація веде до обмосковлення, а потім і до комунізації, все ж між загрозою першого, другого й третього є певна різниця.

Під русифікацією здебільшого розуміємо процес засмічення української мови російськими словами, виразами аж до витиснення української мови як своєї мови народу та замінення її російською. Цей процес існує на наших землях довгі роки, навіть століт-

Москва русифікує Україну — за це ми ненавидимо Москву. Москва поневолює Україну й хоче поневолювати весь світ — за це ми ненавидимо її. Проти русифікації України і проти поневолення, за визволення України треба боротися. Бо Москва — наш ворог. Ворог, мову якого треба знати, а, навчаючи тієї мови в американських школах, треба використовувати посади для всебічного ознайомлення студентів з проблемами Сходу Європи. Барабанна пустопорожня балаканина про "ворожі мови" — це суцільний анальфабетизм, культурний і політичний.

За виключенням кількох коротких періодів українського національного й культурного самобутнього відродження, Україна завжди була об'єктом русифікації, стимульованої чи то з Петербургу, чи з Москви. І ті століття натиску на український народ не пройшли безслідно: сьогодні навіть найбільші наші мовні й літературні авторитети мають клопоти щодо устійнення всіх норм і законів української мови й правопису. Та все ж сила самобутності українського народу й його мови настільки велика, що ні Петербург, ні Москва, ні роки, ні століття не відібрали (й ніколи не зуміють відібрати!) української мови в нашого народу. Навіть до деякої міри русифіковані, але не обмосковлені, українські культурні й політичні провідники давнього й недавнього минулого принесли до наших днів український дух і свідомість національного "я". Ще й сьогодні ми масою серед нас справді видатних вчених українців, свідомих і відважних патріотів на еміграції, на яких все ж таки помітні сліди процесу русифікації. Є й серед нашого, так би мовити, звичайного загалу також дуже багато людей кришталіної націо-

нальної свідомості, хоч на їхній мові й вимові дуже легко помітити наслідки того ж процесу русифікації. Про що це свідчить?

Це свідчить про те, що сама русифікація українського народу — це зле явище, проти якого слід з усією рішучістю боротися, але існує ще гірше й небезпечніше явище — обмосковлення, а потім комунізація. Сотні літ русифікують вороги наш народ, а зашифрована українська мова — невмируща, вона живе і житиме вічно в народі.

Тому, хоч як нещиро й підступно заявив П. Шелест, перший ком. “бос” України, канадським прогресистам, він сказав правду: “Тільки дурень може гадати, що російська мова стане найвищою в Україні”. Але шелестам ідеться не стільки про русифікацію України, як про її обмосковлення. У чому ж полягає обмосковлення?

Якщо під русифікацією ми розуміємо здебільшого процес засмічення української мови та її витиснення російською, то під обмосковленням хочемо

розуміти засмічення української думки і витиснення її з суспільного життя. Для Москви цінніший українець, що знає українську мову, але думає по-московському, ніж той, що говорить суржиком чи й навіть повністю російською мовою, а своїми думками-переконаваннями не вказує до “общего котьолка”. І вже зовсім не легко скомунізувати такого українця. Зате куди легше скомунізувати українця, який володіє українською мовою, але обмосковлений настільки, що навіть свою рідну мову батька-матері ставить до послуг пропаганді московських ідей.

Якби ми, як нація, мали стільки успіхів у боротьбі з обмосковленням нашого народу, скільки масмо успіхів у боротьбі з русифікацією протягом століть, ми давно б мали власну державу, в якій не було б також проблеми русифікації — цього першого етапу до обмосковлення й комунізації, тобто національного, економічного й політичного поневолення.

БУДЬМО ТАРАСІВЦЯМИ! БУДЬМО ШЕВЧЕНКІВЦЯМИ!

Від того часу, коли залишив нас Тарас Шевченко, багато сталося змін у світі. Багато народів і націй визволилося з-під ґніску поневолювачів і окупантів. Вибороли собі самостійність і свободу навіть деякі такі народи й країни, які ніколи не мали Пророка такого формату, як мали ми в особі нашого Тараса. У чому ж річ? У чому нещастя нашого народу?

Мабуть, у тому, що деякі інші народи своїх пророків, хай навіть і меншого формату від нашого Тараса, наслідували ширіше, відважніше, послідовніше, ніж ми свого великого Тараса. Про це, зрештою, свідчить вся наша історія від давніших часів і до сьогоднішнього дня. Замало серед нас було й с тарасівців. Замало шевченківців. А нагод і можливостей нам часто не бракувало, щоб бути вірними тарасівцями-шевченківцями.

Ще за гетьмана І. Мазепи нам бракувало мазепинців настільки, що ідея великого гетьмана-самостійника не була зреалізована. Але тоді ще не було викристалізованої національно-державної ідеї, були лише пориви окремих самодінків до відокремлення від Москви і самоврядування в Україні. Та ось після сторіч поневір'янь українського народу Бог послав нам Спасителя України в особі Тараса Шевченка. А як ми прийняли його?

Правда, ми не казали: "Розпни Його!" Бо ми так глибоко спали в оковах самодержав'я, що навіть ніяк не реагували — ані "розпни", ані "осана". Аж поки, нарешті, великий Посланець розбудив нас зі сну. Не стільки під час свого земного перебування серед нас, як після Успіння. Так, Успіння, а не смерті, як слушно зазначено день 10 березня 1861 року в Календарі-Альманасі цього часопису за поточний рік: Успіння Пророка Тараса Шевченка. Бо справжні пророки ніколи не вмирають!

Ще за життя Тараса Шевченка була спроба кристалізації української визвольницької ідеї кращими синами нашого народу в Кирило-Методіївському Братстві. Лише за однопорічне його існування, взявши на себе навіть досить обмежене завдання, Братство було тим зародком, що виростало пізніше в неабияку загрозу для московського окупанта. Треба було але аж 45 років часу, щоб на Україні появилася, нарешті, справжнє національне Братерство Тарасівців після ліквідації окупантом Кирило-Методіївського Братства. Братство Тарасівців — це була перша українська національно-визвольницька політична організація, заснована в 1891 р., тобто 30 років після Успіння нашого Пророка. Це були справжні тарасівці-шевченківці, яких і сьогодні, 107 років після Успіння Шевченка, все ще замало, щоб вибороти волю, самостійність і щастя нашої батьківщини.

Під час Визвольних з-перед 50 років Змагань ми мали багато петлюрівців, а з другого боку гетьманців. Під час Визвольних Змагань періоду останньої світової війни ми мали багато бандерівців, а з другого боку мельниківців. Ми віддавна мали й масмо багато послідовників усіх інших рухів, партійних ідеологій, групових програм. Усі вони вважали і вважають себе виконавцями заповітів нашого великого Пророка, кожний на свій лад інтерпретуючи священну Книгу Битія українського народу — "Кобзар". Але всі вони були б справжніми тарасівцями лише тоді, коли б діяли спільно й скоординовано проти спільного ворога України — Москви й інших поневолювачів. Коли б болай одне Шевченкове "Послання" взяли собі до серця так щиро, як щиро Він його писав понад 122 роки тому: "Обніміться ж, брати мої, молю вас, благаю!"

Не обивались ми, і сьогодні покутуємо той гріх.

Але і це ще півбіди. Що було, того вже не повернути. "Т його забудьте, други, і не проклинайте", — писав Шевченко, будучи на засланні, маючи на увазі навіть зрадника, завдяки якому царський уряд ліквідував Кирило-Методіївське Братство. Забудьте! А ми й досі — не зрадники, а вірні сини одного й того ж народу — одні одним докоряємо, одні одних проклинаємо за неуспіхи в боротьбі за волю України. Натомість перед ворогами стасмо на коліна й просимо тієї ж волі. І забуваємо, що Шевченко піде й піколи такого нас не вчив, кличучи "Поховайте та вставайте, кайдани порвіте!", бо він знав, що волю можна здобути, лише окроплюючи її "вражою злою кров'ю". Не чорнилом на папері-петиції, а кров'ю на полі боротьби! Чому ж ми цураємось цих пророчих вказівок нашого Пророка?

Бо ми — не тарасівці, не шевченківці настільки, щоб бути вартими волі й щастя на своїй власній землі. Ми думаємо, що ідеї й вказівки Шевчен-

ка застаріли для нашої доби. Деякі наші політики твердять навіть, що якби Шевченко жив у наш час, він багато чого змінив би у своїх програмових і тактичних міркуваннях . . .

Так думати — значить уважати Шевченка не Генієм, не Пророком, не Месією нашого народу, а лише великим у свій час. І в цьому вся наша трагедія. Звідси і всі блуди і манівці, якими так багата наша історія останнього сторіччя.

Тарас Шевченко — невмирущий. Його ідеї й ідеали — вічні. Його наука для нас — це свого роду релігія українського народу. І наслідувати Шевченка треба, не минаючи ані "титли" в його пророчих наставленнях. Можна мати різні погляди на різні речі в світі й політиці. Можна бути петлюрівцями, гетьманцями, бандерівцями, мельниківцями . . . Можна. Але тарасівцями, шевченківцями ми бути мусимо, ними бути треба, якщо ми хочемо бути українцями. Тому — будьмо тарасівцями, будьмо шевченківцями!

ЩО ЗНАЧИТЬ БУТИ ШЕВЧЕНКІВЦЯМИ?

Але... що ж це значить — бути Тарасівцями, Шевченківцями? Найперше треба нам пізнати свою власну силу. Так, силу, а не немічність! Вона, та сила, є в нас самих. Пам'ятаєте, як Шевченко в своїх "Гайдамаках" описав Ярему?

*"Отак уранці жид поганий
Над козаком коверзував."*

Отже, Ярема — козак. Але . . .

*"Ярема гнувся, бо не знав,
Не знав, сіромаха, що вирости крила,
Що неба достане, коли полетить,
Не знав, нагнався . . ."*

Отак і ми, нащадки козаків, не знаємо чи не хочемо знати і . . . часто нагинаємося. А пізнати треба було б! І сьогодні хвалимося своїми 45 мільйонами людей перед чужинцями, 2-ма мільйонами лише на еміграції в Америці й Канаді, розумом і успіхами українців на поневоленій батьківщині, військовими експертами, полководцями, мистцями . . . але чомусь гнемось, як той Ярема. Чому? . . . І як тяжко пояснити чужинцям нашу недолю такого великого народу. Бо цей народ не знає, що в нього вирости крила, що треба їх тільки розправити, щоб полетіти і . . . неба дістати.

А пізнавши існування великої сили в нас самих, відкинути будь-яке плазування перед ворогом, навіть якщо він фізично сильніший від нас. Бо бути Шевченківцем — це значить **БУТИ НАСТІЛЬКИ ДУХОВО СИЛЬНИМ**, настільки **ІДЕЙНО МОГУТНІМ** і **НАЦІОНАЛЬНО СВДОМИМ**, що ніяка фізична, матеріальна сила **НЕ МОЖЕ ВИГРАТИ В БОРОТБІ** з **ПО-ШЕВЧЕНКІВСЬКОМУ ДУХОВО, ІДЕЙНО, НАЦІОНАЛЬНО СИЛЬНОЮ НАЦІЄЮ**. Нація Шевченківців завжди переможе, якщо ж ми й досі не перемогли, то лише тому, що ми нацією Шевченківців, Тарасівців повністю ще не є.

Щоб бути справжніми Тарасівцями-Шевченківцями, дорікання великого Пророка треба брати дослівно до серця. І якщо він казав нам:

*“Так от як кров свою лили
Батьки за Москву і Варшаву,
І вам, синам, передали
Свої кайдани, свою славу!”*

то це значить, що ми, діти, внуки і правнуки так нерозумно своєї крові проливати не мусимо. А ми як послушали нашого вчителя? Навіть 50 років тому, ба навіть ось понад лише 20 років тому проливали за ті ж кайдани, що їх нам передали наші предки. Чому?.. Бо наша т. зв. “еліта”, паші провідники були меншими Тарасівцями-Шевченківцями, ніж сам наш народ. Бо народ наш дав нам героїв визвольних змагань 1917-20 років. Народ дав нам героїв Базару, Крут, УПА і сьогоднішнього спротиву на рідних землях. А велика частина “смстани-еліти” того ж народу ходить і сьогодні тими ж манівцями, як 20, 50 і понад сто літ тому. Вона й сьогодні хоче торгувати кайданами і торгує. Їм сьогодні байдуже, “А чиєю кров’ю ота земля напоєна, що картоплю родить”, їм — “аби добра була для городу”.

Бути Шевченківцем — це значить бути революціонером! “*Та вставайте, кайдани порвіте!*” Отже, не змінуйте залізі чи сталіні кайдани на золоті! Не просіть ключів від тих кайданів у ворогів, що вас закували, а... порвіте! І краці сини нашого народу їх рвали. Вони, ті краці з краших, були справжніми Шевченківцями. А різні тичини, сосюри, панчі хоч і вчили нас “Любіть Україну!”, вони мали на увазі Україну в кайданах, кайдани України — московський дарунок — любіть! Робили з нас отих Ярем-сіромах, безкрилих...

Та мало того, і сьогодні борців-революціонерів переслідують свої ж по крові слуги сатани в ССРСР. Вони гнутья до керівництва, до проводу, до місця впливів на наш народ з тим, щоб кожного, хто хоче наслідувати Шевченка, опаплюжити і, якщо й не знищити зразу фізично, елімінувати, оголошуючи його божевільним.

Памя’тайте, як Шевченко описав того козака, що “в морду затопив капрала”? “*Найшовсь таки один козак із мільйона свинопасів*”, — стверджує Шевченко. “*А ви злякались... а ви — юродиві — тимчасом... ви огласили юродивим святого лицаря...*”

Отже, затопити в морду капрала — це, за Шевченком, у той час рівнялося лицарству. Хай буде для нас оте “затопити в морду” символом фізичної, збройної, революційної боротьби, без якої не вибороти нам ніколи свободи й самостійності України. Щоб ніколи на нас не впало оте Шевченкове гостре, але правдиве: “*А ми дивились і мовчали та мовчки чухали чуби. Німї, подлії раби, підніжки царській, лакеї капрала п’яного*”. Краще бути отим козаком, що “затопив у морду капрала” та якого оголосили юродивим, ніж відчуті на собі правдиве

клеймо раба чи підніжка московського. А тим лже-патріотам, що радять нам відмовитись від революційного способу визволення нашої Батьківщини, підсуюючи нам свої рецепти досягнення "свободи" нашому народові, мусимо відповісти словами самого Тараса: *"Не вам, не вам в мережаній ліврєй донозики і фарисєй, за правду пресвяту статі і за свободу. Розпинать, а не любить ви вчилися брата!"*

І вже зовсім сумно було б, коли б ми на смітцях перетворилися в отих "мільйон свинопасів", про яких писав Шевченко в "Юродивому". Тому то кращі сини українського народу, що опинилися на чужині, і кращі сини українського народу, що живуть у поневоленні на рідних землях, намагаються бути справжніми Шевченківцями — вони не хочуть бути свинопасами. І

вони там, і ми тут маємо вже поважні успіхи на шляху до волі й самостійності України, накресленому великим Пророком Тарасом Шевченком. Там — з Ярем-сіромах виростають Яремлицарі. Тут — ми і чужого навчасмося, і свого не забувасмо. Ми вже починаємо *"вчитись, так як треба"*, щоб *"і мудрість у нас була своя"*. Ми вже ніби починаємо брати до серця й Тарасове *"Обнімійся ж, брати мої"*. Але процес нашого самоудосконалення й наближення до Шевченківської науки занадто повільний. Щоб його прискорити ми вже робимо великі кроки: Шевченківські Фундації, Катедри Українознавства, Світові Конгреси Вільних Українців... Є надія, що незабаром настане час, коли зможемо сказати, що ми — такі справжні Тарасівці, справжні Шевченківці. Дай, Боже!

ЯКБИ МИ ВЧИЛИСЬ ТАК ЯК ТРЕБА...

(Слово на Святі Т. Шевченка в Лос Анджелесі)

153 роки після народження Тараса Шевченка і 106 років після його смерті нема потреби на наших святочних сходинах переповідати біографію Поета, бо нема серед нас, мабуть, ні одного українця або не мусило б бути, який би не знав його біографії. Не досить також трафаретних декларацій творів Поета та тільки поклонів і славословій на адресу Генія Пророка України. Вже давно назрів час говорити про Шевченка в тісному

сполученні з нашими сучасними проблемами і вирішувати ті проблеми, керуючись філософією, поглядами й вказівками нашого найбільшого Українця. Бо на кожне питання нашого буття — культурного, мистецького, а найбільше політичного — Тарас Шевченко дає нам відповідь. Треба тільки совісно читати його твори, треба тільки мати відвагу подивитися правді в вічі так, як дивився свого часу Тарас Шевченко. Не фальшувати, як фальшують його наші вороги

— імперіялістична Москва й комуністичне шумовиння в Києві. Не "натягувати" цитати нашого Поета, щоб ними прикрити наші групові, партійні чи ще якісь вузькі інтереси, не "приспосовувати" Шевченка до нас, а нас, наші вчинки, нашу політичну діяльність, нашу національну прагню пристосовувати до Шевченка, діючи згідно з його заповідями.

Адже ми слухно кажемо, що Шевченків "Кобзар" — це наша національна біблія. І так, як інша біблія дає відповіді на питання релігійного змісту, як "Новий Заповіт" є

заповітом усього християнства, так і наш "Кобзар" — цей Національний Заповіт нашого Пророка дає відповіді на всі наші питання національно-визвольного змісту. Але справа в тому, що й ту іншу біблію різні групи людей по-різному інтерпретують, від чого християнство має стільки церков, віровчень, сект, конгрегацій і т. п., що про єдність християнства сьогодні годі говорити. Так, на жаль, по-різному ми часто інтерпретуємо і "Кобзар" Шевченка. А тим часом "Кобзар" Шевченка, ця національна біблія українського народу так ясно й зрозуміла, що не треба бути ані великим теологом, ані знавцем багатьох мов, щоб зрозуміти нашого Пророка. Лише треба хотіти його зрозуміти.

Є в Шевченка один твір — "Послання", і якби він написав був лише цей твір, то й тоді був би великим Пробудителем України. Вже тільки те "Послання" дає нам відповіді на головні питання нашого сучасного. А проблем сучасного української еміграції досить багато. Український світ сьогодні стоїть перед важливими подіями недалекого майбутнього. Скільки б не плянували "сильні світу цього" миру й коєкзистенції з комунізмом у всьому світі, скільки б не будували вони "мостів" для "порозуміння" з нашим ворогом, — все те бу-

дується-плянується на ніщо: ми не віримо (як не вірив і Шевченко) в можливість якоїсь "еволюції" загарбників нашої землі, не віримо (як не вірив і Шевченко), що волю можна здобути або втримати "залицаннями" до ворога, тому ми готуємось до боротьби з ворогом, до боротьби тяжкої, нерівної, але — переможної. А щоб та боротьба була для нас переможна, нам потрібна єдність — це й є найбільша проблема нашого часу в українському суспільстві. Єдність між братами, між членами однієї й тієї ж нації, народу. Тому то скрзь і всюди ми зустрічаємо найчастіше отой найулюбленіший нами ключ із Шевченкового "Послання":

*"Обніміться ж, брати мої,
Молю вас, благаю..."*

Але чи завжди ми обнімаємось так, як навчав нас Т. Шевченко?

Так, ми обнімаємось. Але чи завжди з братами, про яких писав Шевченко? Чи наше обніманнячко з тими, що їх присилас до нас Москва, щоб вони тут читали нам поезії про Леніна й деклямували оди комуністичній системі та "вічній дружбі" зі "старшим братом", щоб читали богохульні "твори" в приміщеннях наших церковних чи релігійних установ — це те "обніміться, брати мої, молю вас, благаю", про яке писав Шевченко? Ні, тисячу разів ні! Між

тими, кого називас Шевченко братами, і тими, що називають себе братами з наказу Москви — величезна прірва. Наші справжні брати і сестри сьогодні закуті в кайдани, вони обробляють землю на колгоспній панщині, гнуть спину на фабриках і заводах за наймізернішу в світі платню. Наші справжні брати і сестри також серед української інтелігенції в поневоленій Україні, серед письменників, вчителів, лікарів, учених...

Але з ними ми не можемо обнятися, бо червона Москва відгородила нас від них залізною заслоною. Їх багато, але ми не можемо назвати їх навіть по імені, бо ворог слухас й читає нас, і почувши імена наших справжніх братів і сестер на Вкраїні, затисне ще міцніше петлю на їхній ший.

А хто ж ті, що так легко отримують пашпорти на виїзд закордон та після імперіалістичних промов в Об'єднаних Націях окверняють наші установи своїми похвалами комуністичної системи? Адаже їхні імена теж кінчаються на "-ко", "-енко" або щось подібне. Чи не такі ж українці, як інші? Чи не свої вони діти нашої Матері-України? І на це питання відповідає Шевченко:

*"Доборолась Україна
До самого краю.
Гірше ляха свої діти
Її розпинають."*

Їх вигодувала українська земля, в їх жилах тече українська кров. Але вони, жируючи на наших сантимах до всього українського, допомагають в Україні "стягати останню свитину" з наших справжніх братів і сестер. Тому не про них говорив Шевченко "Обнімійся", Обнімійся, але не з ворогом! Найперше обнімійся між собою, щоб бути міцними в боротьбі проти ворога, а не з ворожими агентами. Обнімійся, католики й православні, українці всіх інших віровизнань! Галичани й наддніпрянці. Старі й нові емігранти. Обнімійся у всьому світі! У наших центральних установах, у крайових презентаційних організаціях. В Америці, в Канаді, в Австралії, Бразилії... Обнімійся у Лос Анджелесі, в Українському Культурному Осередку! Приймаймо дослівно слова Шевченка до нашого сирця. А прийде час і ми обнімемось і з братами на наших рідних землях. А покищо те "обнімійся" ми можемо практикувати в духовому сенсі, символічно, почерез залізну заслону ворога. Одним з таких "обнімійся" було, наприклад, відкриття пам'ятника нашому Пророкові в Вашингтоні, перед

тим у Вінніпегу, тепер у Парані, Бразилія. Там були тисячі, сотні тисяч разом узятих братів і сестер, що почували себе в обіймах зі своїми братами і сестрами на поневоленій Україні.

Не меншим буде й символічне "обнімійся, брати мої" і в цьому році, коли відбудатиметься Світовий Конгрес Вільних Українців. Пощо нам потрібний той конгрес?

*"Не дай спати ходячому,
серцем замиратц
і гнилою колодою
по світу валатись"*

— писав Шевченко, хоч і з іншої нагоди. Але ці слова можна пристосувати й до справи необхідності Світового Конгресу Вільних Українців. Щоб не дати заснути нам і іншим, щоб ми не валялись по чужому світу "гнилою колодою", а щоб були чинними в допомозі нашим справжнім братам на батьківщині у боротьбі за волю й самостійність. Бо як ми — вільні українці — цього не зробимо, то не виконаємо свого призначення на еміграції. Бо ми на волі, але не для того, щоб спати, бо

*Страшно впасти у кайдани
Умирать в неволі,
А ще гірше спати, спати
І спати на волі...*

Але й тут дехто хоче нас приспати на волі. Вже чуються голоси проти відбуття того Конгресу. Або за використання його окремими вузькими партіями, групами, щоб звести найівище великий залум.

Що Москві наш Конгрес — це кістка в горлі, про це ми знаємо, але чому дехто з нас тут, на волі, намагається заперечити потребу й користь такого всеукраїнського конгресу? Бо дрібні, групові чи навіть особисті інтереси деяких ура-патріотів диктують їм стати в ряди деструктивних опозиціонерів-руїнників великого задуму.

Недавно ми були свідками подібних деструктивних потягнень окремих груп, партій чи впливових одиниць і в рамках центральної організації українців в Америці. Невесело виглядають ті потягнення і в нашій установі, що мала б бути центральною у всьому вільному світі. Чому все це відбувається так болоче на тілі українського народу? Бо ми не читаємо Шевченка так, як він нас навчав.

*"Якби ви вчилися так, як треба,
То й мудрість би була своя..."*

А ми, замість вивчати світли й сумні сторінки нашої історії, замість того, щоб світлі моменти плекати, а сумні, вивчивши, не повторювати, ми часто - густо паплюжимо якраз світлі моменти, а гльорифікуємо сумні. А що саме головне — фальшуємо історію, перекру-

чуємо факти, робимо все так, щоб кожна найменша подія, в якій ми брали особисту участь, виглядала найбільшою, а кожна найбільша, в якій брав участь хтось інший, таки же українець-патріот, як ми, — найменшою. А тим часом Шевченко вчив:

*“Прочитайте знову ту ю славу.
Та читайте од слова до слова,
Не минайте ані титли, ніже тії коми,
Все розберіть та спитайте тоді себе:
Хто ми? Чий сини? Яких батьків? Ким за що закуті?”*

Не завжди беручи до уваги дослівно сказане Шевченком, ми повторюємо часто ті самі помилки, що їх робили наші попередники. Кричимо про демократію, але накриваємо мокрим рядном кожного, хто посміє сказати правду про того чи іншого учасника подій нашого минулого. І це в той час, коли Тарас Шевченко не пожалів навіть славного Богдана Хмельницького за його помилку — довір'я до ворожої Москви:

*“Отак то, Богдане,
Занапастив еси вбогу
Сироту Вкраїну...”*

Ба навіть більше:

*“Ой, Богдане, Богданочку!
Якби була знала,
У колиці б задушила,*

Під серцем приспала.”

Так устами Матері - Українки він дорікає великому (великому за інші діла, а не за довір'я Москві) Богданові Хмельницькому. А ми тим часом на наших національних святах поруч зі справжніми патріотами - героями наших Визвольних Змагань, згадуємо також того чи іншого справжнього зрадника, який став пізніше запеклим комуністом і формальним, фактичним, теоретичним і яким собі хочете членом комуністичної партії вже в поневоленій Україні, і віддаємо тому комуністові “славу і честь”. Бо його прізвище, бачте, на “-ко” або “-енко” кінчається...

Інакше на зрадників дивиться наш Шевченко:

*"Не втечете і не сховаєтеся.
Всюди вас найде правда-мста."*

Або:

*"І на хресті отім без ката
І без царя вас, біснுவатих,
Розпнуть, розірвуть, рознесуть,
І вашей кровію, собаки,
Собак напоять..."*

Тільки такими, безпощадними в боротьбі за своє визволення, вчить нас Шевченко бути завжди. Нема ні однієї проблеми нашого українського сучасного життя, щоб її не можна було вирішити-розв'язати при допомозі нашого Пророка.

Асиміляція? Наше неоправдане відношення до справи навчання української мови наших дітей і внуків? Ось понад сто літ тому написані слова:

*"...Так і претесь. І всі мови
Слов'янського люду
Всі знаєте. А свої —
Дасть Біг. Колись будем
І по-своєму глаголать..."*

А далі:

*"По-московськи так і ріжуть,
Сміються та лають
Батьків своїх, що змалечку
Цвенькати не вчили
По-німецьки..."*

А чи не будуть наші діти даять нас, батьків, що ми їх не по-німецьки чи по-англійськи, а по-своєму, по-рідному, по-українському не вчили? Загляньмо до наших українознавчих шкіл, загляньмо до наших хат — скільки дітей у школах, скільки українських газет і книжок на полицях? Буває, що ні однієї української газети, зате чужою мовою, а то й московською мовою... є.

"Якби ви вчилися так, як треба..."

Ми часто відкладаємо найважливіше, найбільше, найдорожче в угоду малому, неважливому, дрібному. Але найгірше, що ми часто просто спекулюємо Шевченком заради своїх групових інтересів чи партійних переконань. Або хіба ж не сором нам усім, коли ще й сьогодні ми потрапляємо на сварки про те, якої саме України бажав наш Шевченко та за яку віддав і своє життя? Гетьманської! — кажуть одні, беручи до уваги Шевченків сантимент до славної історії України з часів нашої давньої славної гетьманщини. Республіканської! — кажуть інші, наводячи цитати з інших поезій Т. Шевченка, де він каже:

*“КОЛИ МИ ДІЖДЕМОСЯ
ВАШІНГТОНА
З НОВИМ І ПРАВЕДНИМ
ЗАКОНОМ?
А ДІЖДЕМОСЬ ТАКИ
КОЛИСЬ!”*

А насправді, якої ж України бажав Шевченко своєму народові? Найперше, такої, щоб у ній “мудрість би була своя”, щоб була “в своїй хаті своя правда і сила, і воля”. Воля — а не тільки мова. Воля — а не тільки самостійність. А чи — говорячи сучасною мовою — на чолі держави стоять монарх-гетьман, чи президент, прем’єр — було б дуже нерозумно про це сваритися нам на чужині та через те не послухати Шевченка: “Обніміться, брати мої!”

Український світ сьогодні на чужині стоїть перед великими завданнями: не вірячи в жодні “сволюції” ворожої нам системи в Україні, не йдучи ні на які провокації з боку ворога, триматися Шевченківських заповітів, які сьогодні такі ж актуальні, як понад сто літ тому. Ніякі “реалітети” по суті не

змінилися від часу життя й творчості Шевченка, хоч нові форми модерного життя, модерного поневолення і модерних засобів боротьби змушують нас шукати також модерних, найефективніших шляхів до визволення нашої поневоленої батьківщини. Але ціль — та сама — “праведний закон Вашингтона” для нашого народу, щоб “заплакана мати” усміхнулась і яка

*“Благословить дітей своїх
Твердими руками
І діточок поцілує
Вольними устами”*

І в те прийдеши ми віримо. Бо наша затяжна, але завзята боротьба дійде до переможного кінця:

*І забудеться срамотна
Дивня година,
І оживе добра слава,
Слава України.*

Але таке станеться лише тоді, коли ми справді будемо вчитися, як писав наш Шевченко, “так, як треба”.

ЗА СУЧАСНІСТЬ ТЕМАТИКИ УКРАЇНСЬКИХ ТВОРІВ!

Американських телевізійних програм я не люблю, бо вони здебільшого не промовляють ані до розуму глядача-слухача, ані до його серця, не кажучи вже про те, що ми називаємо душею. Видно, що автори сценаріїв, театральних штук чи й пісень (слів) найменше переймаються вартістю змісту, сюжетом своїх праць та тим, що в нашому розумінні є естетикою, естетичним насолодженням. Зрештою, це не новина, про це знає весь світ.

Але є в тих творах американських авторів телевізійних програм одна річ, якої в нас, українців, дуже мало або майже нема: сучасність тематики творів. Дивлячись на найгіршу щодо змісту, сюжету річ у американській телевізії, ми все ж таки спостерігаємо позитивне явище — шукання авторами тем із сьогодишнього життя американського народу для своїх творів. І моволі задумуємось над творами українських письменників, мистців, авторів повістей, театральних штук, поезій і т. п. І доходимо до висновку, що ми ігноруємо сучасність.

Не бракує й у американській літературі спогадів, тем минулого, історичних творів, але в відсотковому відношенні, здається нам, сучасність тематики американських творів (особливо тих, що призначені для телевізування) домінує над іншими.

У нас же що не повість, що не вірш, що не театральна штука — герої кожного такого твору діють, живуть як не сто, так п'ятдесят або двадцять років тому назад. Чому?

Бо ми самі живемо більше минулим, ніж сучасним. Бо наше давню минуле занадто героїчне, імпонуюче нам, славне, а недавно минуле занадто трагічне, болюче, щоб про все те не писати, не співати, не говорити. І це добре.

Без пізнання минулого нема й не може бути розуміння сучасного, не може бути плянів на майбутнє. Наші діти, наша молодь, як також неукраїнці у всьому світі мусять знати наше минуле, щоб цікавитися нашим сучасним і майбутнім.

Але пощо ми знову так усердно переборщуємо? Чому ми не хочемо зрозуміти, що наші сини і дочки, наші внуки хочуть у творах наших письменників побачити й відчутти не лише наших козаків запорізьких або вояків з часів наших останніх Визвольних Змагань чи героїв-патріотів з-понад майже 25 літ тому, а й побачити й відчутти себе такими, якими вони є тепер, сьогодні в сьогодишніх умовах?

Нашим авторам чомусь здається, що сьогодишнє життя наших людей нецікаве, сіре, дуже вже буденне, щоб про нього щось написати. А тим часом наша молодь тут переживає часто такі моменти в сучасному житті, які варті пера українського письменника. Бож молодь і в Америці вчиться, працює, кохається, потрапляє в соціальні, національні, родинні конфлікти. Та й не тільки молодь. Але тих конфліктів на папері, на українській сцені ми майже не бачимо. Як же при такому стані речей можна очікувати від тієї ж молоді зацікавленості українською літературою, мистецтвом, театром, українською домівкою та українством узагалі?

Недавно ми читали в одному українському щоденникові статтю одного редактора-письменника й поета, який підтримує домагання одного молодого українського студента щодо поліпшення українських концертних програм на українських імпрезах, щоб на тих імпрезах виконувалися речі високої мистецької якості, а не повторювалися

ті самі пісні та ще й виключно народного характеру. Молодь, мовляв, потребує повновартісного мистецтва.

Це — так, хоч і народне мистецтво може бути й дуже часто є повновартісним мистецтвом. Мені здається, молодь очікує не лише повновартісного мистецтва в розумінні модерності його форми, а скоріше в розумінні модерності тематики нашого мистецтва. Бо можна годувати нашу молодь і повновартісними мистецькими творами про наше минуле, але молодь все ще буде голодна, якщо їй не дати в потрібній кількості творів із сучасною тематикою. Дивлячись на наших “Запорожців за Дунаєм”, на наші “Коломийки”, читаючи про наших чумаків або про жертви штучного голоду, слухаючи пісень про українського солов'я та козака, що напуває коня, — молодь ув Америці чи в Канаді визнає те мистецтво за повновартісне, але... воліє також чогось сучасного, модерного.

І це деякі наші автори розуміють. Років десять тому я познайомився з одним українцем, що розуміється дуже добре в театральних штуках. Вже тоді він мав написану пісню пародію на “Запорожця за Дунаєм”, пристосовуючи його до сучасності, щось подібне до “Українець за океаном”. Отже зрозуміння в деяких наших мистців і авторів не бракує щодо модернізації тематики українських творів. Зрештою, в тому й талант письменника, коли він зуміє українського солов'я змусити заспівати в Америці, коли він зуміє передати любов не тільки козака, що напуває коня, до дівчини, що прийшла до криниченьки набрати води в відра, а й сина чи внука українського емігранта в Америці, коли він своїм “Каділаком” зробив “ексидент”, пошкодивши “Бюїка”, яким їхала донька чи внучка українського емігранта в Америці та в такий спосіб познайомився з нею. І наші артисти чи й любителі

театру без професійного вишколу шукають за п'єсами на такі сучасні теми. Але їх таки нема. А якщо й десь є, то дуже мало. Бо більшість авторів таки кохається в минулому, живучи минулим самі та змушуючи жити тим і молодь. Бо письменники — це невидимі провідники нації, народу. Вони — творці естетичного смаку — формують і ведуть інших. Тому вже час задуматися над тим, щоб не відставати письменникам самим від життя, йти з ним вполю, випереджати його.

Багато, дуже багато поганих телевізійних програм в Америці. Може, тому, що таку кількість сценаріїв продукувати — теж нелегка справа. Може, тому, що авторам ідеться про гру на поганих інстинктах глядачів - слухачів. Може...

Але є кілька й добрих програм на сучасні теми, де в штуках ми бачимо не лише піф-паф ковбойських часів, а й цікаві конфлікти й їх розв'язки з сучасного життя американського народу. Даймо й ми своїм читачам, слухачам і глядачам сьогоднішню українську людину в творах українських авторів! Хай це буде українська людина з сучасної України, поневоленої Москвою, як також хай це буде українська людина з тієї чи іншої вільної країни вільного світу!

ЯКБИ НЕ БУЛО РІЗДВА...

ЩО БУЛО Б, як виглядав би світ, коли б не було на земній кулі свята Різдва, яке відзначають майже всі народи світу?

Запитаймо дитину шкільного року, і вона відповідь: "Я не мав би цих гарних подарунків, що тепер отримав". Запитаймо власника склепу, і він скаже: "Я не продав би стільки, скільки продаю напередодні Різдва щороку". Запитаймо жінку, чоловіка, вчителя, шевця, лікаря, вченого, студента, вояка, молодого, старого, здорового чи немічного — всі вони на наше питання дадуть таку відповідь, яка в їхньому розумінні буде виправданням і поясненням потреби існування цього великого дня в році — Різдва. Але коли ми прийдемо додому і глибоко проаналізуємо отримані відповіді від людей різного віку, стану, освіти і т. п., то дійдемо до висновку, що всі вони не сказали всього, не сказали найважливішого. Ми навіть не знаємо точно, чого саме вони не сказали чи не доказали. Але ми відчуваємо, що всього того сказаного замало, чогось бракує. І коли б нас запитали про те саме, ми теж не зуміли б повністю сказати у відповідь те, що відчуваємо. Тоді ми починаємо самі себе гудити за те, що ми, мабуть, невдало поставили питання, не так сформулювали, як того хотілося б. Ми самим уже питанням навели своїх співбесідників на неповну, поверхову відповідь. Ми почина-

ємо шукати відповіді на своє власне питання в самих нас, у нашому власному серці, в душі, в голові. І — не знаходимо. А відповіді звичайним "не знаю" ми не хочемо, не сміємо. Бо справді треба бути великим ученим або філософом, щоб повторити колись сказане великою людиною на землі: "Я знаю лише одне: я нічого не знаю". Ми залюбки вживаємо ці слова дуже часто, але поважно їх ніколи не вимовляємо. Ми жартуємо ними, навіть уживаємо нерідко для того, щоб під покришкою скромності дати зрозуміти нашим співбесідникам, що ми знаємо більше, ніж вони. А тим часом автор тих слів сказав їх колись дуже поважно і в чесному переконанні. Чому? Бо чим більше він пізнавав світ і речі в світі, тим ширше відкривався перед ним той світ і тим більше з'являлося для нього загадок і непізнаних речей. І так у безконечність, аж поки людина доходить до справедливого висновку, що вона так мало знає в порівнянні з тим, що мала б знати, що існує навколо неї, перед нею існувало і після неї існуватиме.

Ми так привикли до факту існування свята Різдва, що майже ніколи поважно не задумуємось над питанням, а що було б, коли б Його не було. А якщо й інше задумуємось, то відганяємо від себе це настирливе питання, щоб не піймати самих себе на досить песиміс-

тичній відповіді: було б так, як є, та ніяк не краще. Чи є Різдво, чи Його б не було — роки йшли б за роками; люди старілися б, як і старіються, поневолені народи так і поневірялися б, як і поневіряються, вояки на фронтах умирали б так же, як і вмирають, голодні голодували б так, як і тепер голодують, зло в світі росло б з такою ж швидкістю, як і тепер росте...

Кажуть, Той, народження Якого ми відзначаємо в день Різдва, прийшов на землю, щоб урятувати людей від вічної загибелі, щоб викупити своєю кров'ю наші, людські, гріхи. А чому Він прийшов на землю якраз 1969 років тому, а не раніше чи пізніше — про це ніхто не знає. Кажуть, що якраз тоді світ потрапив був у такий стан занепаду, що треба було послати йому спасіння від остаточної загибелі. І ми дещо знаємо з історії світу тих часів. Справді, було зле в той час на землі з людськими характеристиками і поведінням. Але — чи покращав світ від того часу? Чи 1969 Різдвяних днів - пригадок для нас зробили нас, далеких нащадків наших попередників, кращими? Не довго задумуючись над відповіддю на це питання, ми завжди відповімо: ні! Чому ми так відповідаємо? Бо ми — вічні песимісти. І себелюбці. Ми думаємо, що ми — людство на землі, нація чи її окрема кожна особа — найбільш покривджений, що ми, мовляв, заслуговуємо на

краще, що "колись" завжди було "краще". Так думали й наші батьки, діди і прапрадіди. Ми завжди схильні ідеалізувати минуле, в якому ми не були свідками чи об'єктами життєвих експериментів. Та й навіть за такий незначний для світової історії період часу, як сто чи п'ятдесят років, ми схильні робити легковажні висновки про те, як то "тоді" чи "там" добре, гарно було, а як "тепер" зле та йде до гіршого "тут". Адже це жодний секрет, що знаходяться і серед нас, українців, люди, які, вирвавшись із советського пекла (без лапок), через певний мізерно малий період часу починають згадувати свої "добрі часи" молодості, праці, життя: А що тоді говорити про тисячу чи дві тисячі літ тому?

Тому то щорічне Різдво не викликає в нас потрібної глибокої аналізи минулого, сучасного, не кажучи вже про майбутнє. Тому то так тяжко нам відповісти на питання: "Що було б, коли б не було Різдва?"

Це, може, й правда, що ми не бачимо видимих знаків нашого власного поліпшення в зв'язку з щорічним Різдвом на земній кулі. Це, може, й правда, що сам факт існування Різдва не визволяє поневолених, не відмолоджує старців, не рятує вояків на фронтах війни, не звільняє з в'язниць певних жертв. І не визволить, не врятує і не спинить злої сили в світі так довго, як

довго ми будемо дивитися на Різдво як на подію, яка сама собою, сама по собі, лише фактом свого існування когось визволить, врятує, спинить. Зло і подбає про Добро. Ми мусимо дивитися на Різдво і сприймати цей день як символічний клич до кращого майбутнього вдосконалення самих нас і всього світу. Не Різдво — нас, а ми — в Різді. Самої радості в день Різдва не вистачить — потрібна глибока вдумливість і відповідь на питання: “Що я мушу зробити, щоб Різдвяна містерія Народження перетворилася в реальність мого власного переродження?” Якщо ми знайдемо відповідь на це питання для самих себе, тоді лише знайдемо відповідь на питання про те, що було б, коли б не було Різдва. Бо не можна відповісти на друге питання, не знаючи відповіді на перше, як не можна знайти рішення арифметичної проблеми з множенням багатозначних чисел, не знаючи звичайної таблиці множення.

Та сила, що ми її називаємо Богом, дала нам все те, що ми потребуємо для пізнання найперше нас самих. На жаль, ми використовуємо все те, нам дане, для пізнання інших, а не самих себе. Для поліпшення інших, а не самих себе. Для вдосконалення всього світу й пізнання всесвіту без важкої спроби власного вдосконалення й самопізнання. Різдво для того й існує, щоб

бодай один раз у рік ми змогли залишити весь світ на ласку Божу, а заходитися біля власної особи.

Якщо ми всі і кожний з нас зокрема в день Різдва поглянемо відкритими очима на пройдений нами шлях не з ніхого і самовдоволенням, а з бодай такою критичною міркою, з якою ми слідкуємо за пройденим шляхом інших, і пообіцяємо самі собі бути кращими у всіх відношеннях, — тоді Різдво не потребуватиме пошуків виправдання свого існування, тоді всі відповіді людей усіх станів, рас, становлиць і всякого віку будуть однакові: “Якби не було Різдва, не було б надії на краще завтра”

Бо Різдво — це найперше надія кожної думаючої людини. У Різді ми знаходимо найкращу нагоду і можливість розпочати процес свого вдосконалення і переродження. А без усього того Різдво буде лише пустопорожнім святкуванням певної історичної події, що мала місце коло двох тисяч літ тому — і більш нічого. Воно буде лише пустопорожнім виявом радості з приводу отримання різдвяних подарунків, з приводу роблення грошей напередодні святкових днів, з приводу кращого питва й обильнішої їжі на столі в той день. Радості без зобов'язань. Без наслідків. Без виконання того завдання, що його на нас покладає щорічне Різдво.

Не сміймося з завзятого курця, який нам каже: "Від Різдва я кидаю курити, бо це шкодить людському здоров'ю"! Не дивімося з іронією на вчорашнього пияку, який таке саме каже про горілку! Не легковажмо заяву громадського діяча "противної" партії, який від Різдва плянує полагодити добрі співвідношення зі своїми "противниками"! Хай буде Різдво завжди тим пунктом повороту до кращого в усьому — від найдрібніших справ до найповажніших і найважливіших. Хай буде Різдво точкою звороту до поліпшення

нас самих у всіх ділянках і сферах нашого земного життя. Аж до національного самовдосконалення включно. Не будьмо пасивними святкувальниками Різдва — в Різді будьмо учасниками містерії нашого власного людського переродження і нашого власного національного, державного відродження!

Різдво — надія наша. Якби не було Різдва, людство мусіло б його створити. Бо без багатьох речей може існувати людство й людина, навіть і найважніших. Не може лише без надії.

“ПАЛКИ СЕРЦЯ” ЗІГРІВАЮТЬ АМЕРИКАНЦІВ

Кажуть, немає зрозуміння для епічної творчості в сучасній “технологічній добі”. А коли ж бувало насправді? В часах “темного середньовіччя”? Інквізиції? Просвітлення? Натуралізму? Індустріального дев'ятнадцятого сторіччя? ..

А все ж такі поезія завжди була. І до сьогодні не вимерла. Проти течії і далі продовжує змагатись, як колись змагалась; жила наперекір усім суперечностям і завжди житиме своїм вічним, незалежним буттям. Бо не можна згасити полум'я животворчого духа, що в темноті освітлює лабіринтні закрути людини.

Важко духовому голосові дійти до збайдужілих людських сердець?

Авжеж! Проте доконче треба промощувати йому шлях. Особливо ж, коли це голос пригніченої рідної думки в Краю й непосильної на чужині.

А втім, американський світ сприймає всі прояви життя, сприймає й українські духові цінності, якщо їх з одвертістю, рішучістю й переконанням подати. Питання — як саме? Багато різних можливостей, а тут звернемо увагу на один конкретний приклад.

Чи чувано коли було, щоб якась американська організація зацікавилась збіркою українських поезій настільки, що вважала за потрібне й цікаве запросити автора тих поезій на спеціальний вечір, на якому б автор докладніше оповів про ту збірку? Адже ні одного слова української мови ті американці не знають! Але сам факт виходу в світ книжки поезій, в даному разі українських, зацікавлює культурних людей. А побачили вони ту нову книжку в університетській бібліотеці, де влаштовуються виставки книжок авторів — членів факультету. Занотували нову появу, а тепер хочуть більше довідатись про зміст і форму тих поезій, щоб зробити свої завваги, висновки.

Таке й сталося з книжкою нашого земляка в Кенсасі д-ром Романом Кухаром. Його збірка поезій “Палки серця”, що вийшла під літературним псевдом Р. Володимир два роки тому, була зазначена відвідувачами універ-

ситетської виставки, у тому числі й членами суспільної організації жіноцтва під наз. Сторічний Клюб. І цей Клюб — звернімо увагу на це — клуб, організація, а не одна якась особа, хоче більше дізнатися про бачені поезії. Автора “Палких сердець” запрошують на спеціальні збори Клубу. Про це по-являється новинка в місцевому американському щоденнику. Таким чином створено нагоду розказати ширшій публіці про далеку нашу вітчизну, зігріти ту публіку теплом українського сонця, підняти до зрозуміння старої визначної культури, що, хоч і занепащена московською тиранією, має чим повчити молоду, стихійну американську цивілізацію. Автор “Палких сердець” коментує й рецитує в англійських перекладах низку вибраних поезій із збірки: в “Житті” йде мова про глибший сенс існування, в “Вірлиному шляху” викарбовано про гідність особовості, “Творчий акт” укаже на невгасне творче горіння, “Госанна” закликає до нефальшованого релігійного визнання, “На провесні” веде людину в мандрівку — назад, у провесняне дитинство, потім уперед, до рішучого підтвердження життя, “Напрямок” пропонує моральні дороговкази, “Поетів світ” видвигає безсмертні духові цінності, за які варто життя віддати. А з інших, додаткових аналіз окремих творів, що до збірки не ввійшли, як, наприклад, “Кансас” — просвітлює сильним, світлим сяйвом батьківщина. Словом, не пропав даром вжитий труд письменника, ожила знову Муза, змахнуло крило української вільної думки, залишивши свій незагаслий слід у чужинецьких слухачів.

Тому й кажемо, що поезія, також українська, наперекір усім суперечностям завжди житиме своїм вічним життям. Також на чужині. Треба тільки більше зацікавлення, більше моральної підтримки для наших — справді наших! — поетів, а не заповняти сторінки української преси довгими звітами з літературних актуалій довкола вислужників совєтського режиму та його супутників-поллентачів, які торгують поетичним словом з нашим ворогом.

ДВІ НОВІ ЗБІРКИ Р. ВОЛОДИМИРА

Не дуже багато українців у Кензасі, але підсоння в тому американському стейті, мабуть, досить плодородне, тому, може, й наш земляк Р. Володимир (д-р Роман В. Кухар, професор чужих мов університеті в Гейс) такий плодотворний на літературному полі. З другого ж боку, ця моя "теорія" щодо причин плодотворності цього українського поета її письменника, як кажуть, не витримує критики: ми знаємо, що Р. Володимир багато поезій, уміщених у його двох збірках, про які тут мова, написав не тільки в Кензасі, а й не в Америці. Отже, справжній поет може бути творчо плодотворний майже скрізь і майже завжди: працюючи в університеті чи на фабриці, на ваканціях чи на заслання, голодний чи холодний, викладаючи рідну українську мову чи чужі або, як дехто каже, "ворожі" мови.

Цього року вийшло майже одночасно дві збірки поезій Р. Володимира в різних видавництвах — "Світання" і "Ориджінал воркс". "Світання" — це українське видавництво, що видає також цікавий, оригінальний змістом і формою творів у ньому журнал, а друге видавництво — це видавництво багатомовного журналу, що виходить при допомозі й співпраці здебільшого професорів різних високих шкіл в Америці, а відділом слов'янських мов у ньому керує сам Р. Володимир. Завдяки його співпраці в тому видавництві в тому журналі постійно друкуються поезії також українських авторів українською мовою. Між іншими, це ще один доказ того, що чим більше ми, українці, матимемо в американських університетах професорів-українців, тим ширше і глибше українські аспірації будуть відомі американським інтелектуалам. Навіть, якщо українці лри тому викладатимуть так зв. "ворожі" мови, що, до речі, деякими нашими ура-патріотами вважається за злочин і зраду українській справі...

Обидві цьогорічні збірки Р. Володимира — "Прапори думки" і "Високий, життя!" — мають одну цікаву "дрібну" деталь: обкладинки до них виготовив Джеймс С. МекГіннес. Обкладинки модерні і дуже вдалі. Але найцінніше в цьому те, що це зробив чужинець. Отже, чужинець збагнув ідею автора. Чужинець цікавиться українською літературою. Отже, не сумніваємось, що й з нагоди цих збірок наш земляк-автор, як і з нагоди попередньої великої збірки п. н. "Палкі серця" це було, буде запрошений на авторський вечір американцями, де він донесе своє патке українське слово в англійському перекладі до серця, душі і розуму американських культурних людей. І в цьому я бачу також неабияку заслугу Р. Володимира для української справи. Біда лише в тому, що він не має поблизу себе на сотні миль в діаметрі ні одного українця-репортера, який би постійно інформував нашу пресу про всю патріотичну діяльність українського професора в Кензасі, а сам він дуже скромний, щоб про все нас інформувати.

Згадані тут збірки, що вийшли друком з друкарні В. Бернацького в Чикаго, не великі розміром, але в кожній із них по чотири десятки віршів. Кожний вірш — філософія. Кожна поезія — біль душі автора. Здебільшого це продукт його глибоких думок і творчости протягом останніх трьох років.

Ось у кількох рядках "Красвиду" поет, мов пензлем на полотні, дав повну картину нашої доби:

*"Автострадами пронизане,
Сталь — бетоном завалене —
це таке сучасним придане
божеству, що духа звалене."*

Хай мовознавці аналізують чіткі "членилися" до слів і будови речення, але ніхто не заперечить, що в коротких чотирьох рядках багато сказа-

но і — що найголовніше — змушено читача вдуматися в той краєвид, серед якого живе не тільки автор, а й сам читач. Тільки різниця між ними та, що не кожний читач бачить те, на що дивиться. Не в кожного читача бачення ним так ясно відзеркалюється в душі й аналізується розумом, як у поета.

А ось як бачить автор "Метрополіт" велике місто нашої доби:

*"Що попаде, хапає і глота,
Страшить ревінням, віддих забуває,
З заліzza і бетону вилята,
Примара з лихоманки оживає."*

Але було б несправедливо говорити про автора "Височій, життя!" як про поета-песиміста, що все бачить чорно навкрути себе:

*"Як згусне темність і затисне гніт —
височій, життя!*

*Проти тьми насилля спалахнуть воєні—
до ясных звятя!*

*Подолати маловір'я вірою —
твое здобуття.*

*В гуцині епохи проповідую:
Світлолад — мій стя!*

З такою "проповіддю" - філософією поети ніколи не заламлюються самі і не дають заламатися іншим. А це одне із багатьох, що й робить поета поетом.

Деякі короткі поезії в обох збірках можна вважати просто за афоризми. Багато спогадів. Є й розмови з самим собою або зі своєю душею.

*"Людина ж ти!
Єство до неповторною покликає!"*

або:

*"Нема в тебе хати, душе —
Комірки, і то не знайти..."*

Збірки багаті на такі поетичні вислови, як "пам'яте — гостю в'юнкій!", "Молодосте — ратище!", "ач, мерт-

вий, не вмира", "тужавий пень прийшовсь ослоном".

Збірка "Прапори думки" має кілька поезій патріотичної лірики, історичних мандрівок у минуле та філософських повчань, як рідному красеві найкраще послужити: "Якщо за вірність вірністю заплаатиш, то Красеві найкраще цим віддячиш."

Автор цього відгуку не мав за мету зробити глибший розгляд чи аналізу нововиданих збірок — лише відгук, перші враження після прочитання книжечок. А враження від них — гарні, збірки видані охайно, на доброму папері, приємно в руки взяти. А розгорнувши, приємно відчуті збагнуті глибокі думки поета. Звичайно, автор дозволяє собі іноді відходити від певних форм і норм як мови, так і поетичної конструкції. Деякі новотвори, досить сміливі, знайдуть своїх критиків рецензорів. І за все те автор, певно, буде лише вдячний їм. Тому подаємо тут адресу автора, в якого можна дістати обичні збірки, а любителів української поезії широко запрошуємо познайомитися з новими виданнями Р. Володимира, який вже має до друку ще такі твори: "Нація на світанку" роман з визвольної доби, "Світ людини", збірка оповідань, "Верхів'ями буднів", збірка оповідань, "Записана книга", статті, есеї, критика, спогади, "Книга порекладів", поезія і проза з чужих мов.

29-го червня, 1970.

ВІЛЬНИЙ СВІТ — FREE WORLD

ЛЮБОВ, КОХАННЯ Й БОРОТЬБА

ЖМУТОК ДУМОК ПРО З. ДОНЧУКА І ЙОГО "ПЕРШУ ЛЮБОВ"

Роман (повідь) Зосима Дончука під наз. "Перша любов" починається, як б сказав, коханням, а кінчається любов'ю. А посередині — боротьба, боротьба і ще раз боротьба. Перше кохання дівчини. Боротьба за життя, за місце під сонцем на землі. І знову боротьба сина — за життя, а потім і за волю України. І любов, перша любов українця до України. Любов і — на закінчення — знову перше кохання молодого й національно свідомого українця.

Твір З. Дончука охоплює два покоління, дві епохи: народженням героя твору починається і напередодні народження його сина чи доньки кінчається; кінцевим етапом існування панщини на Україні починається і початком української національної революції кінчається. Творів з такою тематикою, здається, й мало написано нашими письменниками. Але таких, що привокують увагу читача з дуже обмеженим часом для читання повістей — дуже мало. "Перша любов" належить саме до цих останніх.

Не претендую на фахову аналізу "Першої любові" — висловлюю лише кілька думок, що зродилися під час і після читання твору, думок про автора і його твір.

Зосим Дончук, здається, пройшов тяжкий шлях свого власного життя, набув великий досвід, щоб тепер у мистецькій формі повістяр дати справжню, реальну картину і долі зраженої дівчини-матері, і соціального й політичного укладу в Україні перед 1-ою світовою війною і революцією, і повеніряння безпритульного, але чистого серцем і душою, українського хлопчини — майбутнього провідника українських самостійницьких збройних сил.

Читаючи перші сторінки книжки про Наталку, чомусь мимоволі пригадуєш собі Шевченкову Катерину... Скільки віри в Бога і в Людину в тієї миленької істоти! Скільки самопосвяти, вірності, довірливості і янгельської чистоти! Не знаю, чи існують такі Наталки в інших народів, крім укра-

їнського. Якщо й існують, то в наш модерний час вони не користуються увагою письменників так, як це присвятив їй Дончук. Найворушливішим епізодом вірності закоханої Наталки є опис її розшуків за милим, що мав би служити десь на пароплаві в Одесі. Ця частина твору найміцніше привокує очі читача до книжки. Коли ж письменник веде нас за Наталкою на зустріч з батьком її синочка кілька літ пізніше, то не негативним описом характеру Тодора-зрадника автор викликає в нас огиду до того майбутнього большевика, а самим мистецьким описом зустрічі: однією сторінкою тексту автор змушує читача тяжче, глибше дихати, зіпхивши зуби на адресу негідника. Пишу це не тому, що шукаю відповідних місць у книжці, вартих похвали письменникові, ні — таке почуття з'явиться в кожного читача, який і не матиме наміру писати рецензію на прочитану книжку.

Правда, отих кілька початкових сторінок книжки з описом появи на світ Божий немовлятка — сина Наталки — мені прийшлося перерхитати двічі, щоб "зжитися" з твором, бо той момент, на мою думку, трохи закоротко описаний: читач не був пригтовлений, народження прийшло якось зненацька, ніби й сама Наталка не знала й не розуміла, що з нею робиться... аж поки... "підвелася, сіла і взяла в руки маносніньке немовлятко..." Але й цей поспіх з описом цього моменту стає нам зрозумілий пізніше, коли ми протягом усієї повісті відчуваємо, як багато хоче автор сказати на 260-х сторінках твору, що охоплює життя й боротьбу двох поколінь.

Цікаво й повчально підійшов З. Дончук і до проблеми так званих "добрих" і "поганих" панів. У нього є гірші й трохи кращі пани, залежно від характеру кожної окремої людини. Але нема в нього "добрі" або "погані" панщини — панщина завжди зла. Цим автор виявив уміння аналізу психологічного стану людини кожної соціальної групи, а разом із тим і аналізу політично-соціального стану вза-

галі в Україні тих часів. І чи то буде пан Ясь на Україні, чи пан Бронський — добра не буде таким, як Богдан, Омелько та всі інші українці. Тому то й Наталкин син Богдан, поховавши безгаланну матір, іде шляхом підготовки до визволення України з чужих лабет.

Дончук уміло перествілюється в різні дійові особи твору, ніби не він сам їх створив своєю письменницькою уявою, а вони — люди різних станів і переконань — були живими об'єктами його спостережань, від чого думки й діяння тих дійових осіб — живі, реальні, інтригуючі.

Тому й підготовка Богдана йде шляхом життєвих успіхів і невдач, по-мистецькому поданих читачеві. Назвагалось ніби так прийнято в багатьох творах нашої національної літератури, що з людини, яка з майже дитячих літ понавсвірялася без батька-матері, жила в петрах міської босячності, терпіла тяжкі удари неволі, бачила на кожному кроці несправедливість і сама не раз була жертвою тієї несправедливості — з такої людини пізніше виходить запеклий чекіст, садист, комуніст. Не так у Дончука.

Богдан був наймитом, холод і голод загнали його також у підземелля міських дрібних злодіїв-шпани, він навіть убив чоловіка (ненароком), але ніщо й ніколи не зробило його безбожником. І це — віра в Бога, отримана ним від матері, здорова українська природа, вроджена тяга до добра й справедливості — невмируще в душі Богдана. Автор твору не допускає навіть до того, щоб Богдан навчився курити, бо... "людина, що палить тютюн, — з чортами знається..." І з нього виростає відважний, свідомий, розумний отаман визвольних військ Української Республіки, яка щойно народжувалася.

Як до того дійшло — нема потреби переповідати змісту твору, його варто прочитати. Нема в ньому сухих трафетних філософствувань, зате багато таких природних, ніби просто описаних, а разом з тим так мистецьки змальованих картин, що вся повість читається з насолодою до останнього розділу.

Не бракує книжці й до деякої міри трохи натягнутих моментів, випадкових зустрічей або й випадків, межую-

чих з неймовірністю. Але цікаво відмітити, що такі моменти, зустрічі й випадки побажані навіть самому читачеві. Ось, наприклад, було б дуже сумно, коли б автор "забув" або десь "загубив" отого негідника Тодора, що зрадив Богданову матір Наталку, або коли б твір закінчився смертю Богдана, розстріляного більшовиками (що, може, було б правдоподібніше, ніж у творі). До майже дивних моментів збігу обставин треба зачислити й похідження Катрусі, яка врятувала Богдана. Але все те так на місці і так потрібне для естетичної насолоди читача, що без того читач нарікав би на автора. Та й "штучність" та не така вже й штучна в творі, що має міцну національну самостійницьку плятформу, на якій побудовані всі події, описані в творі.

Пишу ці рядки — жмут думок про "Першу любов" З. Дончука — щойно після багачого вчора фільму "Доктор Живаго" за твором Пастернака. Не хочу порівнювати мистецької вартості одного твору з іншим, бо вони написані в різних обставинах і авторами різних національних переконань. Але хочеться одне ствердити: "Доктор Живаго" своїм змістом аж ніякої користи антикомуністичним ідеям закордоном не дає. І там є і любов, і кохання, і боротьба. І якщо любов і кохання мають свої спільні всім народам світу закони й наслідки, то боротьба за життя, свободу й справедливість у Дончуковій "Першій любові" була б набагато корисніша для виховання західної молоді, ніж Пастернаків "Доктор Живаго", коли б тільки такі твори, як тут рецензований, появлялися також у англієських перекладах для народів вільного світу. І "Першій любові" нічого не бракує, щоб бути на полях американських книгарень. Тим більше, що всі ті мовні гріхи, яких таки багатенько в книжці, звичайно, зникли б у англієському перекладі.

Між іншим, закінчуючи цей огляд повісті "Перша любов", з приємністю довідуємось про вихід із друку чергового — дев'ятого — більшого твору письменника під наз. "І бачив я". Знаючи з творів З. Дончука про його глибоку ідейність і високу патріотичність, радіємо його не абиякою продуктивністю на літературному полі.

КОЛИ СИН БАТЬКА ВБИВАЄ

(Як у Дончюковім "Першим Коханні")

Проблема вбивства батька власним сином трапляється в літературі дуже часто. На цьому питанні зосереджували свою увагу як українські письменники, так і письменники інших народів. Знаходимо такі моменти й у класиків різних періодів. Деякі письменники навіть на такій темі будують увесь свій твір: син убиває батька, а потім автор намагається це подію так змалювати, щоб і вчинок, як такий, був засуджений, і винний був покараний. Але хто насправді винний у тому, що аж до такого дійшло, що син батька вбиває — це не завжди легка праця для письменника, щоб переконати читача — син чи батько?

Ясна річ, що Божі закони й людська мораль не дозволяють на такий вчинок ніякому синові, і син завжди буде винний. Бо нікому в світі не дано права позбавляти життя іншого. Убивство — злочин. Убивство батька сином — подвійний злочин. А все ж такі люди людей убивають. Убивають і сини батьків. Тому то й письменник не може не мати в своїх творах і таких моментів. Страшних моментів. Є такий момент і в Дончюковім "Пернім коханні", і про нього хочемо сказати кілька слів.

Тодір зрадив Богданову матір Наталку, одружившись на іншій, багатій. Власне, та брутальна зрада й загнала в могилу ще молоду, чесну, працювиту й колись усією душею закохану в Тодора Наталку. Зостався малий синок Богдан, який виріс у свідомого національного провідника-отамана часів початку українських визвольних змагань.

Чи зрадник Тодор мусів би бути покараний за свій злочин-зраду молодій Наталці? Кожний скаже, що так. Як і кожний добрий твір, "Перше кохання" З. Дончука мусить мати логічне й справедливе закінчення. Добро мусить бути нагороджене — зло мусить бути покаране. Але як? Отут то й нагода письменникові виявити всі свої здібності.

У багатьох творах на сутю побутові теми такий собі Тодір чи інший нега-

тивний герой твору гине або випадково, або в процесі творення ним самим зла, або стає жертвою того ж, ним створеного, зла. Але згинутти він мусить або мусить бути засуджений, інакше зло тріюмфуватиме в творі.

А що робити письменникові, коли Тодір не тільки зрадив молоду дівчину, не тільки покінчив сина напризволяще, не тільки був поганою людиною, а й поганим українцем? Тут уже письменникові не досить знищити Тодора в якомусь "випадкові". Адже знаємо, що Тодір став комуністичним комісаром у той самий час, коли його син Богдан виріс на отамана українських визвольних військ. І сталося так, що козак отамана Богдана піймали комісара Тодора — Богданового батька, коли цей останній замірявся кинути гранату в отаманову кімнату...

Що мав зробити письменник Дончук зі своїм негативним героєм твору? Адже це твір про революційний період української боротьби, твір ідейний, патріотичний. Ясна річ, матрос-комісар Тодір мусить згинутти. І він гине. Але перед тим Богдан і не думав убивати батька.

"А може він через невідомість, через неписьменність не знає, що слухжить ворогам України? Може москалі його обдурили? — подумав рангом Богдан і рішив перевірити, поговорити з батьком. Може, в нього хоч крапля, хоч іскорка жевріє батьківського почуття, і вони поцідуються, простягть один одному все і підуть разом боротися за українську народню волю".

Але Тодір не тільки ніби не пригадавав собі сина й його матері Наталки, а ще й дозволив собі на тяжку образу останньої, назвавши її негугячою, а Богдана — панським байстрюком. А Богдан?

"Богданові запоморочилося в голові. Кров хлопнула в очі, аж червоні зірки засвітилися перед ним. Але він і цим разом стримався..."

Богдан хотів переконати батька. Але почувши "негугяча", "помийниця", "байстрюк", дав волю гніву:

— *Брешеш, гадь! Хлопці, до мене!*
— *й дарив Торода кулаком межчи очі.*
— *Розстрілять! — скажено закричав*
Богдан...

Здавалося б, письменник уже ранише так змалював особу нахаби, злочинця-зрадника й національного ворога України, що оте "Розстрілять!" цілком оправдане й логічне та необхідне в патріотичному творі ідейного письменника.

Якийсь інший письменник може б і поставив на тому крапку.

Але З. Дончук і тут не забуває людської моралі й Божих заповідей. Хоч революційні закони письменникові-патріотів дають вільну руку в таких моментах, він, письменник, не може допустити до вбивства батька... сином. "Щось" зупиняє перо письменника і він — думає. Довго й мудро думає, щоб і зло було покаране, і добро тріумфувало, і моральні засади не були порушені. Бож Тодір — батько; Поганий батько, а все ж таки батько. А Богдан — син. Добрий син. І тому, що він син, він не може вбити батька...

— *Катюга! Гадюка! Звірино! —*
ридав Богдан у долоні, схилившись
над столом. Рвав чуба й бився чолом
об стіл. — Брешеш, гадюко! Моя мати
чесна, як свята! Це ти її, довірливу,
обдурив і кинув у безодню. Гадюко!
Гадюко! — гукнув і втих...

А тим часом на наказ отамана Богдана козаки скрутили Тодорові руки й вивели.

— *А може це він з сорому таке*
наговорив, може з рознуки, що такого
накоїв, може він людина чесна й
порядна, а мене навмисне розгарячив,
щоб не жити на світі? — шептав зля-
кано Богдан...

Як бачимо, письменник вкладає в голову й уста свого героя стільки віри в людяність людини, стільки надії знайти хоч крихітку добра в великому злі, щоб тільки не допустити до вбивства батька сином. Він навіть змушує Богдана відкликати свій наказ:

— *Богдан рвучко відчинив двері й*
вискочив надвір.

— *Стійте!.. Не стріляйте!.. —*
заверещав у птьму, але в цю мить за
клубкою гримнуло один за одним два
постріли...

Над вишиями зійшов молоденький
місяць, омхнув свіжий вітерець."

Тодір, отже, згинув. Він мусів згинути. У відплату за все: за зраду дівчини, за зраду батьківщини. Але, завдяки письменницькому талантові автора, син Богдан не вбив батька — його знищила, як злочинця-зрадника, караюча рука революційного правосуддя, а не рука мстивого, ображеного батьком сина.

Описана тут подія всього лише на трьох сторінках твору. І кожне слово, кожне речення, сказане від імени Богдана і від імени автора, так продумане, а вся подія так по-мистецькому змалювана, що після прочитання трьох сторінок образ Тодора стає все більш і більш огидливим, а образ Богдана — чистий і незаплямований образ Людини (з великої літери) і українського патріота.

А як легко було письменникові потрапити в непотрібну крайність! Досить було закінчити епізод отим Богдановим "Розстрілять!" — і весь твір носив би пляму, якої тяжко було б стерти. Досить було не подати думок і слів, що їх шептав Богдан, б'ючись чолом об стіл, або не закінчити отим "Стійте!.. Не стріляйте!.." — і твір не був би повноцінний, як і позитивний його герой Богдан.

З другого ж боку, ідея вимагала, щоб отого "Стій! Не стріляйте!" козак не почув. Бо письменникові йшлося не про збереження життя злочинцеві-зрадникові, а про покарання його. Хай і Богданом. Але не Богданом-сином батька, а Богданом-отаманом українських визвольних військ ворога українського народу.

Перед автором стояло важке психологічне завдання.

Цим завданням З. Дончук блискуче справився в своїм "Першим коханні".

ВІЛЬНИЙ СВІТ — FREE WORLD

13 = 20 листопада, 1967.

ЗОСИМ ДОНЧУК: "УТРАЧЕНИЙ РАНОК"

На першій сторінці цього нового роману Зосима Дончука стоїть мотто: "Хата, в якій немає книжок, подібна до тіла, позбавленого душі". Ці слова Цицерона чи не найактуальніші й сьогодні, також для нас, українців. А якраз тому, що Дончук протягом усього свого трудолюбивого життя, працюючи фізично для власного утримання тіла, написав це вже 11-ту книжку для душі і розуму українців у всьому світі, радо рекомендуємо кожному познайомитися з великим письменницьким дорітком нашого письменника, а зокрема з "Утраченим ранком". Бо мова в цьому творі не про звичайний ранок, а про ранок відродження нашої батьківщини, про ранок, що його ми втратили. І дуже в відповідному місці красується вірш О. Олесь в цій книжці на цю тему — золотого ранку відродження України.

Роман на 520 сторінок видано виланництвом "Власна Хата", що, мабуть, у нашій дійсності треба вважати за видавництво власними грішми автора. Поніра дійсність, але одночасно і дійсність, що свідчить про іdealізм і посвяту наших письменників на чужині. Михайло Лавренко виготовив дуже гарну мистецьку обкладинку, що символізує справжній ранок . . .

І хоч тема твору, так би мовити, політична, письменник, особливо в першій половині книжки, захоплює читача соціально- побутовими, любовними сценами настільки, що оте "політичне" не нав'язується автором, а приходить само по собі читачеві. Читач із зацікавленням читає про найзвичайнісінькі події на молодому шляху життя хлопців і дівчат в українському селі, а при певних моментах відбігає від самого змісту твору і починає . . . думати: чому так сталося? Хто, власне, в тому винен? На наших очах ми бачимо, як деякі молоді українці стають справжніми українцями, а деякі не вартими того імені. Дончук показав процес усвідомлення національного на фоні сумної дійсності. І все про що пише автор, ніби нам і знане, не нове, але він пише так, що читаєш із захопленням. Автор зраджує надзвичайну обізнаність із українським селом, психологією наших се-

лян, господарських проблемами. Читаючи твір, мимоволі думаєш, що руки цього письменника мусять бути мозолисті, бо пише він, не з письменницького кабінету дивлячись на світ, а з його середини, того світу селянського, українського.

Немає сенсу переповідати зміст твору — його треба, варто прочитати.

Щодо критичних завваг чи негативів нового твору Дончука, то, мабуть, слід дещо сказати про другу половину книжки: у той час, коли перша половина роману увяляє собою цінний у всіх відношеннях художній твір, друга його частина схожа більше на публіцистичний твір; якщо в першій частині автор непомітно для читача наводить його на певні думки і висновки, даючи йому, читачеві, художні описи подій, в яких читач знаходить посередньо й художньо висловлені думки автора, то в другій частині автор подає більш безпосередньо свої думки й переконання, не чекаючи, доки читач сам до них дійде. Чи це негатив — трудно сказати, але це свідчить про більшу дбайливість автора під час праці над першою частиною роману, ніж над другою. А втім, дуже можливо, що в наш час завеликої любові до контрверсій щодо певних періодів української визвольної боротьби саме такий спосіб потрібний був авторові, щоб показати не тільки сам факт втрати нашого "золотого ранку", а й причини, як їх бачить автор.

Мова твору назагал добра, хоч не бракує деяких помилок. Особливо щодо розділових знаків, ком. Зате книжка багата на ширю, соковиту мову українського села і міста; читаючи твір відчуваєш подув того українського ранку — в обох сенсах цього слова — з-перед 70-50 років, що його ми так неумудро втратили . . .

ВІЛЬНИЙ СВІТ — FREE WORLD

19 січня, 1970.

ЛАРИСА МУРОВИЧ — ПОЕТЕСА ЛІРИКИ Й МІТОЛОГІЇ

Олена Теліга не помилилася, коли ще в 1939 році писала про Ларису Мурович: “Молода, злібна, інтелігентна поетка з Божої ласки”. Сьогодні, майже двадцять літ пізніше, переглянувши бодай частину великого поетичного дорібку Лариси Мурович, кожний може переконатися, що поетеса гідно пронесла літературне благословення Олени Теліги крізь буревії життя і боротьби. Ім'я Лариси Мурович як талановитої поетеси відоме українцям усіх країн нашого емігрантського розселення.

Писати вірші та малювати Лариса почала 12-літньою дівчиною. Але поезія перемогла, і Лариса Мурович скоро стала міцно на шлях літературної творчості. Її перші вірші появились друком, коли авторці було 17 років. А в 1944 році були здані до друку перші дві юнацькі збірки — “Крилатий Шлях” і “Свята Земля”, накладів яких, на жаль, не вдалося зберегти в хуртовині останньої світової війни. Там поетеса писала:

Оця земля — свята відвіку,
Бо кров'ю зрошена бійців.

І про тих бійців, про повстанців,
що живуть у бункерах, про отих блаженних,

... що вмерли у безмерті,
Горівши пламенно аж до кінця,
З їх поривів серцець п'янокі шерсті
Нащадки будуть пити до щирця.

Лариса Мурович написала дуже багато поезій, оглядаючись на свій власний пройдений шлях підпільної праці в ОУН, перебування в в'язницях, переслідування поліцією загарбників української святої землі. А всі її поезії можуть бути розділені на сім великих відділів: “Крилатий Шлях”, “Свята Земля”, “Первісний Простір”, “Піонери”, “Пісні Обжинкові”, “Незабудьки” і “Мозаїка”. З усіх цих збірок авторка вибрала по кільканадцять поезій до солідної книжки вибраних творів п. н. “Піонери Святої Землі”. І в цій книжці — крилиця шляхетних думок, поривів і почувань, висловлених “поеткою з Божої ласки” у формі високомистських віршів.

У всій творчості Лариси Мурович переважає патріотична лірика. Не цурається авторка і, так би мовити, чистої лірики. А дуже багато поезій мають філософсько-мітологічний характер. До речі, Лариса зосталася без рідного батька, коли їй було всього-навсього 11 місяців, і виростала й виховувалася вона в бабусі, при якій була ще одна жінка-помічниця на ім'я Василина. Ці дві особи залишили після себе вічні сліди в душі поетеси. Можливо, що саме такий характер багатьох творів поетеси — це також успадковане до деякої міри від батька, який був свого часу професором філології й філософії. У всякому разі, цикл віршів на мітологічні теми п. н. “Буковинські легенди” — чи не найрідніші спогади, що торкають найзадушевніші струни самої авторки. Бо ота Василина за дитинства поетеси була, як згадує Лариса Мурович, чистим джерелом нашої праісторії, легенд тощо. “Василиїна так напувала мене зі свого джерела, що й досі дзвенять у душі легенди про Дажбога, Перуна, мавок і т. п.”, — згадує поетеса. Про це вона й пише в іще не зовсім викінченній поемі “Гора Цецина”.

Лариса Мурович закінчила високі студії журналістики, а крім того має ще й педагогічну освіту — все це допомогло в житті авторки бути не лише поетесою “з Божої ласки”, а й виховником-педагогом. А студіюючи англійську літературу, зокрема ірландську, поетеса забирає голос також у публіцистиці та перекладає твори авторів з тих народів, історія яких дуже споріднена з українською. Багато часу й сил присвятила Лариса Мурович і виховній праці з молоддю.

Ім'я й творчість Лариси Мурович занотовані вже й у англомовній історії української літератури в Канаді (автор — д-р М. І. Мандрика), але шляхетність характеру поетеси як людини не дозволяє їй на примхи й гордощі — вона завжди з вдячністю приймає добрі поради інших письменників і поетів. Так, наприклад, Лариса Мурович особливо пиливо почала працювати над мовним удосконаленням своїх творів після того, як познайомилася

з поетом Левком Роменом у 1960 році, який звернув увагу поетеси на відхід від норм літературної мови в деяких її творах і порадив більше дбати про ті норми в майбутньому. Відтоді вона при кожній нагоді щиро-мило відгукується про свого колегу.

Сьогодні поетеса і журналістка виконує обов'язки ще й секретаря редакції журналу "Світання", що в даних обставинах тотожне з обов'язками майже головного редактора того журналу літератури й філософії.

Як же творить свої поезії Лариса Мурович?

Треба знати, що авторка має дуже обмежений час для літературної творчості влітку, працюючи фізично для утримання невеликого господарства. Але, працюючи вдень у полі, вона там і, як вона каже, переживає свої теми, "пише" свої поезії в голові, припиняє до серця, щоб не забути. А потім, увечері або взимку, кладе їх на папір. Забути їх, — каже поетеса, — не можна, бо вони припиняє до серця і при кожному русі дають про себе знати . . .

Лариса Мурович минається в несподіваних образах у своїх поезіях. У неї, наприклад, могутий Маніту, індійський бог неба і землі, закладає вічний шлюб зі своєю божественною дружиною Землею. Перехід із дня до ночі в Л. Мурович здійснює мавка своїм обрядом-танком і "подихом засвічує нам зорі". А Дуб, якому лютий вихор не дозволив обняти піжно стан Каллини, прорікає:

Як не можна над землею,
Пригорну тебе під нею.

І коріння він свої
З корінцям спів їй!

Дух перемоги, нескореність перед злою силою, жертвенність і відвага — у кожній поезії авторки, хоч би яка поезія "чистої лірики" не була, бо с в них переживання людських душ — також в образах природи, фавни чи фльори. А коли читаємо "Чорноземну грудку", то не можемо стриматися, щоб її бодай половини не зачитувати:

Я зберігав її, мов скарб багатий,
На всіх дорогах рівнин і стрімких,
Вона була мені за світло хати,

За рідних і живих і неживих.

Аж тут її, таку святу й єдину,
Я розділю падвоє в мірці жмень,
У чужині посію цю частину,
Тамту лишню на свій останній день.

Мишайся, земле, до чужої ниви,
Своїм теплом ти зерно зогрівай!
Хай вічний дух моїх батьків честивих
Тобі дас сили на урожай!

Таких гарних рядків мелодії про чорноземну грудку важко переоцінити. Мистець (у тому числі й поет, поет) Лариса Мурович — це "вояк, готов до битви", але й він свідомий власного безсилля, а свій талант завдячує ласці Творця. І до Творця він звертається з молитвою: "Торую, Боже, ближнім шлях, тому даруй мені надхнення!"... "Вдихни у різьби ці своєї сили, щоб кожна Твій була дорогоказ!" ("Молитва Мистця").

Нема в творчості Лариси Мурович отого "модерного" віршомазання, абстрактного ідіотизму 20-го століття непричесаних "поезій" - гіпписів, під якими можуть підписатися лише автори без національного обличчя. Чи вона пише про рожу, чи про вишивану хустину, про гостей чи про повітря, про сліпця чи калину — скрізь авторка виступає як українка в найшляхетнішому розумінні цього слова. Бо

На широкій стежці стане скраю,
Хто хребта не має у хребті.
Золоту середину верстають —
Ті, що кадять сонцю й темноті.

("Вузька стежка")

І Л. Мурович не хоче бути на золотій середині, не хоче кадити сонцю й темноті. Бо справжній шлях народів і людей, що "збагачують собою світ" — не дуже вузька стежка вибраних, кращих з найкращих. До тієї стежки вона й кличе нас, читачів, щоб ми йшли "прямо, сміло, зважно":

На життя широкій стежці вітер
Замете сліди людей піском.
На вузькій — імен їх вежі літер —
Досягнуть Дажбогові чолом!

Велика доза творчості Лариси Мурович присвячена Українській Повстанській Армії, інша — українським піонерам Канади, ще інша — природі.

Є й окремих відділ перекладів англійських авторів. Уболіває поетеса над актуальними проблемами українців на чужині, в тому й над проблемою нашої єдності, згуртованості навколо спільних ідеалів:

Бо лиш тоді орел летить, як крила
Обидва в височині його несуть.
(“Єдність”)

Авторка, користуючись добірною мовою в творенні своїх поезій, не цурається, однак, й провінціалізмів. Вона залюбки вживає їх, бо в них, — каже вона, — є запах і колір. Тому її вірші справжні запашні, кольоритні:

Крисаня снить яскраві сни,
(Яріє ж мак на ній багровий!)
Про простори, які з любови
Легінь верстає . . .
(“Мандрівник”)

Та Хтось, який панує скрізь,
І курить синьо-южну люльку,
Хребтом в них стане, наче вісь,
Удійсність — мрії вбгне бурульку.
(“Джерела пісень”)

Деякі рядки в поезіях Лариси Мурович просто вином напувають читача:

Життя лиш оживає уночі,
Як спалахне Аврора Бореаліс,
І дивні звуки в ній вчуває праліс:
Дзвенять надії золоті клічі!
(“Визму”)

Або:

Над ними— буйвітру окрилені лети,
І сонце кладе на обличчя Яскрінь.
(“Панга Рей”)

Краса землі — немов краса санскриту,
Ріка шукає князя світла світу,
І дзвоном хвиль дзвенить ріка в безкрає:
— Чи він там є — чи там його немає?
(“Ріка”)

Ми навмисне зупинилися на кількох рядках з тих поезій авторки, що в періодичній пресі друкувалися зрідка або й зовсім не друкувалися, щоб познайомити з ними наших читачів, які вже мали нагоду читати багато інших творів Лариси Мурович, здебільшого її патріотичну лірику. Щодо цієї останньої, то варто підкреслити, що авторці вдається писати високопатріотичні вірші без надмірного вживання слів “Україна” й “український”, а разом з тим читач тих віршів кожночасно відчуває подих України в її поезіях і наснажується українським духом боротьби за волю й незалежність своєї батьківщини. У тому, власне, й талант поетеси.

Ларису Мурович називають усі поети, журналісти й філософи невтомною труженицею лицарського покоління в літературі й приватному житті. Живе в Канаді. У постійному динамічному стані. Належить до тих, що ніколи не капітулюють перед труднощами і колодами на шляху праці, творчості й боротьби. Хоч минуло вже майже 20 літ від того часу, коли Олена Теліга вивела Ларису Мурович на літературний шлях, поетеса не зупиняється перед досягненими успіхами, працює далі, удосконалюється. Часто друкується також у цьому тижневику. Хай ця згадка про неї та її творчість буде скромним свідченням автора цих рядків (і, певно, читачів цього часопису) пошани до неї та високої оцінки її творчості далеко від рідних буковинських полонин.

ВІЛЬНИЙ СВІТ — FREE WORLD

2 вересня 1968.

ШОСТА ЗБІРКА ПОЕЗІЙ Я. СЛАВУТИЧА

Випуском своєї шостої збірки поезій «Маєстат» Яр Славутич ще раз заперечив твердження деяких критиків про відхід поета від поетичної творчості та присвячення себе виключно академічній праці за своєю професією мовознавця. А якщо до того ще переглянути список праць поета на останній сторінці книжечки, то побачимо, що в царині поезій, перекладів і прози Яр Славутич такий же продуктивний, як і в царині академічного мовознавства. Варто також підкреслити, що більшість поезій шостої збірки автор написав за рік-два перед випуском збірки або й у тому ж самому році.

»Маєстат« — незвичайно вдала назва збірки поезій про булаву, хрещатий меч, шаблю, Полтавську битву, герби, Мазепу, про »велич королів« і »згагу гречкосія... на лоні втрачених полів« та про все те, що зв'язане з маєстатом булави, герба і слави. Тому й зрозуміла співпраця видавництва »Батьківщина« у виданні цієї збірки, бож відомо, що цей орган української монархічної думки плекає традиційну пошану до символів державности, слави і сили — гетьманської булави, якій також присвячено багато місця в цій збірці. Але поет Славутич — не виконавець замовлень на гимни, кантати та маршові пісні якоїсь частини чи партійної групи українського народу. Він — поет в найсамобутнішому розумінні цього слова, поет-патріот понад групи і класи, поет-сборник. Тому в збірці бачимо і звернені до гетьманича Данила слова:

»Нас, древніх віток, меншає щороку,
І давню славу, гойну і широку,
Талує плєбсом збурена доба«.

І голос серця патріота відродженої держави, що »владно встає« під прапором Петлюри:

»О, городе, красно похмурий!
Я вірю в омріяну мить.
Я чую, як прапор Петлюри
В серцях легіонів шумить...«

Перечитуючи першу частину збірки, приходиш до переконання, що поет, видаючи »Маєстат«, брав собі за мету найперше в урочистій постичній формі віддати належне символам української державности в минулому, дати відсіч всім гербозневажникам та висловити надію поета-сборника про визволення улюбленого краю українського. Тому й

»Устане з полум'я пожеж
Священа воля України«.

Тому й

»... Ніхто не здавсь, бо вірив, що постане,
Зросте з Вітовського повстанських днів
Фортеця чину — український Львів«.

І далі:

»... Образи повернути прапрадідний Київ
Наші душі наснажує вічним вогнем«.

А про УПА, »войовничих, бронзоворуких, повнозбройних борців«:

»Нам — визвольникам України —
Не приречено умирать!«

Майже у всіх віршах автор говорить від імени всього українського народу. Його прокляття й гнів на адресу ворогів української держави в минулому і сучасному (»Монолог перед шаблею«, »Московія«, »Полтавська битва«) так і просяться в уста декляматорів на нашу сцену. Але не для пересічних декляматорів наших пересічного мистецького рівня імпрез. Бо наскільки тяжко поезії Славутича перекласти на чужу мову зі збереженням глибини думок і соковитости виразів, настільки ж нелегко донести зміст і форму тих поезій для публіки зі сцени. Зате справжньому мистцеві

художнього слова на віршах цієї збірки є де «пописатися». Бо щоб передати, наприклад, поняття автора про звитягу, треба справді вміти:

»Що є звитяга? В буйному розгоні,
Повите звагою, снажне життя,
Широких душ палання негломонні,
Сердець великих коване биття«.

Це — не звичайна поетична гра загнаних у ритмічні норми кованих речень. Це — притаманна Славутичеві філософія поета, висловлена в слов«х, над якими треба зупинятися довше, щоб їх збагнути пересічному читачеві чи слухачеві.

Славутич — поет героїчної патріотики, що передає кожну подію чи явище в піднесеній, урочистій формі, в тому числі й кохання, про яке пише:

»Моя любов загравою палас,
Як не падала за юнацьких літ«.

Вірш «Дружині Вірі» починається так:

»Вони пройшли лункою ряснотою
В моїм, як вирва, буйному житті,
Та не скрасили сліду за собою —
Мицальний дим у барвній многоті!«

Але лірики, на жаль, дуже мало не тільки в цій збірці його поезій, а й в попередніх. Створюється враження, що Яр Славутич сприйняв дар Божий поета виключно для служби своєму народові у формі переважно патріотично-героїчної поезії. До цієї тематики він почуває себе покликаним і те покликання використовує максимально та з великим успіхом. Після того не можна дивуватися люті червоних головорізів на Славутича, які так завзято посягали на життя автора під час його перебування в тих місцях, про які він описує в другій частині своєї шостої збірки під заг. «Фльорентійські сонети».

В кожній книжці Я. Славутича знаходимо слова-новотвори, нові звороти або, принаймні, рідко вживані іншими поетами. І все це, здається, з єдиною метою — придати своїм поезіям ще більше врочистости, героїчності, витечності форми вірша, його карбованости. Поет дуже болюче сприймає найменший прояв нехтування українським словом. Тому й «хвала тому, хто красне рідне слово леліє в серці чисто і святково», а після зборів, де «група звироднілих русинів виступала проти української мови», він пише:

»Тільки ти, українське слово,
Як північне сяйво з вишин,
Світиш, грасш, гориш святково
І даруєш безсмертний крин«.

Яр Славутич справді грас й горить святково українським словом.

ч. 4/229/ ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ Квітень, 1967

„СКАРГА МАЙБУТНЬОМУ” — ДОКІЇ ГУМЕННОЇ

Накладом Об'єднання Українських Письменників „Слово” в Нью Йорку вийшла цього року книжка-роман Докії Гуменної „Скарга майбутньому.” Ми вже звикли до суперлятивів у нашій пресі з нагоди різних видань на еміграції.

Хвалимо з різних причин: підтримати на душі автора, заохотити взагалі до читання книжок нашу масу, стимулювати до творчості молодих письменників і т. п. Але як блідне багато з тих видань після прочитання цього роману! Як багато треба знати й уміти, щоб його написати!

Вічна проблема кохання й призначення жінки в цьому світі знайшла своє висвітлення на сторінках твору, написати який не досить бути письменницею-жінкою. І враження на письмі про цей твір не мають за мету когось підтримувати на душі, когось до чогось заохочувати, стимулювати — лише висловити щире признание авторці і подяку їй за твір.

„Скарга майбутньому” — це боротьба й страждання, піднесення й падіння людських душ, в першу чергу душ молодих дівчат і жінок. Перед нами мозаїка кільканадцяти образів молодого покоління сталінської доби, і в тій мозаїці — Мар'яна, „збочена” чи „божественна”, „ухилена від норми” чи „найнормальніша від усіх ненормальних”, жертва своєї епохи чи власної філософії — про це письмен-

ниця говорить не від себе, а голосом душі і серця самої Мар'яни. Тому твір читається так, що не хочеться пропустити ані одного рядка, ані одного слова.

Подія відбувається весь час у Києві, але в так описаному Києві, що треба справді багато знати з історії столиці України, від середньовіччя починаючи і нашими днями кінчаючи, щоб по всіх розділах роману так влучно розкрити живі картини рідного міста з найменшими подробицями.

Персонажі твору Докії Гуменної — це молоді люди, що живуть, терплять духовний

утиск збоку системи, в якій живуть, борються за своє існування, закохуються, любляться, зраджують одне одного, але й — як не в кожному творі — думають. Багато думають. І, власне, ці думки, ця філософія кожного персонажу й захоплюють читача. Особливо цікаві психологічно контрастні типи роману, а серед них і Васанта, „половецька княжна”, яка кінець-кінцем, на думку Мар'яни, „перевелася в сексуальності” і стала „мертвою душею”, „могилою” в той час, коли Мар'яна, хоч і зостається „в кігтях скаженої нудьги і бездоріжжя”, ще збирається крикнути „свою скаргу до людства, усї душі затремтіли”.

Драма переживань в душах молодих інтелектуалісток — це наслідок совєтської дійс-

ности, результату „великої жовтневої революції”, але — не тільки: це проблема, породжена цілою нашою епохою, епохою матеріалізму і безпринципності, в якій „треба впасти, щоб усе знати”, „ловити життя”, „отдаватися і брати”.

Мова роману — чудова. Незначні похибки, що їх дещо-де можна зустріти (як ось „горе” у множині на ст. 87, брак коми десь у складному реченні на ст. 238 чи немілозвучне чергування — „дивиться услід” замість „вслід” на ст. 306), може відшукати лише той, хто їх спеціально буде дошукуватися.

Твір видано надзвичайно охайно на доброму папері та в дуже привабливій обкладинці. Зостається хіба лише пожаліти, що, як зазначено в примітці, „з незалежних причин твір цей друкується на вісім років пізніше...” Незалежних причин, на нашу думку, не буває. Від когось або від чогось ті причини таки мусять бути залежні. Якщо в даному разі це залежало від грошей на видання цього твору на вісім років раніше, тоді хай буде нам еміграції, соромно, що ми допускаємось такого гріха у відношенні до творів таких письменниць, як Докія Гуменна.

СВОБОДА, СЕРЕДА, 18-ГО ЛИСТОПАДА 1964

„А СВІТ ТАКИЙ ГАРНИЙ...”

Василь Гайдарівський. В-во Юліана Середика. 238 стор.

Книжка В. Гайдарівського (або, вірніше, як він сам у листі до Видавництва себе називає, Гайворонського) складається з трьох оповідань: „Мерехтливі зорі”, „Непрошений гість” і „А світ такий гарний...”

Хто жив у Донбасі, хто знає шахтарський побут, той не відкладе книжки набік, поки не прочитає „Мерехтливі зорі”. Наша еміграційна література не дуже багата творами на теми з життя шахтарів. В. Гайдарівський почасти заповнив цю прогалину майстерним оповіданням, в 53-ми сторінках якого зумів умістити

цілий ряд типових і різноманітних характером й світоглядом персонажів. Треба мати не абиякий талант, щоб прикувати увагу читача до різних там стояків у шахті, до конвєсера, до врубівки, „органки”. Йому це вдалося дуже легко, бо знає він і всі світла й тіні шахтарського побуту, і рафіновані методи советського терору над робітниками під землею.

Найперше, що „втягує” читача в оповідання, — це мова автора, мова його дійових осіб. Хоч автор і веде своє оповідання від свого власного імені, надаючи цим способом

своєму творові характеру спогадів, це не є спогад. Це — літературний твір з вигаданими дійовими особами, з вигаданим сюжетом. Але вони такі реалістичні, живі та близькі українцеві — шахтареві з Донбасу. І страхіття совєтської системи письменник не підкреслює окремими словами чи філософічними роздумуваннями, а показує їх „зсередины”, в процесі самого опису тієї чи іншої події, в поведінці людей, навіть у способі пиття горілки шахтарями. Немає в творі громів і блискавок на адресу комуністичної диктатури, зате є послідовне, мистецьке здемаскування потворної суті системи, в якій мусять жити і комуніст Іван Кузьмович — особа з роздвоєним серцем, що мусів виявляти свою відданість партії й виробництву лише тому, щоб тільки нічого йому злого не сталося, бож і він з „підмоченою” репутацією: переховував небожа, що встиг побувати на північних лісозрубках і звідти втік на лісозрубках і звідти утік до дядька на шахту; і ненадійний балакун Євтухов, і нащадок козаків Земляний, і цвід молодости Коля Брашко, що під спів і загинув у шахті, і багато інших добрих та злих людей.

Якщо „Мерехтливі зорі” цікаві більше описом подій і характерів, то „Непрошений гість” цікавий розв'язкою самої події. Це оповідання варто було б використати для телевізійної театральної вистави. Увесь час автор тримає в

напрузі читача, передаючи зустріч двох братів у батьківській хаті. Аж до останніх сторінок оповідання читач бере злість на меншого брата, що всиг „скомунізуватися”, і опановує почуття симпатії до старшого, який нічим не заплямував родини Федоренків — типової української родини під совєтськими. І яке ж почуття самозадоволення, гордості і віри охоплює читача, коли він, вслід за старшим братом, лізе на горище і там пізнає справжню душу меншого брата...

Не поменшуючи вартости двох інших оповідань книжки, мушу признатися, що „Непрошений гість” мене найбільше зворушив. Як тій Пліточці, дружині меншого брата, мені хотілося в кінці оповідання то плакати, то сміятись і, „обнявши Івана за шию, міцно його поцілувати”. А авторові потиснути руку.

Сила та міць кохання молодих людей найяскравіше показані в останньому оповіданні „А світ такий гарний”. Поневір'яння Андрія та Насті в павутинні совєтської дійсности тримають в напрузі читача на протязі всього оповідання, вони такі близькі всім тим, хто був молодим, кохав і відчував на кожному кроці, що й на кохання він не має права, волі й безпеки.

Читачі книжки „А світ такий гарний” напевно чекають нетерпляче заповіджених В. Гайдарівським чергових повістей „Гончарі” та „Крадений батько”.

СВОБОДА, БІВТОРОК, 20-го СЕРПНЯ 1963

ЗАБУВШИ ПРО ВСЕ НА СВІТІ

(Замість рецензії)

— Чи ви знаєте, що таке, вибачайте, мігрена, чи як називають її ще інакше „мігрень” — зненацька запитав мене мій добрий приятель, коли наша розмова почала точитися навколо Понеділкових „Смішних сльозин”

Оце халепа, — подумав я сам про себе. При чому ж тут Понеділок, його „Смішні сльозини” і...? Чого доброго, долетить усе це до автора або до видавництва „Свободи” — образиться не на жарт. А приятель мій не вгавав.

— Та ви не робіть такої кислої міни, — каже він. — Це французького походження слово, і не в слові біда. Біда в муках, що їх людина має. Особливо вночі. Я мало не здурів, так боліла голова. Ні сніти, ні лягти. Ходжу, мов неприкаяний. Хоч на стіну дересь. Пропадом пропади вся наука, медицина, техніка і всяка цивілізація, коли на небо лізуть, до Місяця летіти збираються, а цісі, вибачайте, дурниці французького походження здолати не вміють. Але я таки подолав тісі страшної ночі.

Мені нічого не залилось, як тільки запитати: як?

— Зовсім випадково. Я ходив з одного кутка в другий, кляв усе живе і мертве, ніч здавалася пенельним роком. Чає від часу біль вщухав, але від найменшої згад-

ки в думках про те слово французького походження починалося все спочатку. Я намагався чимсь зайнятися, щось робити, щоб не думати про халепу: включав радіо, пробував дивитися телевізю, переглядав газети і журнали... Нічого не помагало. Аж ось якось ненароком опинилася в моїх руках остання книжечка Миколи Понеділка — „Смішні сльозини”, видана „Свободою”. Я дотепер не брав її в руки, бо не до сміху мені цими днями і ночами було. Перегортаю сторінку, другу. Спочатку лише заголовки перемтую-переглядаю. Дотепні іностраниці Козака. А потім, і сам того не помічаючи, виваюся в книжку. Прочитав одне, друге оповідання просто з середини книжки, але закортіло все спочатку. І я почав... Забувши про все на світі. Аж на останній, 264-ій сторінці, де Понеділок після всіх описаних ним „троблів” протягом піврічного інвалідського життя пішов, нарешті, на працю, я зиркнув на годинника: була 6-та ранку чає збиратися на роботу. А на роботі, як відомо, „лісворк” — там хворіти ніколи. Отак то Понеділкові сльозини відвернули мою увагу і думки від халепа, на яку її досі нема гарантованого ліку.

Хтось може подумати, що все вищеописане — це тіль-

ки спроба „смішну” рецензію на Понеділкові „Смішні сльозини” написати. Ні, це правдивий опис враження читача, якого „Смішні сльозини” — і тільки вони! — потрапили перенести в „інший світ”, змусивши забути про все на світі...

Щождо мене самого, то з усіх нарисів мені найкраще сподобались „Бабо Килинхо, де ти?” та ще — „Босі ноги”. Це останнє — не гумореска, а лірична повість. Та й уся книжка гуморесок скидається на одну повість, хоч теоретики літературознавства з цим, звичайно, ніколи не погодяться. Зрештою, і сам Понеділок — це раритет свого роду в літературі. Він іноді пише про таке звичайне, про таке „нецікаве”, що ніякий письменник тій події не надав би значення, щоб її взяти на папір. А Понеділок бере. І описує те звичайне і „нецікаве” так, що читати хочеться і хочеться. Ось хоч би й „Десять центів”, де вся „чудасія” полягає в тому, що прохожі вкидають десять центів у капелюх людині, яка зовсім не с’жебракком. У задумі тієї гуморески нема нічого нового, оригінального, але дві сторінки опису тієї події це живі і кольоритні кадри, якими переповнена вся книжка. Автор просто кохається в українській мові, пишучи свої гуморески. І кінцевою розв’язкою тієї чи іншої події він не намагається ані заінтригувати, ані приголомшити чита-

ча. Читаючи його, не регочешся на все горло, — смієшся тихо, усміхасяєшся з якимсь болом у серці, і не знаєш, чи сумуєш, сміючись, чи смієшся, сумуючи.

А буває й плакати хочеться. Не стільки із-за змісту тієї чи іншої гуморески-згадки про рідний край, як через уміння Понеділка говорити до читача отими рідними словами - зворотами, що їх так рідко чути в щоденному житті на еміграції. Навіть письменники „широких полотен” починають все більше і частіше говорити до своїх читачів словами-зворотами, по яких легке пізнати, що автор — емігрант. Понеділок же, здається, оце лише вчора босоніж прийшов з України — такою свіжою, пахучою мовою він говорить до нас. Кажуть, він радо читася, як повість яку, словник Грінченка. Тому, мабуть, і оте сміливе „ич” на багатьох сторінках книжки. Відомо ж, що, тримаючись Голоскевича, ми не пишемо по-українському ні одного слова, починаючи на „и”. Понеділок пише: „ич, який!” І справді чому б ні? Інакше й не говорять наші люди. У всякому разі, „іч” було б чуже.

„Смішні сльозини” можна розглядати як суцільний твір, а не збірку окремих гуморесок, бо всі вони пов’язані невидимою ниткою: враження, спостереження автора й події, починаючи від того дня, коли він зламав ногу (що справді сталося з Понеділком), і кінчаючи поворотом до праці.

Найкращою гуморескою-сатирою на еміграційне за-кукурічення багатьох наших людей я б уважав „Телевізію”, особливо той момент, де говориться про Стефаника, „що має землю і мешкає десь на курячій фермі”, та Моцартового Фігаро, про якого питають, чи він „новий чи старий емігрант” та де брав шлюб — у католицькій чи православній церкві.

Читаючи такі перлини українського гумору, можна сміливо повірити отій жертві „французького слова”, що вона провела ніч за „Смішними сльозинами”, забувши про все на світі...

СВОБОДА, П'ЯТНИЦЯ, 4-го ЛЮТОГО 1966

БОГДАН ФЕДЧУК: ЗАГАДКИ

Не знаю, як сталося, що я оце вперше побачив 11 книжечок, виданих на гарному папері, в серії “Загадки”, що їх написав Богдан Федчук. І дуже жалію, що й досі не зміг ані словом спричинитися до популяризації цих видань. А вони справді заслуговують на те.

Богдан Федчук — оригінальний письменник: віршованими загадками робить приємність і дітям, і дорослим, а одночасно виховує молоде покоління в національному дусі та подає тисячі цікавих відомостей як історичного, так і всякого іншого характеру. Подумати тільки: по 100 загадок, віршованих загадок, у кожній із тих 11 книжок, що досі вийшли! Загадку взагалі трудно придумати, щоб вона і сенс мала, і цікава була, а тут ще й віршована мусить бути та ще й національно-виховавча! Треба справді мати не абияку до того вправність, талант. Федчук має його. Тому й не див-

но, що після виходу в світ кожної такої книжечки читачі відгукуються так щедро і з таким признанням авторів. Хоч і з великим запізненням, приєднуємось і ми до них.

“Загадки” Федчука належать до тих книжок, на які ми, дорослі, спочатку дивимось “звисока” — що то, загадки? Для дітей! Хочеться чогось “поважнішого”. Так і я спочатку думав, коли отримав всі одинадцять збірок. Але отак собі, нехотя, почав переглядати... А кінчив тим, що цілу ніч “порався” біля них: біля одних, бо були надзвичайно цікаві з виховавчого боку для вчителів, а біля інших, бо піймав сам себе на незнанні багато дечого... Загадки Федчука не тільки “фан” — розвага — це наука також. І коли б я працював учителем в українській школі, щодня, щогодини вплітав би в свої лекції для дітей в'язанку з книжки Федчука. Дітям не потрібні нудні, сухі історії, що ми їм часто оповідаємо, інколи просто “замучуємо” дітей нашим вченням патріотизму, напмповуємо а вони, ті діти, вийшовши зі школи, і половини не пам'ятають, про що їм торочили. А дати одну загадку — дитина пам'ятас її довгі роки. Ось беру навмання одну з них:

Хоч не Україна,
Що ж це за держава?
Є у ній Одеса,
Київ і Полтава.

Ну, і як можна цікавіше познайомити наших дітей із країною, де вони живуть — у даному разі Канадою — без отакої загадки-тригадки? Цю збірку автор присвятив 100-річчю Канади. А в збірці, присвяченій 50-літтю українського Відродження і 25-ліття УПА читаємо ось таке:

Україна і Пеглеоса —
В'яжуться автоматично.
В'яжуть їх події, назви —
Віковічно - історично.
До цих назов придивімось,
Зауважим ще ж фактично,
Що вони щось спільне мають
Навіть ще й математично.

Чи після того, як діти порахують літери в обох словах, скоро забудуть вони, про кого була мова? Ні, пам'ятимуть довго. І в цій збірці — вся історія України.

Велику, корисну, тяжку роботу виконує письменник своїми віршованими загадками. Вийшло 11 збірок, готуються до друку 12-та і 13-та, а всього їх має бути 55; І якщо українознавчі школи, молодечі організації і вся українська еміграція належно оцінить цю титанічну діяльність Федчука, всі 55 збірок вийдуть у коротшому часі. Але без допомоги загалу письменник може знеохотитися і буде від того шкода велика — не йому, а нам, нашим дітям.

ДАН МУР: "ЖАЛЬ І ГНІВ"

Недавно писалося в українських газетах про те, що сказав Драч чи Павличко про українську поезію на еміграції. А сказано було щось подібне до того, що, мовляв, с дещо їй цікаве й варте серед літературних праць українських поетів на еміграції, але дуже мало. І при цьому згадано в прихильному тоні поезії деяких наших модерністів. Оце, мовляв, і все, що має еміграція...

Чому вони так говорять — ясно, як Божий день: у наших модерністів дуже багато "модерного" і дуже мало "політики", дуже багато "оригінального" і дуже мало зрозумілого кожному українцеві... А дати б отакому "поетові", як Павличко, в руки збірку поезій Дана Мура, що оце вийшла недавно з друку під наз. "Жаль і гнів" і запитати його: "А це що — поезії чи ні? І якою мізрєю тиє від твоїх "поезій" Павличку, після порівняння їх із справжніми поезіями українського емігранта!" Бо й справді, після такого порівняння треба слово "поет" перед прізвищем Павличка брати в лапки, а кожну поезію Дана Мура не читати, а пити, як свіжу воду в велику спеку.

"Жаль і гнів" — це жаль і гнів кожного українського патріота, що має душу і чисту совість. Шість десятків поезій в охайно виданій збірці з обкладинкою мистця Я. Гніздовського поділені на три групи: "Мольби" — поезії релігійного характеру, "Безсмертним" — патріотичні і "Проліски" — лірика. Цей останній відділ — найбільший і в ньому поет Д. Мур найкращий: ніжний, зворушливий мистець слова й майстер техніки вірша. Але ніжність його зникає, коли він пише поезії, присвячені безсмертним героям нашої історії і боротьбі за краще майбутнє — тут він безощадний до вогорів, тут справжній гнів на них, а перед безсмертними — "схилились

голови сумні в сльозах". Але не надовго:

*Даремні сльози, смуток і печалі —
Хай жало біль спахне в священний гнів!
Нехай пожегом запалають далі!
Вулканом помсти встане Київ, Львів!*

*Жало Москви хай спопеліє в люті,
В жарі пекельній атомних грибів!
Заплачуть в іщасті, зморені, закуті,
Мільйони радих, звільнених рабів!*

Ось чому для різних павличків "нема" добрих поетів на еміграції!

Українська еміграція має бути вдячна пп. Василеві й Наталі Духній, що вони своїм коштом допомогли видати таку гарну збірку таких гарних поезій Дана Мура. А вдячність може бути висловлена лише таким способом: купівлею книжки, читанням поезій автора та висловленням своїх вражень після прочитання.

ВІЛЬНИЙ СВІТ — FREE WORLD

8 травня, 1967.

ПОЕТ-ФІЛОСОФ УКРАЇНСЬКОГО ЛИЦАРСТВА

(До 30-ліття діяльності проф. В. Шаяна — ВОЛОДИМИРА)

Коли береш якусь книжку в руки і бачиш на її титульній сторінці слова "друге видання", робиться якось приємно на душі. Особливо на еміграції. Бо нема де правди діти, автор такої книжки мусить бути щасливий, коли його перше видання тієї книжки пішло так скоро в люди. А ще більше мусить почувати себе щасливим той народ, що має таких авторів. І вже зовсім відрадним явищем треба вважати подібне явище на еміграції. А особливо в таких випадках, коли та чи інша книжка, яка дочекалась другого видання, написана тим, так би мовити, високим стилем, яким пишуться речі не для звичайного відпочинку після фабричної чи ще якоїсь праці, а для студій, навчання, пізнання.

Переді мною п'ять невеликого розміру книжечок, виданих "Орденем" — чотири збірки поезій і одна доповідь. А остання з тих книжок, що видана в 1967 р., позначена на титульній сторінці слова не "друге видання", як доповідь 1964 р., а "третє видання"! Тому то й кажу, приємно робиться на душі, беручи в руки такі видання.

"Слово золотой діядем" (1963), "Священний героїзм" (1964), "Балаяда про Святослава" (1965), "Балаяда лісового шуму" (1965) і "Гимни землі" (1967) — це твори ВОЛОДИМИРА (проф. В. Шаяна), який, до речі, саме тепер відзначає 30-ліття своєї літературної й наукової праці. Але це тільки п'ять праць професора-поета, що потрапили до моїх рук, а насправді їх багато більше: ще в 1936 р. у Львові вийшла збірка віршів "Орден бога сонця", тоді ж вийшли також "Гимни Гигведи" в польській мові, а після останньої війни — "Повстань, Перуне!", релігійно-філософські тексти, написані поетичною прозою, під наз. "Про Перуна знання тасмне" та багато-багато інших праць на теми ідеологічно-світоглядів, бібліографічні нотатки, переклади і т. п. Як бачимо вже по назвах праць професора-поета-філософа, його вірші й проза — не для кожного чита-

ча. І все ж — щороку нова праця, нове видання, перше, друге, третє... У чому ж тасмниця успіху творів Володимира?

Мені здається, найперше в його, поетовій, тісній сполучі з коренем нашого історичного "я". А також у тому, що автор уміє своїми поезіями "зривати дух до бою" навіть у тих, хто вже починає втікати на еміграції в своє власне гетто матеріяльного добробуту й вузьких зацікавлень. Ось хоч би й його, Володимирове, "Слово": слово Яр-Тура Всеслода ("Слово — зов Князя до походу"), Січого завіту ("Слово без зойку і благання"), мудрого Скворороди ("Слово спокійне і глибоке"), надхненого Кобзаря ("Слово як зов, бич на раба, меч обоюдний"), Крут і Базару ("Слово юного зриву"), "Слово тріюмфальне", "Слово благальне"... У цій невеличкій збірці про Слово автор оригінальним способом вводить читача ті респексії, що їх мусить мати кожний патріот, пізнавши суть тих великих подій в історії нашого народу. І це йому вдається зовсім без широкого опису самих подій — лише ідеологічно-філософським трактуванням самого Слова відновлених постатей, дивлячись на кожне те Слово очима поета.

Але, трактуючи, інтерпретуючи й по-містському даючи читачеві до пізнання Слово інших, Володимир має й своє власне — лицарське, вогненне Слово українського патріота-філософа до своїх слухачів, які готові його не тільки слухати, а й наслідувати. Тому й не дивно, що промова Володимира від 24-го серпня 1957 р. на 3-му з'їзді філії Ліги Українських Повстанців у В. Британії, видана оце вже вдруге під наз. "Священний героїзм". І цю доповідь можна й треба читати нашим доповідачам для молоді скрізь і так довго, поки ми на еміграції, поки наш "священний героїзм" не пройме всіх нас до самих кісток. Не витримаю, щоб не зачитувати бодай одне речення з цієї доповіді: "В розумінні українського націоналізму Сила служить Ідеї і

Праву. Творча історична Юся, Право, Правда й Історична Справедливість с понад Силою. Сила з збірним ралям Прана і Права". А далі в доступній для молоді формі автор пояснює-ілюструє глибокі думки. І, як бачимо, усіх назвничайний — визавія мусіло появилися в друк.

Позаминулого року Володимир (проф. В. Шаян) видав дві збірки балад — "Баладу про Святослава" і "Баладу лісового шуму".

Зі Святославом пов'язав Володимир багато своїх праць як поетичного, так і прозового галузку. Святослав для Володимира — це отой корінь нашого національного "я", про тісній зв'язок поета з яким я згадав на початку цієї нотатки. Із тим "вирним духом Князя Святої Слави" поет Володимир живе, працює й діє як людина й як поет-філософ і громадський діяч. Від кожного вірша в тій "Баладі про Святослава" віс духом славної давнини: бряжчання кольчугів, скрипіння шкіри в бронях і сяйво на мечах і шоломах лицарських...

І той дух червоною ниткою тягнеться й через другу баладу — "Баладу лісового шуму", хоч у цій мова не про часи Святослава, а про... УПА, Карпати наших часів, про Караганду й Воркуту. Багато крові, болю, жертв встас перед нашими очима. Але не для викликання сліз лише поет, ні! "Добудь із тьми давно заковане серце!" — кличе він. І не тільки тут — вся творчість цього поета лицарського духа побудована на "добуванні" отого "закованого серця" українського із "тьми".

Боже, якою трухлявою мізерією виглядають "сахаринні" віршилища деяких наших вічно скіглячих поетів лише за "соловейком у саду", лише за "рідним словом" і смачними варениками! А від того скіглення недалеко й до "контактів", "зустрічів", "мостів" і всякого лобизання з "рідними" агентами з червоної Москви. І Володимир любить "тісно тиешці і тіль" українських, і він має сантмент до своєї батьківщини. Власне, тому, що його любов і сантмент до рідної країни й

рідного народу — безмежні, поет, нагороджений ще й Божою благодаттю філософа героїзму, вивчив сам і нас навчає кожний крок, кожне слово наших попередників нашого славного минулого аналізувати, бо "Світ вмирас вічним сконом, тоне у бездонне лоно. Чорна Діва тельнокрила впуків Дажбога загмтила..."

Писати про творчість Володимира, навіть на основі згаданих тут п'яťох невеликих розміром книжечок по 32 сторінки кожна, дуже тяжко в такій газетній замітці, як це я роблю тут — Володимир належить до тих авторів, розгляд і справжня аналіза творчости яких заслуговує на окремі праці наших критиків. Пишу цю замітку лише з метою звернути увагу всього думаючого українського літературного світу на смірації на присутність серед нас великої сили, понад 30-літнє існування якої варте спеціального відзначення. Володимир (проф. В. Шаян) друкується часто в "Визвольному Шляху" та в багатьох інших виданнях. Він також постійний співробітник цього тижневика. В його творах ані краплини якоїсь регіональності — він поет-філософ усієї України. Не втиснути творів поета також у будь-які партійно-групові шати. Тож, якщо хочемо, щоб ми справді відродилися й у ледому переродилися, якщо хочемо лицарського виховання нашої молоді, якщо хочемо в наших душах тих паростків, що ведуть до справді українського кореня Сковороди, Святослава, Шевченка, Франка, Лесі Українки — читаймо Володимира! Читаймо поета-філософа українського лицарства!

ВІЛЬНИЙ СВІТ — FREE WORLD

19 червня, 1967

ГУМОРИСТ, ЩО ПИШЕ З ПЕРЦЕМ

(НАПЕРЕДОДНІ 40-ЛІТТЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ СТЕПАНА ПІДКОВИ)

Є письменники, про творчість яких і про них самих дуже важко щось написати. До таких належить і Степан Підкова, гуморески й сатири якого знає весь український світ. І якраз тому, що всі знають і читають ті перлини з перцем цього письменника, важко про них щось написати — їх треба просто знову й знову читати, бо ані додати до них щось, ані відняти від них нічогосінько не можна. С. Підкова — своєрідний і неповторний гуморист-сатирик. Мені чомусь здається, що сам автор, пишучи свої твори, ніколи не сміється ані усміхнеться після останньої крапки кожної своєї гуморески, бо його гумор занадто болочий для нього самого, і пишуться його гуморески-сатири не заради якоїсь там естетичної насолоди собі й читачам, а тому, що чаша терпіння автора й народу, з якого він походить, настільки переповнена, що автор не бачить іншого виходу й завдання в своєму житті, як тільки — боротися до кінця свого життя гострим, безщадним до носіїв зла, пером. Але, сам не сміючись, Підкова своїми рядками, ба навіть окремими звертаннями, часом навіть одним словом потрапляє так підійти до читача, що читач у своєму власному сміхові-реготі вбачає враз могутню зброю проти ворога. Читачеві здається, що це він, читач, після прочитання гуморески Підкови своїм власним сміхом-реготом, мов отруйною стрілою, поціляє в саме брудне серце залеклого ворога. І читачеві часом хочеться переповісти комусь іншому ту чи іншу Підковину гумореску і — не виходить, як це часто виходить з гуморесками інших авторів. І ніколи не виїде. Бо Підкова — неповторний, його треба читати лише в оригіналі. І при тому читати треба з точністю до одного слова, до однієї літери. У тому й сила творів Підкови — в його оригінальності.

Важко писати не лише про твори Степана Підкови, а й про нього самого, бо на найповажнішого змсту листи до нього з проханням прислати бодай сьвітлинку до заплянованої мною цієї сьвітлинки про нього приходять ось така відповідь письменника: "Самого себе

я не хочу публікувати, бо в мене така страшна фізіономія, як у Подгорного, Косигіна і Брежньова, і тоді мене ніхто не схоче читати." А на питання, чим заробляє автор на життя в Америці, ось яка "лірика" письменника-сатирика: "Трацюю на будові. Крию дахи і оббиваю будинки шинглями. Там, на дахах, я ближче до Бога, до сонечка і подалі від цього грішного світу..."

І тут — мушу признатися — вперше Степан Підкова не розсмішив мене, не викликав у мене того почуття, ніби я своїм сміхом-реготом після прочитання його рядків потрапив у саме серце нашого ворога, мов отруйною стрілою. Ні, та стріла цим разом повернулася назад, у серце нашої невдячної еміграції: письменник формату С. Підкови — на будові, на дахах... "Збираю гроші на видання своїх творів. Як тільки назбираю одну тисячу доларів, відразу шукатиму друкарів..." А в іншому місці: "Пролежала п'ять років збірка гуморесок на солідний том, поклав в архів, щоб порох пристигав. Ми видавничтв не масмо, а видавати накладом автора і прохати когось, щоб мене купували — то краще я вму ненародженням..."

Чи чує це той на еміграції, кому це належить почути?!

А тим часом навіть в умовах таборового життя після закінчення останньої війни вийшла збірка гуморесок С. Підкови під наз. «Сміх на дозвіллі» (В-во "Заграв", Гайденав, Бріт. зона Німеччини, 1947 р., за редакцією В. Давиденка). Ніхто, мабуть, з наших письменників не користувався таким успіхом в радіостанціях, як С. Підкова. Його твори передавалися в Україну через "Голос Америки", "Голос Канади", "Радіо Визволення". А через радіостанцію з Риму (Федорончук) передано статтю проф. Ю. Бойка в Україну: "Степан Підкова як гуморист". Крім того, Головна Квартира Американських Військ у Зах. Німеччині передала Підкові навіть гонорар за деякі використані нею матеріали й листи нашого письменника. Та навіть під час війни 1943 року, перебуваючи в підпіллі націоналістів, автор зміг видати

“Конверс смерти”, який негайно був перевиданий також німецькою й російською мовами.

С. Підкова почав друкуватися в харківських періодичних журналах в 1929 р.: “Селянка України”, “Червоний Клич”, “Службовець”... Але вже в тому ж році побачив, що для того, щоб бути письменником в совєтській

Україні, треба найперше зробитися хамелеоном. А ним Підкова ніколи не був і від природи бути не міг, тому негайно припинив свою літературну діяльність і воскрес лише з початком останньої світової війни. Вже в 1942 році його новели вмонтовувалися до збірок найкращих, клясичних творів інших авторів. А новеля “Стекольщик” своїм монасанівським кінцем відрубом закріпила за автором назавжди звання письменника.

Вчився С. Підкова в Харківському Інституті Народної Освіти в 1929-31 р.р., будучи перед тим вільним слухачем Харківського Вечірнього Робітничого Університету протягом двох років. Пізніше був арештований з групою студентів в Студгородку на Толкачівці, але втік з-під револьверних пострілів і переховувався в Криму. Там його знову арештували. Але докладніше про тернистий шлях письменника найкраще можна довідатись із його багатьох спогадів, як ось хоч би й зі сторінок цього тижневика про Мордву, де каралися (і тепер каруються) українські патріоти та де прийшлося й нашому Підкові випити не одну чашу гіркоти. Важко знайти газету в країнах українського поселення в вільному світі, в якій би не друкувався Степан Підкова. Але тепер найтісніше наш гуморист-сатирик співпрацює в тижневиках “К.Ф.” і “Вільний Світ”, і від того ці газети мають ще більшу популярність, ніж мали колись без Підкови.

Усі твори Підкови насичені абсолютною безкомпромісовістю супроти зла, звідки б воно не приходило, але найвиразніше виділяється в гуморесках письменника ненависть до поневоловачів України, до яничарів-запроданців із власного народу, до безхребетників-полєнтачів комунізму і всяких націонал-комуністичних ідей на

еміграції. Підкова ніби підковує нашу еміграцію, щоб не сковзалася на льоду мостів коєкзистенції, щоб не падала на слизькому шляху плаксивих оспівувачів лише українських солов'їв і вареників.

С. Підкові — 62 роки, письменник працює тяжко фізично, але його працюовитість і продуктивність на літературному полі така велика, що не важко собі уявити, що б міг дати українському письменству цей автор, коли б він жив і працював у більш-менш нормальних умовах.

Кажуть, письменника треба оцінювати лише по його творах. Але Підковина творчість так пов'язана з його життям-переживанням людини-українця, що годі читати його рядки вродженого гумору, а подекуди й нищівного сарказму супроти зла й його носіїв, не відчуваючи тих драматичних, якщо не трагічних, моментів у його власному житті під совєстами. Годі читати його твори без відчуття незламності характеру письменника, міцних засад, здорових поглядів і того, я б сказав, практичного патріотизму, брак якого, на жаль, так виразно бачимо в багатьох наших інтелектуалів, також письменників, на чужині.

Хай же ця коротенька і поверховна згадка про найсильнішого своїм вістрям гумориста-сатирика на чужині (і чи тільки на чужині?) буде йому бодай китицею квітів до чергового дня його народження (коли той день припадає — хай читачі самі спробують у нього самого довідатись, бо мені й досі цього не вдалося) напередодні 40-літнього ювілею його літературної діяльності, що припадає на наступний рік, а для читачів і всій українській еміграції хай буде це заохотою такти видати той солідний том творів С. Підкови, що він “поклав в архів, щоб порох присипав...”, бо — гріх нам буде, якщо цього не зробимо.

ВІЛЬНИЙ СВІТ — FREE WORLD

20 травня, 1968.

АВТОР І ПОЕЗІЇ, ЩО ВАРТІ УВАГИ

(З НАГОДИ ПОЯВИ ЗБІРКИ ЮРІЯ БУРЯКІВЦЯ: "СЕРЦЯ П'ЯНКОГО ТЕПЛО")

Бувають збірки поезій, про які дуже легко написати коротку згадку - огляд у відділі нових видань, прочитавши-переглянувши кілька поезій з різних розділів книжки. Збірка Ю. Буряківця п. н. »Серця п'яного тепло« до таких не належить. Щоб щось написати про це 256-сторінкове видання, треба прочитати багато поезій автора. До того ж книжка не має сторінки змісту, що також утруднює огляд на швидку руку. Та й узагалі не можна писати на швидку про такі монументальні видання. А книжка досить об'ємиста, а до того ж автор розмістив текст так густо (мабуть, заощаджуючи гроші на видання), що часто навіть по чотири поезії на одній сторінці. Коли б видати цю збірку нормально прийнятним способом щодо розміщення поезій, то це була б книга на якихось півтисячі сторінок. Як бачимо, продуктивність поета — надзвичайна. А тепер додаймо до цього ще попередні видання автора: »Слово про Україну« (1946), »До вершин духа« (1948), »Зірниця« (1950), »Виноградник« (1955) та два томи роману »Нездоланні« (1960-62) та візьмімо до уваги вік автора (він народився 26-го квітня 1922 р.), то мусимо ствердити, що в особі Юрія Буряківця еміграція й українська література має не абиякого поета. І не тільки тому, що дуже багато написав, а й тому, що його поезії свідчать про не абиякий талант поета.

На фоні такої продуктивної поетичної діяльності Буряківця хочеться висловити до деякої міри здивування, що про нього та про його творчість рідучо мало пишеться в нашій пресі. Причина, може, в скромному характері самого автора, бо в нас так уже завелось, що навіть літературні вечори й ювілейні відзначення письменники самі собі влаштовують... Чи, може, тому, що Буряківець має нехіль прислухатися до "генеральної лінії" тієї

чи іншої партії чи організації та має свої погляди на життя й події як поет... Можливо, що, якби він писав не дзвінкою літературною мовою вимогливого до самого себе українського поета, а модерно-гіпівським баламуттям, мав би більше шансів бути рекламованим і популяризованим нашими деякими літературно-професійними об'єднаннями... У всякому разі, жаль, що в телячому захопленні дворіччю деяких комуністичних поетів, що вірню стоять на службі Москві в Україні, нам просто не до еміграційних майстрів українського мистецького слова.

А тим часом знаходяться такі окремі любителі української поезії, які власними грішми фінансують добрі видання: збірка Юрія Буряківця вийшла накладом Василя Пустовійта. Обкладинку виготовив мистець Р. Пачовський.

Дивлячись на світлину Буряківця з 1944 р. (на першій сторінці), коли він, 22-літній юнак, не видав був ще ні однієї збірки, ми мусимо бути горді швидким розвитком поетичного таланту автора збірки »Серця п'яного тепло«. На жаль, звичайному діючому співредакторові часопису просто фізично неможливо спромогтися на докладніший огляд чи рецензію збірки Буряківця, бо її розмір і різноманітність вимагає уважного читання й студіювання. Відповідуючи появу цієї вартісної праці, надісьмось отримати від читачів та критиків відповідні відгуки, якими радо поділимося на сторінках цього часопису. Бо згаданий автор і його поезії справді варті нашої уваги.

ВІЛЬНИЙ СВІТ — FREE WORLD

28 квітня, 1969.

І В А Н О В Е Ч К О

TITLES

OF ARTICLES & LITERARY WORKS

BY

IWAN OWESCHKO

ПОНАЖЧИК

ЖУРНАЛІСТИЧНИХ І ЛІТЕРАТУРНИХ
ПРАЦЬ НА ЕМІГРАЦІЇ

СТАТТІ

1. Денационалізація українців в укр.пресі..... Н.Кл. 1027, 50р.
2. Про злочин..... Хл. 1046 -?
3. Спростування допису..... Н.Кл. 17, 4, 52
4. Доба непотрібних проблем... ?
5. Чи буде Україна вільна?... - 30, 10, 22
6. Критикують президента..... - 26, 1, 53
7. Забуваємо..... Дав. 4, 53
8. Внутрішнє/очима безпарт.ук-раїня/..... Н.Кл. ? 53
9. Посмертна згадка/про Сталі-на/..... " 16, 4, 53
10. Великі події..... " 2, 7, 53
11. Англійський жарт..... " ? 54
12. Москва і Лондон - вороги світового миру..... " 27, 7, 54

51. Як пояснити чужинцеві? Що значить "беззастережно"? Н.Б. 23.2.63
52. Хто пожартував? На кого на-рікати? А як же з "Бульбюм"? " 16.3.63
53. Замість перестороги..... Св. 27.3.63
54. Про "нитку", "сорочку" та "меценатство"..... У.Ж. 13.4.63
55. Шоста збірка поезій Славу-тичв/рец./..... " 30.3.63
56. Може б і всім замовчати? Чи не запізно? Чому "інкотніто"? Н.Б. 6.4.63
57. Коли? Про яку неписьменність мова? Шо сталося?..... " 20.4.63
58. Д.Квітка має рацію..... Св. 2.5.63
59. Збірка творів священика/рец. на "Суд Божий"-о.П.Опаренка " 23.5.63

13. Комсомол і укр. молодь..... " 5.8.54
14. Деякі думки з приводу Собору" 14.10.54
15. Політична еміграція й укра-
інці..... " 25.6.54
16. За УЦРепрез. у Бразилії..... " 25.9.54
17. Про церковну терпимість..... " 30.9.54
18. Відкритий лист до укр. кат.
вікарія в Бразилії..... Хл. 24.10.54
19. Всесвітні події в укр. пресі
Н. Кл. 26.1.54
20. Брошура червоної патріархії " 2.12.54
21. За церковну єдність!..... Р. Ц. 11.12.54
22. Фальшивий патріотизм..... Н. Кл. 12.5.55
23. Бразилія і ССОР..... " 1.7.55
24. Лист-Благання до Владика УПЦ " 23.1.55
25. Чужа кров..... " 15.3.56
26. Скаменіється, п. Дніпровський! Хл. ? 56
27. Про молоко, батьків і молодь " 17.2.57
28. Про один куточок у газеті. Н. Кл. 15.8.57
29. На шляху до єдності УПЦ... Н. Шл. 29.7.60
30. Як тяжко бути укр. журналістом Пр. 1.12.60
31. Між "активом" і "пасивом" " 27.7.61
32. На тему преси..... Н. Шл. ? 61
33. Забобони чи виховання?..... Н. С. 9.61
34. Чи не пора?..... " " 9.61
35. Про мірило нашої жертвеннос-
ти..... Св. 21.9.61
36. Учитель - жертва несправед-
ливості..... " 6.10.61
37. Про "білих круків"..... " 27.10.61
38. Батьки і діти..... " 25.11.61
39. Про здібність говорити..... " 16.12.61
40. Чому інкогніто?..... " 22.12.61
41. Оплески..... " 12.1.62
42. "Твіст" і ми..... " 24.1.62
43. Проблема одиниць..... " 1.3.62
44. Якої заспівати?..... " 20.4.62
45. "Змова" батьків..... " 5.6.62
46. І заростуть травом цвинтарі " 13.6.62
47. Куток інтимних проблем..... " 14.7.62
48. Конкурс жіночої краси..... " 20.9.62
49. Де діти? Де батьки?..... " 6.2.63
50. Дешо про американські школи " 15.2.63
60. Я - не голодний..... " 11.6.63
61. 100 чисел "Ми і Світ"/реп./ " 22.6.63
62. Голосно чи пошепки? Кому ж
вірити? Політика?..... Н. Б. 15.6.63
63. "Псст! - Ворог підслушує". Св. 26.6.63
64. Війна чи мир? Паверс і його
жінка. Кеннеді-батько року. У. Г. 3.7.63
65. Просто і реалістично. Гаран-
тія нереплісти. Про "змову" " 10.7.63
66. Страх лікаря. През. Кеннеді й
американська історія..... " 24.7.63
67. Американські читачі. Цікава
летючка. Кавунні дині чи гар-
бузи?..... " 7.8.63
68. Слово - не горобець..... Св. 16.8.63
69. Манівці на обрії. Якщо це
права. Ложка льогтю..... У. Г. 21.8.63
70. "А світ такий гарний" - В.
Гайдарівського/реп./..... Св. 20.8.63
71. "О, бой! О, бродер!"..... " 24.8.63
72. Мистець і скромність..... " 31.8.63
73. Що на черзі? Тихою сапою..... У. Г. 4.9.63
74. Чи тільки жінки - раби? Ці-
каве оголошення..... " 25.9.63
75. Слава мудрому Хомі!..... " 9.10.63
76. Чому так нудно?..... Св. 15.10.63
77. Добра порада. Ради Бога, дру-
куйте далі!..... У. Г. 30.10.63
78. Страх і задріпість..... Св. 8.11.63
79. Це - жадна дрібниця!..... " 15.11.63
80. Віра в людину..... Н. Шл. 7.12.63
81. Хто вижен?..... Св. 12.12.63
82. Репрезентація чи квантіфака-
ція?..... " 14.12.63
83. Коли залзвонять дзвони?..... " 24.12.63
84. На колесах..... " 5.2.64
85. Доля демобілізованих в ССОР " 13. 2.64
86. Між небом і землею..... " 15.2.64
87. Умови і наслідки..... " 20.2.64
88. Не відкриваючи Америки..... " 25.2.64
89. Міт і дійсність/ред.ст./... " 27.2.64

90. Убозтво по-американськи.. Св. 28.2.64
 91. Наступ на душі віручух/р.с./" 29.2.64
 92. Про громадське харчування в Україні..... " 27.3.64
 93. Похорони..... " 13.5.64
 94. Коротко - найгаче..... " 23.5.64
 95. Респект і довір'я..... " 16.4.64
 96. Про міру завзяття..... " 28.5.64
 97. Діти на імпрезах..... " 8.8.64
 98. Акт голови держави чи партійного політикана..... К.Ф. 14.11.64
 99. Про слуг антихриста..... " 14.11.64
 100. "Скарга майбутньому" - Д.Гумєнної/реч./..... Св. 18.11.64
 101. Не в долярках справа..... Н.Ш. 21.11.64
 102. Проблема молоді чи старших? К.Ф. 21.11.64
 103. Дівна подібність..... " 21.11.64
 104. На смерть полковника/МельникуН.Ш. 28.11.64
 105. Інформувати чи й формувати? К.Ф. 28.11.64
 106. Створімо фільм про Україну! " 5.12.64
 107. Дорадники, дорадники..... " 12.12.64
 108. Нас і справді тяжко зрозуміти " 12.12.64
 109. Цікаві відповіді на цікаві питання..... " 19.12.64
 110. Відкрийте кордони для справжніх туристів!..... " 9.1.65
 111. Слово до біографів..... Св. 13.1.65
 112. За "круглий стіл" у власній хаті!..... К.Ф. 16.1.65
 113. Об'єктивні враження безпарт. журналіста..... " 23.1.65
 114. Апелль одного адмірала..... " 30.1.65
 115. Вони бояться згубити волю..... " 30.1.65
 116. "Супер" і його абсурди ч.1..... " 6.2.65
 117. Доля редактора..... Св. 9.2.65
 118. "Супер" і його абсурди ч.2. К.Ф. 13.2.65
 119. Велика преса і В'єтнам..... " 20.2.65
 120. Історія може повторитися..... " 27.2.65
 121. Фантастична теорія - божевіль-

- ровів!..... " 31.7.65
 151. Заробивши на ваканціях..... Св. 7.7.65
 152. Занедбана ділянка нашої визвольної політики/ред.ст./К.Ф. 7.8.65
 153. Про нас не забувають..... " 14.8.65
 154. Промивання мозків майбутнім вокал..... " 21.8.65
 155. Наступ змовників на Каліф. " 28.8.65
 156. Без фантазії й упереджень /про поїздки туриста в Укр. " 28.8.65
 157. За збереження майбутньої еліти!...../ред.ст./..... " 4.9.65
 158. Як з "Правди" визирає правда..... " 4.9.65
 159. За популяризацію імені Марусі Бек!..... " 11.9.65
 160. У відповідь читачам..... " 18.9.65
 161. Амнестія - чергова советська провокація...../ред.ст./..... " 25.9.65
 162. Розвінчують ідола/Про Кінга/" 25.9.65
 163. Інформувати треба правдиво " 2.10.65
 164. Зупиніть і - подумаймо! " 9.10.65
 165. Рим колись і світ сьогодні " 16.10.65
 166. Діяти, а не лише мріяти/ред.ст." 23.10.65
 167. Чудернацька"поетична призма" поетеси/про В.Вовк/..... " 23.10.65
 168. Юрій - Джордж..... " 30.10.65
 169. Рафінований трюк Кастра..... " 6.11.65
 170. Партійна печеня інтернаціональних гребкопалів..... " 20.11.65
 171. В обороні ланакхид..... Св. 23.11.65
 172. Справедливе обурення амер. народу..... К.Ф. 27.11.65
 173. Паутиння навколо Ронезіі. " 4.12.65
 174. Студенти відповідають..... " 11.12.65
 175. Чемність і солідарність журналістів..... " 18.12.65
 176. Чи ми - найгірші?..... " 25.12.65
 177. Чи тільки"бізнес"?.... К.Ф. 8.1.66

- на практика/ред.ст./..... " 27.2.65
 122. Виказка..... Св. 27.2.65
 123. Молоді американці проти ко-
 мунізму..... К.Ф. 6.3.65
 124. Дещо про культуру співа..... 6.3.65
 125. Майбутнє Об'єднаних Націй... " 13.3.65
 126. "Екран" - справжній екран/рец./Св.123.65
 127. Про "багату" і "бідну" Укра-
 їну..... К.Ф. 20.3.65
 128. У пошуках консерватизму..... " 27.3.65
 129. Цікавий голос жидів-антисію-
 ніста..... " 27.3.65
 130. Як питають - так відповідають" 3.4.65
 131. "Советизація" звідусіль..... " 3.4.65
 132. Чужинець боронить укр.ім'я. " 10.4.65
 133. Апатія - погана ознака... " 17.4.65
 134. Чи справді хочуть купити мир?" 24.4.65
 135. Безпечні "неутралісти"..... " 1.5.65
 136. Що після В'єтнаму?/ред.ст./ " 1.5.65
 137. Співкери-пропагандисти... К.Ф. 8.5.65
 138. Питають: Чому?..... " 15.5.65
 139. І газету читати - треба
 вміти..... " 15.5.65
 140. Жонгливання "більшістю". " 22.5.65
 141. Дещо про "Мінутменів".... " 29.5.65
 142. Стівір в одному напрямку. " 5.6.65
 143. Шляхом "самокомунізації" " 12.6.65
 144. Забава - католицька чи
 православна?..... Св. 17.6.65
 145. Голоси "малої преси".... К.Ф. 19.6.65
 146. Президент потребує під-
 тримки..... " 26.6.65
 147. Про директивів і хористів"
 світової змови..... " 3.7.65
 148. Гарні новелі без "тепі-енд" Св.
 /Л.Коваленко." Дві краси"/рец. 16.7.65
 149. За ясну поставу до пробле-
 ми зустрічів/ред.ст./..... К.Ф. 17.7.65
 150. За боротьбу ідей, а не на-
 178. "Мир на землі"..... " 8.1.66
 179. Наші скарби/про оляг/. Св. 8.1.66
 180. Слово мектеб читачі.... К.Ф. 22.1.66
 181. "Ду ю лайк волка?"..... Св. 22.1.66
 182. Тривожні голоси каліфор
 нійської преси..... К.Ф. 29.1.66
 183. Чого не сказав президент?" 29.1.66
 184. Це одна "неконституційність"
 - Від цієї статті починаючи, всі мате-
 ріали автора вміщуються одночасно в 2
 газетах - К.Ф. і В.С. Дати вміщення по-
 дано тут за "Вільним Світом" з відзначен-
 ням двох днів від дати "К.Ф." /наперед/
 КФ/ВС 14.2.66
 185. Ворогові - в альбом... " 14.2.66
 186. Як живуть негри в ЗДА. " 14.2.66
 187. Забувши про все на світі Св. 4.2.66
 188. За відродження і перерод-
 ження!..... КФ/ВС 21.2.66
 189. Три книжки на угроблення " 28.2.66
 Молоді,..... " 16.2.66
 190. Дещо про "махання кулака-
 ми"..... Св. 25.2.66
 191. Український кореспондент
 192. Це свхвалюємо/про "змову"
 в "Свободі"/..... КФ/ВС 28.2.66
 193. "Згвалтовані" яничари.... " 7.3.66
 194. Ім'я Т.Шевченка - в маси
 чужинців!..... " 14.3.66
 195. Хто винен - Гетьман чи
 Петлюра?..... ред.ст.... " 21.3.66
 196. Чорні плями світлого неба " 21.3.66
 197. Ляни червоного Китаю/р.с. " 28.3.66
 198. Голос американизму..... " 28.3.66
 199. Про "чорну неправду" і
 "чортків-хоронителів".... " 4.4.66
 200. Про некрологи..... Св. 19.3.66
 201. Жидівський "антисемітизм" КФ/ВС 19.3.66

253. А на оплески час був? КФ/ВС 5.12.66
 /ред.ст./..... КФ/ВС
 254. Геть із церковними за- " 5.12.66
 савами з пиятикою!.....
 255. Карикатуристи - теж жур " 19.12.66
 налісти.....

/ПРОДОВЖЕННЯ ДИВ.У ВИЩІЛІ :

"1967 РІК - СТАТТІ"
 ==
 =====

РЕПОРТАЖІ

202. Дивна присмітність..... 11.4.66
 203. Ше раз про яничарів..... 18.4.66
 204. Жінка..... 18.4.66
 205. Квіти..... Св. 13.4.66
 206. За популяризацію культур- 25.4.66
 них діячів на еміграції! КФ/ВС
 207. "Нові погляди" на мораль. 2.5.66
 208. Студенти вимагають..... 2.5.66
 209. Пронісись, Америку, бо -
 агинеш!..... 9.5.66
 210. У відповідь читачам..... 16.5.66
 211. Звертаймо заблуканих овець" 23.5.66
 212. Як нищать демократію в Аме-
 ричі..... 30.5.66
 213. Подкаж автора..... 6.6.66
 214. Почуття меншевартости чи 6.6.66
 безвартости?..... 13.6.66
 215. Світ очима українця/радіо- 20.6.66
 промова ч.1/..... КФ/ВС
 216. Українські ветерани... КФ/ВС
 /ред.ст./
 217. Цінна наукова праця/реп/ 20.6.66
 /про духовні впливи Ки-
 сва - д-ра Корчмарика/
 218. Світ очима українця/ра- 20.6.66
 діокоментар ч.2/.....
 219. Світ очима українця/ра- 27.6.66
 діокоментар ч.3/.....
 220. У червні 25 років тому " 27.6.66
 /ред.ст./.....
 221. Дрібні промахи великої ваги..... 4.7.66
 222. Світ очима українця/ра- діокоментар ч.5/..... 11.7.66
 223. Коли бракує лицарського виховання..... 11.7.66
 224. Про агресію та лешо ін- ше/відповідь Ю.Мовчаноні 25.7.66

256. Перші кроки..... Дзв. 3.53
 257. Революція в Росії..... Н.Кл. ? 53
 258. Поможі їм, Боже!..... Дзв. 7.53
 259. Ольга-шпигунка..... Н.Кл. 17.9.53
 260. Жалібне віче в С.Пауло. 26.10.53
 261. Додаток про 1-й Собор. " ? 54
 262. Вл.Іван у Бразилії..... " 8.7.54
 263. Два моменти..... " 22.7.54
 264. Куртіба - центр..... " 9.54
 265. ХОС вітає владика Івана " 9.9.54
 266. І приємно і прикро..... У.Д. 25.11.54
 267. Сгляд укр.Життя в Бразилії.Н.Ш. 8.10.54
 268. Собор УАПЦ в Бразилії. Н.Д. 28.10.54
 269. Перший свящ.рум.церкви. Дзв. 11.54
 270. На спільному шляху..... В.УАПЦ 11.12.54
 271. Історія однієї галерії. Н.Кл. 13.1.55
 272. І сталося чудо Боже..... " 3.3.55
 273. Із церковного життя.... Дзв. 3.55
 274. Слідами Св.Апостола.... 4.55
 275. День Т.Шевченка в Т-ві "Соборність"..... Н.Кл. ?
 276. Слідами 3-го З'їзду УАПЦ " 28.2.57
 277. Україна очима бразилійців" 11.4.57
 278. Слідами Церковних Соборів"

225. Отаманщина посадика..	"	1. 8.66	18. 4. 57
226. Засуджуємо, протестуємо, але.../ред.ст./.....	"	1. 8.66	25. 4. 57
227. Комуністи використовують соціалізм/ред.ст./.....	"	8. 8.66	23. 5. 57
228. Чи це показ "усамостійнення"?.....	"	8. 8.66	8. 57
229. Шляхом обміну думками /відпов. ч.2 Ю.Мовчанові/.....	"	15. 8.66	5. 59
230. Миротворець чи визволитель?.....	"	29. 8.66	4. 5. 58
231. Війна, революція чи Визвольні змагання?./ред.ст."/.....	"	29. 8.66	3. 58
232. Патлаті "пророки".....	"	5. 9.66	4. 58
233. За що боролися вони? /ред.ст./.....	"	12. 9.66	58
234. Лешо про мову газет...	"	12. 9.66	58
235. Дві тенденції.../ред.ст."/.....	"	19. 9.66	58
236. Забута Європа.....	"	26. 9.66	58
237. Євшан-зілля в чужій мові/ред.ст./.....	"	26. 9.66	58
238. Дивогляди демократії і вічні опозиціонери.....	"	3. 10.66	59
239. Про звичайну арифметику Св.	"	4. 10.66	29. 12. 60
240. Колегам у відповідь/на статтю в "У.Г."/.....	"	Кф/ВС	17. 2. 61
241. Не мовок єдинок/ред.ст./.....	"	10. 10.66	17. 2. 61
242. Чи знаєте ви?/про "В.С."/.....	"	10. 10.66	2. 9. 61
243. Читаймо часопис уважно!	"	17. 10.66	15. 8. 61
244. Формоза - басігон свободи	"	24. 10.66	28. 10. 61
245. През. Джансон і УЖКА/ред.ст."/.....	"	24. 10.66	29. 8. 61
246. Нова ера залізняка.....	"	31. 10.66	1. 9. 61
247. Ялова брошура/"Антисем. укр. націонал.-сов. вид."/.....	"	7. 11.66	7. 9. 61
248. "Чорна" сила чи червона?	"	7. 11.66	9. 9. 61
249. Понадпартійна газета/ред."/.....	"	7. 11.66	21. 9. 61
250. Після виборів у ЗДА/ред."/.....	"	21. 11.66	29. 9. 61
251. "Гуманістськ" нац. комунізму	"	21. 11.66	
252. Приятелі і вороги ворога	"	28. 11.66	
279. "-----"	"		
280. "-----"	"		
281. На східних солідаристів "	"		
282. Лешо з Бразилії..... М.Св.	"		
283. На благословенній Влади-кою землі..... УГСЛ.	"		
284. Замість слова на прощання Хл.	"		
285. Перший тиждень у США..... Н.Кл.	"		
286. Лист з Трентону ч.1.....	"		
287. "-----" ч.2.....	"		
288. "-----" ч.3.....	"		
289. "-----" ч.4.....	"		
290. "-----" ч.5.....	"		
291. "-----" ч.6.....	"		
292. "-----" ч.7.....	"		
293. Концерт Олени Задорожної "	"		
294. Лешо з Каліф. Заснованому ЖК Пром	"		
295. Нова укр. твердиня/дім УКС Св.	"		
296. "Наше слово"-перша ластівка Н.Ш.	"		
297. У 10-ліття сестрицтва... Св.	"		
298. Вісті з Каліф. Два моменти одного життя. Живий журнал ч.1. Госте громада..... Св.	"		
299. Академічний векар в Лос Ан джелесі/присв. Т.Шевченкові "	"		
300. Лист до Релакції..... Н.Ш.	"		
301. Новий уряд УКО в Лос Андж. Св.	"		
302. Голівуд проти комунізму...	"		
303. Антикому.н. тиждень. Священик у ніч. клубі. Згинуло 3545 "	"		
304. Церковний соборчик. Репрезентаційний хор.....	"		
305. "Ричфільд - Окей!".....	"		
306. Школа антикомунізму.....	"		
307. Іван Грозний убив свою жінку. УЛМОК. 50-ліття творчости В.Ємця.....	"		
308. Якщо застра війна. Українська преса в Каліфорнії.....	"		

309. Свято Мазепи в Лос Андж.... Н. Кл. ? 59
310. З нагоди 40-ліття УПЦ.... Св. 26. 10. 61
311. Сан-Дієго протестує. Живий Журнал ч. 2..... " 3. 11. 61
312. Згадуючи Листопад. М. Новак хворий. А. Кринок у Лос Андж. " 25. 11. 61
313. Імпреза укр. молоді в Л. Ан. " 5. 12. 61
314. Квілеийній вечір проф. В. Омця " 16. 12. 61
315. 10 літ парафії Св. Андрія. Відзначили 50-ліття діяль- ности В. Ямця. За превентив- ну війну будують церкву.... " 27. 12. 61
316. Різдво на фабриці..... " 30. 12. 61
317. Святочна академія в Л. Андж. " 8. 2. 62
318. Молодь перед чужинцями. Союз Українок - Шевченкові. "Ре- кордова". Маланка. З життя кат. парохії..... " 23. 2. 62
319. Сплачено останній борг.... " 24. 3. 62
320. Річні збори УКО. Укр. вистав- ка в бібліотеці. Свято спа- лення "моргелжу"..... " 30. 3. 62
321. Укр. Служба Бога в телевізії. Вечір пам'яті М. Леонтовича. " 4. 4. 62
322. Шевченківське свято в Каліф. " 20. 4. 62
323. Свай - до свого..... " 28. 4. 62
324. Курс писанок у Лос Анджелесі " 4. 5. 62
325. Україна - темою шкільноґу праці..... " 5. 5. 62
326. Відкриття нової церкви в Л. Андж. Хор "Кобзар" у небезпеці " 15. 6. 62
327. День Матері в Каліфорнії.... " 22. 6. 62
328. Вечір творчости А. Криняка. " 28. 6. 62
329. Криза перемагається/молоть/ " 3. 7. 62
330. Свято Героя у Лос Анджелесі " 17. 7. 62
331. Срібне весілля п-ва Божжів " 28. 7. 62
332. Тиждень Поневолених Націй.. " 31. 7. 62
333. Осінні вечорниці в Л. Андж.. " 2. 8. 62
361. Музична студія Лесі Кури- ленко-Вахнянин..... " 7. 7. 64
362. З відлидн Гол. Предс. УНС. " ? 10. 64
363. Укр. відпід респ. партії. 1-во інженерів. На захист поневоленних націй..... " 5. 11. 64
364. Інтернеціональна виставка: Листопадава імпреза..... " 17. 11. 64
365. Із залі засідань УВАН у Лос Анджелесі..... К. Ф. 6. 11. 65
366. Бразилійські українці за працюю..... " 25. 12. 65
367. З Бразилії в Америку пішки " 15. 1. 66
368. Укр. прапор на радушї Л. Анд. " 5. 2. 66
369. Дві важливі події - в огні " 5. 2. 66
370. Бл. п. Іринка Куданович..... " 5. 2. 66
371. Бл. п. Павло Миколайчук.... " 14. 2. 66
372. Понеділок метеором через Каліфорнію..... КФ/ВС 9. 5. 66
373. Діти - Петлярі..... " 6. 6. 66
374. Вшановують поета/М. Шербага " 20. 6. 66
375. У студії Лесі Куриленко. " 4. 7. 66
376. Клопти польського 1000- ліття. "Чорна сила"..... " 1. 8. 66
377. В. Авраменко в Каліфорнії " 15. 8. 66
378. Німецький граф обурюється " 22. 8. 66
379. Знову появилсь "Екран".... " 29. 8. 66
380. Після заворушень - фести- валь..... " 29. 8. 66
381. Великий відсоток менталь- но хворих..... " 29. 8. 66
382. Кому допомагає калі. унів. " 29. 8. 66
383. У справі редакц. листування " 5. 9. 66
384. Так реагують патріоти..... " 19. 9. 66
385. Вони чекають війни..... " 19. 9. 66
386. За національний об'єкт "Круглостольників"!..... " 14. 11. 66
387. Щільне видання українських

334. Школа танків у Гіри..... Св.
 335. На смерть ген. Смельянови
 ча-Павленка. Сан-Дієго. Хор
 "Кобзар" перед американця
 ми. 70-ліття о. А. Мірошенка " 8.11.62
 336. Хор "Кобзар" у телевізії... " 23.1.63
 337. День Укр. Державности..... " 15.2.63
 338. Вишивані вечерині..... " 1.3.63
 339. Слово Тараса" в Лос Андж. " 8.5.63
 340. Сотн. П. Шмалій помер у Л. А. " 6.6.63
 341. З укр. життя/УКО в Л. Андж. " 18.6.63
 342. Яр Славутич у Лос Анджелесі " 3.7.63
 343. Веселій Лос Анджелес/ревія/ " 11.7.63
 344. Свято Матері. Квілей інж. Л.
 Романюка. Героям - слава! " 16.7.63
 345. Луждих Поневолених Націй. " 25.7.63
 346. На собачому цвинтарі.... Н. Ш. " 17.8.63
 347. У 30-ліття голоду в Укра-
 їні. Поховали полк. Деркача Св. " 14.9.63
 348. Отець Іриней Готра в Каліф " 19.9.63
 349. Чайний вечір "Кобзаря"... " 24.10.63
 350. Кредитівка. Квілей організ.
 життя. Укр. відділ публ. бібл.
 Привітання "Свободі". Квілей
 комп. Г. Китаєстого..... " 7.11.63
 351. Листопад у Лос Анджелесі. " 27.12.63
 352. "Кобзар" знову в телевізії " 4.2.64
 353. Каліфорнія відзначає 70-
 ліття УНСовоу..... " 13.5.64
 354. Шевченківський ювілей..... " 13.5.64
 355. Совзова імпреза в Л. Андж. " 19.5.64
 356. День Матері в Лос Анджел. " 23.5.64
 357. Річні збори УКО. Популярний
 коментарист. Відділ 257 у 70
 ліття УНС. Мист. виставка В.
 Баласа. Українці в ам. політи-
 ці. Українці Лос Анджелесу -
 до Вашингтону..... " 27.5.64
 358. Навколо "Веселого Лос Анж" " 4.6.64
 359. Успіхи нашої молоді/Б. Божик " 17.6.64
 360. "Тризуб" у Лос Анджелесі... " 2.7.64

- свангеликів..... " 14.11.66
 388. Розумний голос рабина.... " 14.11.66
 389. Цікава ідея одного перед-
 платника..... " 5.12.66
 390. Владика Олександр у Лос
 Анджелесі..... " 12.12.66
 391. Надіслані видання: "Палкі
 серця" - Р. Вололимира, "Що
 варто знати" - Ю. Мовчана і
 брошура СВУ.../реп.-реп./.. " 12.12.66
 392. Справжній Франківський
 вечір..... " 19.12.66
 393. Приклад справжнього аме-
 риканізму..... " 31.10.66

ПРОЛОВЖЕННЯ ЛИБ.У ВІДДІЛІ:"1967-РЕПОРТАЖІ"

РЕДАКТОРСЬКА ПРАЦЯ

СТАТТІ У РЕДАГОВАНИХ АВТОРОМ ОРГАНАХ

- "ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТОК"
 ТИЖНЕВИК У САН ПАУЛО/БРАЗІЛІЯ/-циклостиль.
 від 5.12.53 до 25.4.54
394. Відповідь на одного листа.... 5.12.53
 395. Правду кажучи, вільний світ ка-
 пітулес..... 19.12.53
 396. В. Душник у Сан Пауло..... 15.1.54
 397. Конференції, конференції..... 28.2.54
 398. Горілка - ворог укр. еміграції
 в Сан Пауло..... 28.2.54
 399. У справі пресфонду..... 14.3.54
 400. Лист-звернення до читачів.... Великд. 54

"БРАТЧИК"

- ЦЕРКОВНИЙ МІСЯЧНИК Б-ВА СВ. АРХ. МИХАЙЛА
- при парафії Св. Володимира в Сан Пауло -
від квітня 1955 до 1959 р./26 чисел/
401. У чому, власне, наше лихо? Велик. 55
402. До 10-річчя смерті Гетьм. 1, 5, 55
Павла..... 26, 5, 55
403. Що таке парафія і братство.. 5, 6, 55
404. Панахида по національних ге- 5, 6, 55
роях..... 5, 6, 55
405. Величавий шлюб наших вірних. 12, 7, 55
406. Всі сили на викінчення будови 12, 7, 55
407. Св. Ап. Петра і Павла..... 14, 8, 55
408. Наше становище..... 14, 8, 55
409. Будьмо вірні!..... 4, 9, 55
410. У День Хрещення України..... 2, 10, 55
411. Власними мозолями..... 2, 10, 55
412. Прикра подія в Озаско..... 11, 55
413. Слово до україн. батьків..... 11, 55
414. День патрона нашого Б-ва..... 12, 55
415. Дещо про церковні громади... 12, 55
416. Як довго? - Досить!..... 12, 55
417. Інформація про події в Озаско 12, 55
418. Небувала вчистість..... 12, 55
419. Найактуальніше..... 3, 56
420. Наш незабутній Тарас..... 3, 56
421. До праці!..... Велик. 56
422. Ідучи до вікця..... Велик. 56
423. Христос Воскрес! - Воскресне 7, 56
Україна!..... Велик. 56
424. За Патріярха УПЦеркви!..... 7, 56
425. Цікавий переказ..... 7, 56
426. Геть з вічням "ніколи"!..... 7, 56
427. Так говорить історія..... 8, 56
428. Важливе..... 8, 56
429. Прекрасна книга/спог. о. Білона/ 8, 56
430. До Дня Хрещення України/вірш/ 8, 56

453. Соловейко з іменем Ія. Відгуки на зміни в "Свободі"..... 2, 3, 65 /та інш. дрібні вістки - разом 6 рубрик/

"УКРАЇНЦІ НАД ПАЦИФІКОМ"

МІСЯЧНА СТОРІНКА В "СВОВОБІДІ"

454. Нова сторінка історії Заходу бер. 65
455. Нарешті - театр! /Назар Стод. / " 65
456. За всекаліф. здвиг-зустріч!... 65
457. Дитяча струнна оркестра..... 65
458. Зустріч громадянства з інжен. 65
459. Тепер - слово за нами. Каліфорн дрібні матеріали..... трав65
460. /ше одна сторінка, задублена при пересилці в Каліфорнію/..... ? 65

"ВІСТІ УКО"

- МІСЯЧНИК-БЮЛЕТЕНЬ УКР. КУЛЬТ.-ОСВЕРЕДКУ в Лос Анджелесі, Каліф. - від квітня 1965 р. починаючи/продовж. далі/-до кінця 1967 р. вийшло 20 чисел/одне з них під ред. іншого редактора/
461. За контакт з громадою!..... ч. 1. 65
462. На фоні заг. зборів..... " "
463. Кредитівка. Приклад, гідний нас- лідування та інш. дрібні нот.. " "
464. Збірка експонатів укр. мист.. ч. 2. "
465. Суд Чести при УКО та інш. дрі- бні вістки..... " "
466. Звернення. Свято Героїв. Нотатки" 3. "
467. Шоб виховати добрих дітей.. ч. 4. 65
468. За згуртування мист. сил.... ч. 5. 65
469. Перед новим шкільн. роком... ч. 6. 65
470. За успішну працю. Хроніка.... ч. 7. 65

471. Кампанія за передплати. Хрон. ч. 8 . 65
 472. Хроніка. Святі. нотатки. Повід. ч. 9 . 65
 473. Наше майбутнє. Сила рідних традицій. Хроніка. ч. 10 . 66
 474. Підсумки минулого року. На ратуші Л. А. - укр. прапор. Хроніка. Нотатки. ч. 11 " "
 475. Заг. річні збори. Слідами заг. зборів. Великодні нотатки. ч. 12 " "
 476. Від редакції. Звернення. ч. 15 . 67
 477. До нагаднання крашої співпраці. Розбудовуємо "Кобзар". Хроніка. Нотатки. ч. 16 " "
 478. Наші зв'язки. Про бібліотеки. Звернення. Хроніка. Нотатки. ч. 17 " "
 479. Українці в день народження Лос Анджелесу. Хроніка. ч. 18 " "
 480. 25-ліття УПА. Хроніка. ч. 19 " "
 481. До великого діла! Хроніка. ч. 20 " "

/Продовження буде в 1968 р./

Ф Е Й Л Е Т О Н И -- **Г У М О Р Е С К И**
 /Також "З КАЛІФОРНІЙСЬКОГО ЩОДЕННИКА"/

482. Дідове щастя. Н. Кл. 17. 8. 50
 483. Ведмідь на вухо наступив " ? 50
 484. Крах кохання. " 5. 10. 50
 485. Кум Омелько. " 16. 11. 50
 486. Прокляте слово. " ч. 35/779 " "
 487. "Вички" в новітній історії. 18. 1. 51
 488. Шоб ти здох! " 13. 9. 51
 489. Після промови. " 6. 9. 51
 490. "Пуша віла". " ? 51
 491. "Растяжімос понятіє". " 27. 12. 51
 492. Кернський і Чорне Море " " 3. 1. 52
 493. Дід Остап політикує/про "о", "і" та "абияк". " 1. 5. 52
 494. Дід Остап/про Америку і сказаних собак/.... " 26. 6. 52

431. Храмовий День Св. Волод. параф. 8. 56
 432. У День Св. Покрови. 10. 56
 433. 4 роки Б-ва Св. Арх. Михаїла. 11. 56
 434. Листопад. 11. 56
 435. На шляху до об'єднання. 11. 56
 436. Вперше і - востаннє. 1. 57
 437. Що таке УАПЦ. Велик. 57
 438. 1957-й - вирішальний рік. 3. 58
 439. Чому Собор у Сан Пауло?
 440. Заключне слово редактора до читачів "Братчика". 3. 58
 441. Слідами 3-го З'їзду УАПЦ/попер. матеріал, вмішений після візду/Велик. 58
 442. За єдність повну, цілковиту! /за тимч. редакторством автора/. День Св. Волод. ... 59

"Г О Л О С **Б Р А Т С Т В А"**

ЦЕРКОВНИЙ МІСЯЧНИК Б-ВА СВ. КІРІЯ /5 чисел/
в Трентоні, Н. Дж. - черв.-жовт. 1958

443. Шляхом самоудосконалення. 6. 58
 444. Напередодні півріччя зборів. 7. 58
 445. Засали Братства. 8. 58
 446. Слідами заг. зборів парафії. 9. 58
 447. Широ й відверто кажучи. 10. 58

"ВІСТІ З НАД ПАЦИФІКУ"

РУБРИКА В "СВОБОДІ" - Америка -
12. 12. 1964 - 2. 8. 65

448. Американки у вишиваних сукнях. 12. 12. 64
 449. Яр. Стецько в Каліфорнії. 31. 12. 64
 450. Зустріч любителів мистецтва. 31. 12. 64
 451. Голова АНВ у Лос Анджелесі. 23. 1. 65
 452. Події в церк. громадах Лос Ан. Просфора "Кобзаря". Нові члени УНС. 9. 2. 65

495. "Кізики ніжки".....	"	15.1.53	557. Випалок чи щось інше?ч.1	"	9.4.50
496. Відмівка.....	"	16.4.53	558. "Ми вам не віримо".....	"	28.4.50
497. Петро й Юхим.....	"	26.4.53	559. Випалок чи щось інше?ч.2	"	21.4.50
498. Дід Остап політику/або	"		560. Вільний птах у неволі..	"	12.5.50
черчиль чудить./.....	"	26.5.53	561. Вогник.....	"	27.7.50
499. Дід Остап/про побру маму	"		562. Мало не вкрав.....	"	3.8.50
й індійськ.прем'єра/....	"ч.27/978"		563. Осінньої ночі.....	"	28.9.50
500. Літній театр.....	"	20.8.53	564. Золотий ланцюжок.....	"	ч.8/750
501. Прочуханка.....	"	26.10.53	565. Мати.....	"	7.9.50
502. Дід Остап/про москалів і	"		566. Дай, Боже!.....	"	5.4.51
смажених птахів/.....	"	10.6.54	567. Христос Воскрес, хлопчиську"	"	26.4.51
503. Як я паном генераліс.став"	"	18.7.54	568. За що?.....	"	24.5.51
504. Дід Остап/про пана магiстра/	"	22.7.54	569. Хибний сустан.....	"	? ?
505. Шо таке куріння.....	Н.Кл.	7.4.55	570. Хришенник.....	"	Кал." 51
506. Чи то була дурниця?Н.Кл.	59Н.Шл.	3.8.60	571. Жебрак.....	"	Н.Кл.13.12.51
507. "Но туди!".....	"59"	3.8.60	572. Випалок чи щось інше?ч.3	"	3.1.52
508. Через Панам.канал....	"59"	19.8.60	573. Отче наш.....	"	Дзв. 9.52
509. Лос Анджелес-перші вра-	"		574. Лист до невід.амер.воякаН.Кл.	"	53
ження.....	"	22.1.60	575. П'ятка.....	"	Дзв. 6.53
510. Шо таке Голівуд?.....	"	? ?	576. Лист до друга-однокліасн.	"	10.54
511. Лешо про амер.негрів.....	"	29.1.60	577. Тітка Горпина.....	"	Н.Кл30.12.54
512. День Поляки в Голівуді	"	29.1.60	578. Пошукує земляка.....	"	? ?
513. Де ж п'як - пікнік!.....	"	26.2.60	579. Петлюрівець.....	"	Юн.Світ 8.56
514. Парки і боми.....	"	5.2.60	580. Після вечірні.....	"	Ми і Світ1257
515. На делікатну тему.....	"	12.2.60	581. Собачка.....	"	Кал.Н.Кл. 58
516. Хай живе дош!.....	"	12.2.60	582. Лямпадка.....	"	
517. Екскюз чи соррі?.....	"	1.2.60			
518. Досить про жінок!.....	60	21.3.60			
519. Жили і ми в Америці....	"59"	28.2.60			
520. Гаррап!.....	"59"	22.2.60			
521. Між доляром і традицією"	60	"			
522.У пошуках відпущення."60	"	7.3.60			
523. Шо це - скупість?.....	"60	8.4.60			
524.3 Каліф.шод./уривки/..	"60	30.5.60			
525. Горить!.....	"60	22.7.60			
526. Парляментарний спір.....	"	22.7.60			
527. Про шило і швайку.....	"	2.9.60			
528. Якось та буде.....	"	5.9.60			
529. Все добре - а як з працею?Н.	Кл.	24.11"			

П О Е З І І

583. Журба.....	Н.Кл.	17.2.50
584. Надія.....	Пр.	15.3.50
585. Батькові.....	Н.Кл.	24.3.50
586. Весна.....	"	21.4.50
587. Дружині.....	"	? 50
588. Матері.....	"	4.5.50
589. Братові.....	"	28.9.50
590. Мрії в чужині.....	"ч.	16/760
591. Ліні про.....	"	30.6.50
592. На чужині.....	"	30.10.50
593. Поет і солдат.....	"	7.12.50

530.	Немає раю на землі.....	Н.Шл.	24,1260
531.	Вони все можуть.....	"	28,8,61
532.	У лікарні.....	Н.Кл.	27,2,61
533.	Американським "східняком" в альбом.....	Пром.	2,3,61
534.	Про мелодію і демократію Н.Кл.	9,3,61	
535.	Досить хвалити!.....	"	17,8,61
536.	На відкритті.....	Н.Шл.	18,3,61
537.	Ваканції по-американськи Н.Кл.	Шл.	128,61
538.	Протокол заг.зборів Н.Кл.	61"12,8,61	
539.	"П'яту" — і баста!.....	Пром.	23,3,61
540.	Наші забульки.....	Н.Шл.	22,4,61
541.	Майже... без штанів.....	"	17,6,61
542.	Лотадливий москаль.....	Пром.	22,6,61
543.	Лосять по... тів.....	Н.Шл.	22,6,63
544.	Акціонтова грамота.....	Св.	20,12,63
545.	Легроші — вському голова	Н.Шл.	12,12,64
546.	"Мух" літає.....	"	19,12,64
547.	Соррі, зачнено!.....	"	7,1,65
548.	Невдала порада.....	"	13,2,65
549.	Баняк би їй на голову!	"	27,2,65
550.	Шоб не спізнитися.....	Св.	9,3,65
551.	А молодість не вернеться Н.Шл.	27,3,65	

СТАТТІ В ЧУЖОМОВНИЙ ПРЕСІ

552.	Хоче СССР миру чи війни/в порт.мові/ 7.6.59—"А Есташпа", С.Пауло, Бразилія.
553.	Патріотизм демокр.і комун.режиму/в порт.мові/"А Есташпа", С.Пауло, Браз.
554.	Пінлізм в інтернаці.політиці/порт.мов/ журнал "А Кандеа" С.П.Бразилія..4,59

НАРИСИ — СПОГАДИ

КОРОТКІ ОПОВІДАННЯ

555.	Останній привіт.....	Н.Кл.	24,3,50
556.	Празда.....	"	2,4,50

594.	Батьківщині.....	Пр.	?
595.	Новорічні думки.....	Н.Кл.	?
596.	"Лавоночі".....	Дзв.	4,51
597.	Хай ключ твій личе!.....	Н.Кл.	ч.20/764
598.	Ковилі.....	"	?
599.	Молитва українця.....	Кал.Пр.	52
600.	Не плач, українно!.....	"	52
601.	Річка та Озеро/байка/.....	Н.Кл.	1,5,52
602.	І даче віншюю.....	"	26,1,53
603.	Чи простити?.....	Р.Ц.	7,8,54
604.	Воскресіння Твоє.....	Дзв.	4,55
605.	До Дня Хрещення України	Бр.	8,56
606.	Було колись.....	Р.Ц.	Велик'56
607.	Воскресіть!.....	Дзв.	5,56
608.	Моя задрість.....	Ю.С.	9,56
609.	Сосурі.....	І.Л.	12,53
610.	Тобі, Гетьмане!.....	Б.	60
611.	Була зима.....	Н.Шл.	14,3,60
612.	На Тройцю.....	Н.С.	5,61
613.	Одна.....	Н.Шл.	15,7,61
614.	Кобза.....	Б.	61
615.	В очух — веселка.....	Св.	5,11,61
616.	Зима в Каліфорнії.....	Св.	31,1,62
617.	Привіт 25-й конвенціїУНС	"	15,5,62
618.	І тут — і там.....	"	25,5,62
619.	Масстрові Божикові.....	"	28,7,62
620.	І ти скоро пізнаєш/дружині/"	"	27,9,62
621.	Ти не слухай!.....	-----	-----
622.	Божа зірка/63/.....	-----	-----
623.	Паствушок/63/.....	-----	-----
624.	Велика Ти.....	Св.	13,4,63
625.	Братові/Зрадуючи 33-й/.....	"	13,8,63
626.	"Свободі" в 70-ліття.....	"	14,9,63
627.	Зоря волі всміхнеться.....	"	4,1,64
628.	Мені однаково.....	Н.Шл.	22,1,64
629.	І знов — Різдва/64/.....	?	?
630.	І він — воскресі!.....	Св.	2,5,64
631.	Навчіть мене, Мамо!.....	"	9,5,64

632. Героям.....	"	29.5.64
633. Терасе!.....	"	27.6.64
634. Осінь.....	Н.Шт.Т.	1.1.64
635. Устусе, не сумуй!.....	К.Ф.	21.11.64
636. Смолоскип/Вандери/.....	Ш.П.	13.12.64
637. Прошуміли давно.....	Св.	16.2.65
638. Слово про Батька.....	"	23.6.65
639. Листопадний Львів.....	К.Ф.	30.10.65
640. Бенкові/18.11.62/.....	-----	-----
641. Коли б Христос сьолодні народився.....	К.Ф.	8.1.66
642. Лашпорт.....	В.С.	12.3.66
643. Ми - вугки героїв.....	-----	-----
644. Досить!Тоді!.....	В.С.	19.9.66
645. Франко - наш.....	"	24.10.66
646. Якби ми вчилися так, як треба.....	"	13.3.67
647. Землякові-кобзареві/Т.К.	"	17.4.67

КНИЖКОВІ ВИДАННЯ

<u>І СЛАГОСЯ ЧУДО БОЖЕ</u> - репортаж про чудотворні молитви о.Ліми в Тамбау, Бразилія, 50 стор.....	1955
<u>ДИ БУВ УЖИЙ</u> - Бразилія очима українця, 114 стор.....	1957
<u>НЕ ШЛАУ, УКРАЇНО!</u> - вибрані поезії, Декля-матор, Каліфорнія, 44 стор.....	1965
<u>ВИРАНИ СТАЛТИ</u> - ч. 1. На актуальні теми з К.Ф. "І" В.С. "Каліфорнія, 64 стор, 1967	

РАЦІОНЕРІАЦА

До перерахунок книжкових видань уайшли найбільшого речі з поданого више перекту статтей, репортажів, нарьсів, спорадів, віршів і коротких оповідань/

ПОЛІТИЧНИХ КОМЕНТАРІВ ЧЕРЕЗ КЛУМ - 1460
Кл.-Лос Анджелес, Каліф./Укр. програма:
"Гомін України":

663. Приклад здорового думання...	10.4.67
664. Шоста збірка поезій Я.Сла-вутича/реп./.....	"Визв.Шлях" квіт.67
665. Центр американського дослід-ження й виховання.....	17.4.67
666. Будьмо відважні!/ред./.....	24.4.67
667. "Соціалістична" лімузіна....	24.4.67
668. "Як не соціалістична - то ніколу".....	1.5.67
669. Лен Мур: "Жаль і гнів"/реп./.	8.5.67
670. Беззапечна сайдужність Європи	8.5.67
671. Якби ми вчилися так, як треба	15.5.67
672. Сила і вагість почиття со-рому.....	22.5.67
673. Контроверсіяна Светлана....	22.5.67
674. Лист до друзів.....	22.5.67
675. Закони-принципи війни/ред/	29.5.67
676. Про цікавий парадокс і де-яких ідіотів.....	29.5.67
677. Потурвають однобічний про-патанді.....	5.6.67
678. Потреба згуртованости ідей-них письменників/ред./.....	5.6.67
679. Коли країна - мов авто без гальма.....	5.6.67
680. Згадаймо і "сірих" героїв/ред/	12.6.67
681. Без "синків" і "пасинків".	12.6.67
682. Поег-філософ українського лицарства/В.Шаян/ - реп....	19.6.67
683. "Промивання мозків" і брак виховання.....	19.6.67
684. Квілейні імпрези - для мо-лоді/ред./.....	26.6.67
685. Плекання боювого духу.....	26.6.67
686. Комедія, що обурює/ред./....	10.7.67
687. Акція проти сенатора-антти-комуніста.....	10.7.67
688. Будьмо реалістами!.....	17.7.67
689. Чи і справді тільки сенса-ція?/ред./.....	17.7.67

Радіокоментар ч.1.....	29.5.66
" " ч.2.....	5.6.66
" " ч.3.....	12.6.66
" " ч.4.....	19.6.66
" " ч.5.....	3.7.66

1967

СТАТТІ У РЕДАГОВАНИХ АВТОРОМ ОРГАНАХ

Акредитованим представником на Америку і номінальним співредактором - від фактичним співредактором - від	1.3.1967
648. Про статтю "Без коментарів" Павличка.....	2.1.67
649. Лист до батька й матері Д. Павличка.....	9.1.67
650. Чи правильно зарегував учитель?.....	23.1.67
651. У лібринті 12-ти заповільней журналіста/ред./.....	30.1.67
652. Інструкція "подвійної бухгалтерії".....	30.1.67
653. фарфари і прокляття.....	6.2.67
654. Зерно в полові чужої преси.....	13.2.67
655. Колективна відповідальність.....	20.2.67
656. Губернатор, держава і народ.....	27.2.67
657. За справжню об'єктивність!.....	6.3.67
658. Шо ж діється в Кітві?.....	13.3.67
659. Подгорний, Папа в Стецько.....	20.3.67
660. Акти американського самоту6-ства.....	27.3.67
661. За одностайність патріотичної преси! /ред./.....	3.4.67
662. За українськість - формою і змістом!.....	3.4.67

690. Настрій америк. народу.....	17.7.67
691. Занедбана ліянка української преси/ред./.....	31.7.67
692. Приватна ініціатива америк. патріотів.....	31.7.67
693. Українська самостійність і небезпечна "журналістика".....	7.8.67
694. За економічну солідарність емігранції!.....	14.8.67
695. "Мовчи, язичку! - кашку їсти-меш".....	21.8.67
696. Про без-і поналпатійність нова загін руніників суспільства/про "перенаселення".....	28.8.67
698. Плекаймо погуття собіварто-сти/про мистців/.....	4.9.67
699. Чиряк на тілі укр. емігранції.....	11.9.67
700. Хто стримує перемогу в Я'етнамї?/ред./.....	18.9.67
701. Розпалюють ворожнечу поміж в'єтнамськими провідниками.....	25.9.67
702. Зарадкава метаморфоза Ромні.....	25.9.67
703. Любов, кохання й боротьба/ред. на "Перше коханя" - З. Дончука.....	2.10.67
704. Маніфестація чи демонстрація - протест? /ред./.....	9.10.67
705. А тепер - міста ЗСА /ред./.....	16.10.67
706. У відповідь на "наганяй" читача.....	16.10.67
707. Бра мурів - ганьби і свого боні/ред./.....	23.10.67
708. Дешо про "японську філософію".....	23.10.67
709. Ше раз: за авторитети - проти "уравніловки"!.....	30.10.67
710. Лист одного письменника.....	6.11.67
711. Коли син батька вбиває/ред. - "Перше коханя" - З. Дончука.....	13.11.67
712. А війна таки неминує.....	13.11.67

713. Готуються до громадянської війни в Америці /ред./..... 20.11.67
 714. "Грешити" бік менайд /ред./.. 27.11.67
 715. Каліфорнійці не хочуть ка-пітуляції..... 27.11.67
 716. Революція без революціоне-рів?..... 4.12.67
 717. Рафінваність бізнесменів..... 11.12.67
 718. І знову готують побіше на Сер.Сході..... 18.12.67
 719. Велмежа прислуга українсь-кій демонострації /ред./..... 25.12.67

1967 - ПРОДОВЖЕННЯ
 Р Е П О Р Т А Ж І

720. У 15-ліття парафії Св. Ан-дрія в Лос Анджелесі..... 2.1.67
 721. На закінчення Франкльсько-го року..... 2.1.67
 722. Доповідь д-ра Р.Кухара..... 23.1.67
 723. Новий рік "Вільного Світу" З надісланих видань..... 30.1.67
 724. Український День у Лос Ан-725. Українські ветерани протес-тують..... 13.2.67
 726. Напередодні Квілею "Кобза-ря" + 2 інш.репортаж..... 20.2.67
 727. Українець на високому пос-ту/інж.В.Мак/..... 6.3.67
 728. Каліфорнія вітає Д.Гуменну 729. Лариса Мурович у Лос Андж. + 2 інш.репортаж..... 27.3.67
 730. Чікато проти примирення з ворогом + 2 інш.реп..... 3.4.67
 731. Відзначення роковин П.Шев-ченка + 3 інш.реп..... 17.4.67
 732. Республіка вшановує монар-

760. Три тижні в Німеччині/ч.4/
 761. Два приклади муравлиної пра-ці/Кухар і ТАУС/ + 2 інш.реп. 2.10.67
 762. Три тижні в Німечч./ч.5.Закін./
 763. Звернення до читачів + 4 інш.реп..... 9.10.67
 764. Слава приятеліві поневоле-них/про Патнама/..... 16.10.67
 765. Проф.Григорчак тяжко хвор.
 766. Свято УПА в Лос Анджелесі
 767. Голоси справжньої Америки
 768. Геройством відкупив прови-ну + 2 інш.реп..... 13.11.67
 769. Вол.Магур серед українців
 770. Лос Анджелес у 50-річчя іс-торичних подій..... 20.11.67
 771. Народжується З-я партія в ЗСА.Голоси смер.патріотів
 772. Про відзначення роковин іс-торичних подій..... " "
 773. Актії проти заворушників. Стримали ексекую.Прявди-ва карикатура.Каліфорнійсь-кий випавець про В"стнам. Любді "духовні провідники" " "
 774. Що кажуть про відхід Мек Намеру? І студенти проти. "Своєбодя за всяку ціну". Револювери для 7-літніх... 18.12.67
 775. Письменники реагують..... 25.12.67
 776. Ред.В.Ленник у Каліфорніі.
 777. Слов"янська конференція викладачів високих шкіл.. " "
 778. Зимове число "Ориг.праць". Нове видання відділу ФКУ. Куди веде соціалізм? + 3 інш.репорт..... 25.12.67

ха + 2 інш.репорт.....	24.4.67
733. В. Барабаш видавав "В.С."	
734. Імпрезя в честь Т. Шевченка	
735. Чужинець чужинцям - про ук- раїну.....	1.5.67
736. Вшанували Проюка України	
737. Відважний студент-українець + 2 інш.репорт.....	8.5.67
738. Віють інші вітри в Каліфор- нії.....	15.5.67
739. Короткі вісті + 6 інш.реп.	15.5.67
740. У. Самчук видавав Каліфорнію + 2 інш.репорт.....	22.5.67
741. Вісті з українського життя	
742. З американської преси.....	29.5.67
743. Весняне число "Оригінальних праць + 3 інш.репорт.....	5.6.67
744. Дайші успіхи Б.Мака + 4 інш.репорт.....	12.6.67
745. Імпрезя в Лос Анджелесі... Короткі вісті з укр.життя + 3 інш.репорт.....	19.6.67
746. Надійна зміна + 3 інш.реп.	10.7.67
747. "Замотують" миру Ролезю.	
748. Український День у С.Дієто	
749. Короткі вісті + 13 інш.реп.	17.7.67
750. "Еван-Зілля" в Лос Андж.	31.7.67
751. Протест віче в Сан-Франс...	7.8.67
752. Свято Героїв + 2 інш.реп.	14.8.67
753. Болжуча вістка з Бразилії / про смерть Ваїка/.....	28.8.67
754. Українці в 186-ліття Лос Анджелесу + 3 інш.реп.....	4.9.67
755. Три тижні в Німеччині/ч.1/	11.9.67
756. Три тижні в Німеччині/ч.2/	18.9.67
757. Голоси амер.ветеранів.....	
758. Три тижні в Німеччині/ч.3/ 759. Українці в День Народження Лос Анджелесу + 2 інш.реп.	25.9.67

1968 - ПРОДОВЖЕННЯ

СТАТТИ

779. Що принесе нам Новий Рік?	6.1.68
780. Зворушливий Різдвяний по- дарунок/реп./.....	"
781. На болоту Тему.....	"
782. Кримінальна нахабність...	15.1.68
783. Наша преса - сьогодні й завтра.....	22.1.68
784. У-Лант, ООН і Україна/ред.	"
785. Права й обов'язки славних людей.....	"
786. Наша преса/закінчення/...	29.1.68
787. Ше про контакти Папи з Москвою.....	"
788. "Палкі серця" зіривають американців/реп./.....	5.2.68
789. Пазурі гідри інтернаціо- налістів/ред./.....	19.2.68
790. На захист українського науковця/ред./.....	26.2.68
791. Психоза бовані українських інтелектуалів.....	4.3.68
792. Русифікація - обмосковле- ння - комунізація/ред./..	11.3.68
793. Від символів - до реаль- ної дії/ред./.....	18.3.68
794. Чи справді "самостійні" ін- тернаціоналісти?/ред./...	25.3.68
795. Американізм і українські визвольні ідеї.....	1.4.68
796. Будьмо шевченківцями!/ред.	"

797. З нових видань: Кончук - "Ізачив я", Берес - "В чужинних приплавях", Мірчук - "Кр. державність", Домашо-вель - "Нарис іст. свант.п." /реп./
798. Що значить бути шевченкі-вцями? 8.4.68
799. Під тиском капіт. павутиння. 15.4.68
800. Олімпіада і політика ком. авантюри..... 29.4.68
801. Гетьманщина - Деня і чин/ред
802. День Матері - по-україн... 13.5.68
803. Луморист, що пише з перцем. /С. Пякова/...../реп./ 20.5.68
804. Єдність, конкуренція, результ-тат..... 27.5.68
805. Шляхом мовного самовдоско-налення...ч.1..... 3.6.68
806. Литовський журналіст - при-ятель українців..... "
807. Про вживання "крилатих слів" 7.6.68
808. З нових видань: Дончук - "Де-сята" й інш...../реп./
809. Героїзм і герої..... "
810. Безбазечна калькуляція.... "
811. Публіцистика в поневоленій Україні..... 24.6.68
812. "Інформація ВО УНР"ди/реп.
813. Де-Голь і Дубчек..... "
814. Напередодні "гарячого літа"/ред.
815. Шляхом мовн.самовдоскоп.ч.2 1.7.68
816. Акція за оздоровлення аме-риканського суспільства... "
817. Не сидімо в літер.гетто!.. 8.7.68
818. Не ігноруймо авторів!..... "
819. Про мірт і надмірність/ред.
820. "Півн.Ойво" і "Світання"/ 15.7.68
- рец..... "
821. Про катедру - спокійно..... "
848. За спільну дію всіх мо-лопечих організацій!.....
849. Поверховість політичного думання...../ред/..... 2.12.68
850. Перед новою безбазечкою... /ред./.. 9.12.68
851. Пити чи - воровати бити/ред 16.2.68
852. Українську - в американ-ській високі школи!.....
853. Делікатна справа..... 23.12.68
- РЕПОРТАЖИ
854. Помер Василь Дорошенко.. 15.1.68
855. Доповідь ред.В.Леника.А де ж українці Лос Андж? "
856. 27-го січня - Укр.День у Лос Анджелесі..... 22.1.68
857. Свят-вечір у помі УКО.. "
858. "Голос американизму".... 29.1.68
859. Ще один рік за нами..... "
860. Дарас Новак відзначений. 5.2.68
861. Каліфорнія під знаком Укр. Дня..... 12.2.68
862. Є-та Профюра "Кобзаря". 19.2.68
863. Діти відзначили Шевч.рок. 25.3.68
864. На оглядинах контроверсій-ного літака "Ф-111"..... "
865. Побільше б таких професо-рів-дипломатів!..... 8.4.68
866. Шевченківський вечір в УКО. В.Авраменко в Голівуді.
- Українці Каліфорнії на за-хист переслідуваних.+ інш. "
867. Новий етап росту УКО..... 15.4.68
868. Факти розкладу кал.студ. 6.5.68
869. Почали німцями - закідчи-ли українцями..... 13.5.68

822. Про зміну "тяжких" прізвиськ. 29.7.68
 823. Кого хочуть обеззброїти? "
 824. Нелоречне порівняння/ред./ 19.8.68
 825. Амер. демокр. напередодні виборів/ред. 26.8.68
 826. Лариса Мурович.../рец./... 2.9.68
 827. Лице - також до ам. молоді 16.9.68
 828. Про безпеку в країні небезпеки..... "
 829. За реформу в Найвищому судівицтва!..... 30.9.68
 830. Хто ми?..../ред./..... "
 831. Українські мелодії - в етері 7.10.68
 832. Політичні дивогляди в укр. пресі...../ред/..... "
 833. Логіка капітулянтів.../гум./ "
 834. Кого хоче - хлопчика чи дівчину?...../ред./..... 14.10.68
 835. "Під плашиком комунізму". "
 836. Важлива ділянка внутрішнього фронту..... "
 837. Закон і беззаконня.../ред./ 21.10.68
 838. Афішуть і "пояснюють" зборення..... 28.10.68
 839. Боротьба з комунізмом чи комедія?..... 4.11.68
 840. Шевченківська відзнака - за що?..... 11.11.68
 841. Що таке гонорове закінчення війни?..... "
 842. На шляху капітуляції і зради...../ред./..... 18.11.68
 843. Хто ділить нашу молодь?.. "
 844. Про реформи на еміграції. "
 845. Президентські вибори в ЗСА - очима українця..... "
 846. Не хочуть капітулювати. 25.11.68
 847. Ще одна бульба лопнула/ред. "
 870. Тепло вшанували матерів у Лос Анджелесі..... 27.5.68
 871. Танцювальний ансамбль Сма-льцева..... 3.6.68
 872. Проф. Шаян серед англ. поетів "
 873. Пам"яті поляглих..... 10.6.68
 874. Укр. ансамбль в амер. театрі. Помер найстарший січовий стрілець/А.Прокопович..... 24.6.68
 875. "Кобзар" - на фонд Катедри 1.7.68
 876. Софія Парфанович у Лос Анд. 8.7.68
 877. За визволення поневолених 19.8.68
 878. Проф. Кухар у Німеччині.. "
 879. "Я-американець" прапор/з англ.. 26.8.68
 880. Точки над "і" Вл. Мстислава 9.9.68
 881. Мала книжечка великого значення/"Куди ідуть нар.гроші" 23.9.68
 882. Канадійські "севеушники". 30.9.68
 883. Мої враження з Гейсу..... "
 884. Жива мова-цифр..... 14.10.68
 885. Українці у виборч. кампанії. Прапор Пласт. Станиці + 3 інш. реп..... 21.10.68
 886. Кард. Сліпий на Заході... 28.10.68
 887. Успіх Т-ва Акторів. Виставка Т. Щумиловича..... "
 888. Кол. през. про дорадників. Шпигуни кінчають самогуб. Торгують бомбами + інш.. 11.11.68
 889. У 50-ліття Лист. Зриву... 18.11.68
 890. Продовж. святкування Лист. 25.11.68
 891. Ще про "Світання"..... 2.12.68
 892. Статеві революція..... "
 893. День Поляки - по-кеңзаськ. 9.12.68
 894. Літер. вечори в Нью-Йорку. "
 895. Раск: "Я - не сільський ідіот"..... 16.12.68

896. Чи потрібні американцям бомбосховища? Чи совети мають "Ф-111"? Священника резинують + інш..... 16.12.68
897. Листопадкові роковини в мі-23.12.68
стах ЗСА. 5700 дармодів+ін.
- ПОЕЗІЇ - 1968
898. Новорічне побажання..... 15.1.68
899. Замість молитви/про Т.Ш. 18.3.68
926. "Завойовники прерій" - Я. Славутича.../ред./... 5.5.69
927. Теорія "генетичної вишости"...../ред./..... 12.5.69
928. Про збирання членських вкладок..... 19.5.69
929. За збереження наших духових прикмет - ч.1..... 26.5.69
930. За збереження.....ч.2.
931. Ніксон і В'єтнам.....
932. Щоб не товкти води в ступі...../ред./.....

НАРИСИ - СПОГАДИ

РЕПОРТАЖІ - 1969

900. "Мамин синок"..... 13.5.68
- / ДО КІНЦЯ ТРАВНЯ 1969 р./

1969

901. Якби не було Різдва..... 13.1.69
902. Забагато свободи.../ред.
903. Лицем - душею, серцем і кшенею/про світовий клуб мольоді/..... 27.1.69
904. Вода на комуніст.млин.....
905. І смішно, і сумно/гумор....
906. За сучасність тематики укр.
933. Українці Лос Анджелесу чекають дальших кроків /СКДУМ/+короткі вісті... 13.1.69
934. Вісті з мистецького світу: Фільм "Кобзар", А.Добрянський + інш..... 27.1.69
935. В Кензасі - про Україну
936. Свято Соборности в Лос Анджелесі..... 10.2.69
937. Помер Іван Ткач. Промовці в День Соборности й Самостійности... 24.2.69
938. Фільм "Маруся" в Лос Анджелесі. Росте Кредитівка. Пишуть історію українців у Лос Анджелесі..... 10.3.69
939. В.Лисянський дав "лекцію"

СТАТТІ

/ ДО КІНЦЯ ТРАВНЯ 1969 р./

творів!.....	3.2.69	амер.коресп.З"їзди СоцСУ 17.3.69
907."Сватають"Годжера.....	"	940.Дереворити Я.Гніздовсько-го.Вшанували письм.В.Гай-ларівського + інш.....
908.Собака служба/гумор.....	24.2.69	24.3.69
909.Схаменіться,люди добрі!...		
910.Чи це розв'язка виховної проблеми?.....	3.3.69	Д-р Кухар дає інтерв'ю. 7.4.69
911.Відповідь на "Гріх читати"	"	942.Так працює Іван Гриньків 14.4.69
912.У душі Шевченкового брата-рства...../ред.....	24.3.69	943.Т-во Акторів.Підприємці організовуються.Цікава ка-рикатура.....
913.З якої позиції?.....	31.3.69	944.Вшанували Пророка в Лос Анжелесі.....
914."Таж я знаю його....."	"	945.Оригінальний спосіб ін-формацій про Україну.....
915.А ми - батьки?...../гумор./		946.Марш зрадників,капітулян-тів,анархістів,./ред/....
916.Моральний розклад поширю-ється...../ред./.....	7.4.69	947.Короткі вістки/7 репорт....
917.Ще і ще раз про "ЗСА"/ред./	"	948.Асоціація Професіоналіс-тів-Підприємців у Лос Анд.5.5.69
918.А де ж те "своє море"?/ред.	21.4.69	949.Вісті з Каліфорнії: д-р В. Жила,інж.Л.Романюк,А.Батьук
919.Армія добровольців ЗСА/ред.	"	-Свято Карпат.України... 19.5.69
920."Гриба смердить від голови"	"	950.З нових видань:"Індія. баляди"-К.Криниці
921.Огляд подій:В'єтнам,Еспанія, СССР,ЗСА.....	"	951.Свячене СУКІП.Поховали Р. С.Стоцького.Капеля бандур.
922.Велич особистості.../ред./.	28.4.69	+ інш.репорт..... 26.5.69
923.Автор і поезії,що варгі уваги/Ю.Буряківець/.../рец.	"	
924.Короткі відгуки на видання Ямняка,Биковського,о.Федоровича.	"	
925.Контроверсійне самоспалення	5.5.69	

Прим. Дуже можливо, що цей покажчик не охоплює послівно всіх матеріалів автора, що були вміщені в пресі, бо деякі числа окремих газет і журналі були згублені. Також дрібніші репортажі й статті не ввійшли до цього покажчика, як не ввійшли, звичайно, інші речі, написані автором, але ще не видрукувані.

/ ПРОДОВЖЕННЯ від кінця ТРАВНЯ 1969 р. ДАЛІ БУДЕ /

ЗМІСТ

ПОЕЗІЇ

БАТЬКІВШИНІ.....	5
ЧИ Й ДОСІ ТАК?.....	6
ВЕЛИКА ТИ.....	7
ОДНА.....	8
ЧИ ПРОСТИШ?.....	9
МЕНІ ОДНАКОВО.....	10
КОВИЛІ.....	11
ДНІПРО.....	12
ПОЕТ І СОЛДАТ.....	13
ДАРМА!.....	15
ДОСИТЬ!ГОДІ!.....	16
НЕ ПЛАЧ,УКРАЇНО!.....	17
ТАРАСЕ!.....	18
ЗАМІСТЬ МОЛИТВИ.....	19
ПАШПОРТ.....	20
ЯКБИ МИ ВЧИЛИСЬ.....	21
ЗОРЯ ВОЛІ ВСМІХНЕТЬСЯ.....	22
КОЛИ Б ХРИСТОС СЬГОДНІ НАРО- ДИВСЯ.....	23
НОВОРІЧНЕ ПОБАЖАННЯ.....	24
ФРАНКО - НАШ.....	25
БУЛО КОЛИСЬ.....	26
І ВІН - ВОСКРЕС.....	27
ВОСКРЕСІННЯ ТВОЄ.....	28
ВОСКРЕСІМОСЬ!.....	29
ГЕРОЯМ.....	30
УСУСУСЕ, НЕ СУМУЙ!.....	31
ТОВІ,ГЕТЬМАНЕ!.....	32
ЛИСТОПАДОВИЙ ЛЬВІВ.....	33
СМОЛОСКИП.....	34
БУЛА ЗИМА.....	35
ВЕСНА.....	36
ОСІНЬ.....	37
ПРОШУМІЛИ ДАВНО.....	38
ЗИМА В КАЛІФОРНІЇ.....	39
НА ЧУЖИНІ.....	40
І ТУТ - І ТАМ.....	41
БРАТОВІ.....	42
НАВЧИТЬ МЕНЕ,МАМО!.....	43
СЛОВО ПРО БАТЬКА.....	44
І ТИ СКОРО ПІЗНАЛА.....	45
ЖУРБА.....	46
МОЯ ЗАДРІСТЬ.....	47
КОВЗА.....	48
РІКА Й ОЗЕРО.....	50
МИ - ВЛУКИ ГЕРОЇВ.....	51
БОЖА ЗІРКА.....	52
ПАСТУШОК.....	53
І ЗНОВ РІЗДВО.....	54

В ОЧАХ ВЕСЕЛКА.....	55
ПІДСЛУХАНИЙ МОНОЛОГ.....	56

НАРИСИ Й ОПОВІДАННЯ

ОСТАННІЙ ПРИВІТ.....	58
ОСІННЬОЇ НОЧІ.....	60
"МИ ВАМ НЕ ВІРИМО".....	62
МАТИ.....	68
ПІСЛЯ ВЕЧІРНІ.....	71
"ОТЧЕ НАШ".....	77
ЛЯМПАДКА.....	80
ВІЛЬНИЙ ПТАХ У НЕВОЛІ.....	84
ВОГНИК.....	87
ЖЕБРАК.....	91
ДАЙ,БОЖЕ!.....	94
"БІФІ А КАВАЛО".....	97
ЛІД ОСТАПА ПОЛІТКУЄ.....	100
"РАСТЯЖИМОС ПАНЯТІЄ".....	103
"МАМИН СИНОК".....	106

СТАТТІ

А МИ - БАТЬКИ?.....	111
ПСИХОЗА БОЯЗНІ.....	113
ЗА ЕКОНОМІЧНУ СОЛІДАРНІСТЬ!.....	114
ЗГАДАЙМО І "СІРИХ"ГЕРОЇВ"!.....	115
У ДУСІ ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО БРАТЕР- СТВА.....	117
"ВРОЖА МОВА".....	119
РУСИФІКАЦІЯ - ОБМОСКОВЛЕННЯ - КОМУНІЗАЦІЯ.....	121
БУДЬМО ТАРАСІВЦЯМИ!.....	123
ЩО ЗНАЧИТЬ БУТИ ТАРАСІВЦЯМИ?.....	124
ЯКБИ МИ ВЧИЛИСЬ.....	126
ЗА СУЧАСНУ ТЕМАТИКУ!.....	132
ЯКБИ НЕ БУЛО РІЗДВА.....	134

РЕЦЕНЗІЇ

НА ТВОРИ ТАКИХ АВТОРІВ:

Р.ВОЛОДИМИР.....	138
ЗОСИМ ДОНЧУК.....	141
ЛАРИСА МУРОВИЧ.....	146
ЯР СЛАВУТИЧ.....	148
ДОКІЯ ГУМЕННА.....	151
ВАСИЛЬ ГАЙДАРІВСЬКИЙ.....	152
МИКОЛА ФОНЕЛЛОК.....	154
БОГДАН ФЕДЧУК.....	156
ДАН МУР.....	158
ВОЛОДИМИР/ШАЯН/.....	159
СТЕПАН ПІДКОВА.....	161
ЮРІЙ БУРЯКІВЕЦЬ.....	163

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОНАЖЧИК

ЛІТЕРАТУРНО-ПУБЛІЦИСТИЧНОЇ ПРАЦІ АВТОРА ЗА 20 РОКІВ.....	164
--	-----

